

Број: 337-1-И/22

ГОДИШЊИ ИЗВЈЕШТАЈ

ОМБУДСМАНА ЗА ДЈЕЦУ за 2021. годину

Бања Лука, март 2022.

Поштовани,

У складу са чланом 17. Закона о Омбудсману за дјецу Републике Српске, подносим Вам Извјештај о раду институције Омбудсмана за дјецу за 2021. годину.

Замјеник омбудсмана за дјецу
Гордана Рајић дипл. правник

Садржај:

I УВОД.....	5
II ОПШТА ОЦЈЕНА СТАЊА ПРАВА ДЈЕЦЕ	6
Приједлози за унапријеђење постојећег система заштите дјецe	10
III ПОСТУПАЊЕ ОМБУДСМАНА ЗА ДЈЕЦУ.....	14
А) ПОСТУПАЊЕ ПО ПРИЈАВАМА /ЖАЛБАМА	16
Подносилац пријаве.....	16
Повреда права дјетета	17
Лична права	17
Број дјецe	18
Узраст дјецe.....	18
Пол дјецe.....	19
Одговорна страна	19
Начин пријема пријаве/жалбе	20
Фаза рјешавања по пријавама/жалбама	21
В) ПОСТУПАЊЕ ПО СЛУЖБЕНОЈ ДУЖНОСТИ.....	22
Посебни извјештаји.....	22
Препоруке	22
IV ПРЕГЛЕД ПРАВА ПРЕМА ОБЛАСТИМА.....	23
А) ЛИЧНА ПРАВА ДЈЕТЕТА	23
Право дјетета на живот у породици и на одржавање личних односа са родитељем са којим не живи.....	23
Право дјетета на личне односе и непосредне контакте са родитељем са којим не живи и блиским сродницима	23
Право дјетета на издржавање.....	27
Извршење одлука надлежних органа	28
Права дјецe и самохрани родитељ и вишечлане породице	29
В) ДЈЕЦА БЕЗ РОДИТЕЉСКОГ СТАРАЊА	31
Усвојење.....	32
Хранитељство	32
Право дјецe без родитељског старања на институционални смјештај	33
С) ПРАВО НА ЗАШТИТУ ОД НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА.....	35
Мишљење и ставови дјецe о насиљу, злостављању и занемаривању	37
Насиље у породици.....	38
Вршњачко насиље	41
Насиље употребом савремених средстава информационих технологија.....	43
Право на приватност.....	44

Право дјетета на заштиту од сексуалног злостављања и искориштавања	45
Забрана физичког кажњавања дјецe.....	46
D) ПРАВО НА ЗДРАВСТВЕНУ ЗАШТИТУ	48
Здравствена заштита	48
Адолесценти и ментално здравље.....	48
Заштита најбољег интереса дјетета у доношењу одлуке о здравственом осигурању дјетета.....	49
Заштита права и интереса дјецe која бораве на лијечењу у болници.....	51
Вакцинација дјецe.....	51
<i>Заштита дјецe од болести зависности.....</i>	52
Заштита дјецe са проблемима у понашању.....	57
E) ДЈЕЦА СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ.....	59
F) ПРАВО НА ОБРАЗОВАЊЕ.....	64
Нови стратешки документ	64
Осигурање дјецe од посљедица незгоде у предшколским установама.....	65
Промјена васпитача у предшколским установама	66
G) ПРАВО НА ИГРУ И СЛОБОДНО ВРИЈЕМЕ.....	68
H) ЕКОНОМСКО-СОЦИЈАЛНА ПРАВА.....	70
Право дјецe на заштиту од економске експлоатације	71
V САРАДЊА СА ДЈЕЦОМ	73
VI САРАДЊА СА НЕВЛАДИНИМ ОРГАНИЗАЦИЈАМА	78
VII САРАДЊА СА ИНСТИТУЦИЈАМА.....	79
VIII САРАДЊА СА МЕДИЈИМА.....	82
IX ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ	84
X ИЗВРШЕЊЕ БУЏЕТА ЗА 2021. ГОДИНУ.....	88
XI ПЛАНИРАНЕ АКТИВНОСТИ ЗА 2022. ГОДИНУ	91

I УВОД

У складу са чланом 17. Закона о омбудсману за дјецу¹, подносим Народној скупштини Републике Српске Годишњи извјештај о раду за 2021. годину.

Извјештајем се наглашава потреба бољег разумијевања и дослиједне примјене основних принципа и захтјева УН Конвенције о правима дјетета, потреба за већом одговорношћу свих субјеката заштите, потреба за квалитетнијом и сталном сарадњом између органа, установа и служби надлежних за остваривање и заштиту права дјетета, те сталним надзором рада оних институција и служби, које по закону имају и обавезу и одговорност предузимати потребне мјере и активности у заштити права и интереса дјетета.

Извјештајем су представљене активности Институције током 2021. године - поступање омбудсмана за дјецу по пријавама/жалбама којима се указује на повреду права дјетета, поступање по службеној дужности, пропусти надлежних органа на које се пријавама указује те приједлози мјера за унапређење система заштите дјетета.

Извјештајем се указује и на остварену сарадњу са дјецом, надлежним органима и службама за заштиту дјече, сарадњу са медијима али и невладиним организацијама.

Извјештајем је приказано и финансијско пословање Институције у складу са законима који уређују ову област.

У извјештајном периоду, одлуком Народне скупштине на Деветнаестој редовној сједници одржаној 1. децембра 2021. године за новог омбудсмана за дјецу изабрана је др сц Наталија Петрић, која је ступила на дужност 13. децембра 2021. године.

Именована је у складу са својим овлаштењима донијела нови Правилник о платама запослених у Институцији омбудсмана за дјецу, на који је Народна скупштина дала сагласност, прије свега због потребе усклађивања са новим законским рјешењима у обрачуна плату.

Институција је организована тако да поред сједишта у Бања Луци, има и теренске канцеларије у Добоју, Бијељини и Фочи, те уредовне дане, једном мјесечно у Приједору, Градишци, Источном Сарајеву и Модрчи.

---

¹ Закон о Омбудсману за дјецу, „Службени гласник Републике Српске“ број:70/08 и 103/12

II ОПШТА ОЦЈЕНА СТАЊА ПРАВА ДЈЕЦЕ

Омбудсман за дјецу, у складу са Законом о омбудсману за дјецу, сваке године Народној скупштини подноси Годишњи извјештај. Извјештајем се приказују активности и рад Омбудсмана за дјецу у извјештајном периоду, даје преглед података о пријавама којима се указује на повреде права дјетета по различитом основу, те предлажу мјере и активности ради унапређења система дјечије заштите.

Дио извјештаја који се односи на остваривање права дјеце резултат је, прије свега, пријава о повреди права дјетета Омбудсману за дјецу, али и непосредних сазнања у контактима и са дјецом и одраслима.

Ради могућности праћења повреда права дјетета кроз дужи временски период, и овим извјештајем, кориштена је иста методологија као и у ранијим извјештајима.

Унапређење друштвене бриге за дјецу, јачање система заштите дјеце и њихових интереса, улагање у дјецу и њихов развој и одрастање максимално могуће у датим условима, прије свега је потреба дјеце, али и друштва у цјелини, а онда и захтјев Конвенције, јер због посебне природе дјеце, и њихове веће рањивости и осјетљивости на ризике и повреде, посљедице неблагоприятних и неодговарајућих поступања могу бити врло тешке и дуготрајне и додатно тешке што је дијете млађег узраста.

У задњих неколико година примјетна је све већа видљивост дјеце и њихових потреба, што је посљедица све веће освијештености друштва о важности, али и специфичности заштите права и интереса дјеце.

У појединим областима учињени су значајни помаци у заштити права и интереса дјетета, не само у нормативном дијелу, већ и све већој осјетљивости свих субјеката заштите. Међутим, нормативни оквир, и закони и донесени подзаконски акти у заштити дјеце и њихових интереса, нису гаранција, сами по себи да ће дјеца добити потребну заштиту и да ће свако од права бити осигурано за свако дијете.

Систем заштите дјеце тражи много више; поред нормативног оквира захтијева и успостављање стандарда, дефинисање процедура, тражи високквалификоване и посвећене стручњаке различитих профила и мултидисциплинаран приступ у остваривању права дјеце и њиховој заштити, тражи стални надзор како би се отклонили ризици који могу довести до повреде права дјетета по различитим основама.

Систем заштите дјеце захтијева да најбољи интерес дјетета буде од првенственог значаја у свим активностима који се тичу дјеце, а то значи учешће дјеце у свим тим активностима у складу са њиховим годинама и зрелошћу.

Свјетска здравствена организација прогласила је 11. марта 2020. године пандемију корона вируса ЦОВИД 19 уз позив државама да постигну равнотежу између заштите здравља, минимизирања економских и друштвених поремећаја и заштите људских права.

У таквој ситуацији, све државе су се суочиле са ванредном ситуацијом и огромним изазовом, прије свега како спријечити ширење вируса и заштити животе и здравље становништва.

Пред додатним изазовом и у извјештајном периоду биле су и све институције и организације које раде са дјецом, с обзиром да је пандемија и у 2021. години захтијевала нови режим рада.

И ако држава ни у ванредним околностима није ослобођена обавезе да предузме све потребне мјере и осигура остваривање права дјецe, питање је како заштити права дјетета у условима ограничења усмјерених на спречавање ширења вируса.

Поступајући у складу са препорукама надлежних служби, Омбудсман за дјецу је своје дјеловање прилагодио ванредним условима и новом организацијом запослених како би се спријечило да вирус онемогући рад Омбудсмана за дјецу, као што су и све друге службе, институције и организације које раде са дјецом морале своју организацију и дјеловање ускладити са ограничењима утврђеним ради спријечавања ширења вируса.

Посебан изазов, у новим околностима био је пред системом образовања. Врло је важно да су надлежни органи брзо дјеловали и успоставили систем учења на даљину, чиме је спријечено да дође до прекида у извођењу наставног процеса. Међутим питање је, да ли је систем учења на даљину био омогућен за сву дјецу, да ли им је био доступан, због недостатка информатичке опреме, интернета, струје. Посебно је питање подршке дјеци са потешкоћама у развоју у организованој настави на даљину.

И центри/службе за социјални рад морале су своју организацију и рад прилагодити новонасталим околностима, што је довело до ситуација да су започети поступци одложени, приступ услугама је ограничен, а одлучивање по поднесеним захтјевима за остваривање права дјецe по различитим основама у једном броју случајева пролонгирано. Нове околности редуковале су и њихов рад на терену и адекватну процјену због чињенице да је индивидуални приступ онемогућен, посебно када се ради о дјеци са потешкоћама у развоју.

Нажалост и различити програми превенције који су реализовани у васпитно-образовним установама, али и другим институцијама, су одложени са појавом пандемије, и још увијек нису успостављени у мјери у којој су се реализовали прије пандемије.

Спортска и друга такмичења међу ученицима, која су одложена 2020. године, тренинзи који су били на „чекању“ излети, полако се враћају у живот.

У свим овим околностима породица је била под страшним притиском и у сталном страху - страх од губитка посла, страх од неизвјесности, губитак чланова породице или најближих сарадника, значајно су допринијели другачијем одређивању приоритета и разумијевању да је најважније сачувати животе и здравље посебно најмлађих.

Право дјетета на здраво одрастање - здраво у најширем смислу, захтијева да се у свим ситуацијама, па и ванредним, препознају потребе дјетета и да се на те потребе, у највећој могућој мјери одговори.

Иако је број жалби у извјештајном период неznатно смањен, јер су и родитељи и други субјекти заштите сву пажњу усмјерили на спријечавање ширења вируса и заштиту здравља дјецe, што и јесте основни приоритет, највећим бројем пријава указује се на повреде права дјетета у породици по различитим основама, најчешће везано за поступања надлежних у поступцима повјеравања дјетета једном од родитеља, уређењу виђања дјетета и родитеља са којим не живи и осигурању права дјетета на издржавање.

Иако се годинама, највећим бројем пријава указује на повреде права дјетета на контакте и дружења са родитељем са којим не живи, те права дјетета на издржавање, у систему нису направљени потребни помаци, а пракса нажалост показује да нема ефикасне заштите дјетета у овим поступцима. Пропусти у раду надлежних служби,

нажалост, понављају се годинама. Омбудсман за дјецу и овим и свим ранијим извјештајима је **указивао на потребу и важност измјена и допуна Породичног закона** из више разлога.

У заштити дјеце од различитих облика насиља у Републици Српској, у задњих неколико година учињени су значајни помаци, прије свега у дијелу успостављања одговарајућег нормативног оквира, међутим оно што и даље изостаје је потребан надзор и праћење да ли је и у којој мјери примјена постојећег нормативног оквира адекватна и који су ефекти њихове примјене.

Нормативни оквир дефинитивно није довољан и сам неће ријешити проблем, његова примјена захтијева едуковане и посвећене запослене, оне који разумију потребе дјетета и који траже рјешења. Нажалост, пракса показује да сви субјекти заштите још увијек нису спремни реаговати у складу са својим овлашћењима, а ако само један од субјеката заштите (васпитно-образовна установа, здравствена установа, центри/службе за социјални рад, полиција) не одговори својој обавези, посљедице по дјете могу бити врло тешке и дугорочне.

Истовремено и ситуација прозорокована пандемијом потврдила је да насиље у новим околностима не престаје, већ се, нажалост, додатно усложњава, прије свега због чињенице да су могућности пријаве насиља смањене, а истовремено су ограничене могућности пружања одговарајућих услуга, помоћи и подршке дјетету.

Додатни проблем је да још увијек нема одговарајуће евиденције и извјештаја о различитим облицима насиља над дјецом и међу дјецом, да су годишњи извјештаји о насиљу над дјецом који су објављени, само збир података, без анализе и преиспитивања како је могуће да половина локалних заједница, према подацима центара/службе за социјални рад, није имала евидентиране случајеве насиља над дјецом, без анализе да ли се и у којим локалним заједницама повећава број дјече жртава и којег облика насиља, да ли су у локалним заједницама осигуране неопходне услуге подршке и помоћи дјецци жртвама насиља, да ли су и које мјере предузете да се смање ризици од различитих облика сексуалног злостављања и искориштавања дјече, која локална заједница је добар примјер у заштити дјече од различитих облика насиља, злостављања и занемаривања.

Извјештаји су кључни да би се пратила појава и проблем, да се зна нпр. да ли је сексуално злостављање дјече у порасту или није, у којим срединама је посебно изражено, у ком облику, које мјере су дале резултате, а које треба мијењати, које школе имају одличну праксу, а које праксу која није у најбољем интересу дјетета, који центри/службе су одговорили својој законској обавези, а који нису, које здравствене установе нису обавијестиле надлежне службе о насиљу над дјецом и сл. Извјештаји о насиљу над дјецом истовремено морају да буду и у функцији превенције, а надлежне службе и институције морају преузети одговорност за вођење одговарајућих евиденција, јер без адекватних показатеља и њиховог праћења, није могуће пратити појаву и проблем на прави начин.

И злоупотреба дјече је насиље над дјецом.*Протокол о поступању у случају насиља, злостављања и занемаривања дјече утврђује да су субјекти заштите дужни предузети тачно одређене мјере и активности у свим случајевима пријаве или сазнања о насиљу над дјецом, укључујући и злоупотребу дјече. Практика нажалост показује да се злоупотреба дјече не препознаје као насиље над дјецом, а када се и препозна, то су само оне ситуације које су у вези са предизборном кампањом. Злоупотреба дјече нажалост није везана само за предизборну кампању.*

Омбудсман за дјецу је, својом препоруком из августа 2017. године, предложио Централној изборној комисији предузимање потребних мјера и активности ради

отклањања ситуација које доводе до повреде права и интереса дјетета на начин да Изборним законом, поред дефинисаних Правила понашања, дефинише забрану употребе дјецe у политичке сврхе, те утврди санкције за поступање супротно утврђеним правилима. Ова препорука је још увијек на чекању.

Право дјецe на заштиту здравља, у околностима када је здравствена криза узрокована ЦОВИД 19, а која је обиљежила 2020. и 2021. годину била посебан изазов за здравствени систем у цјелини, захтијевало је додатну осјетљивост надлежних, како би се и у датим околностима осигурала потребна подршка.

У тим околностима, здравствена заштита дјецe са ријетким болестима била је додатно тешка, с обзиром да је приступ одређеним лијековима био ограничен.

Додатни стрес и за дјецу и за родитеље биле су и ситуације када су болнице одбиле могућност да родитељ буде пратња дјетету на болничком лијечењу. Иако о томе нису донесене посебне одлуке, а важећи Правилник јасно дефинише када и под којим условима дјецa имају право на пратњу родитеља на болничком лијечењу, право дјетета није било обезбијеђено у свим здравственим установама и за сву дјецу под истим условима.

Нажалост, дјецa са различитим потешкоћама у развоју су посебно погођена кризом, прво из истих разлога као и њихови вршњаци, и додатно, јер су ускраћени за подршку коју су имали прије пандемије као што је асистент у настави, логопед и сл. За разлику од бројних других области, готово све општине у Републици Српској евидентирале су дјецу са различитим потешкоћама у развоју. Највећи број дјецe код којих је извршена процјена су дјецa са вишеструким сметњама. Пракса показује да врло често изостаје рана дијагностика, али и да недовољан број стручњака доступних дјеци доводи у питање остваривање њихових права. Ова дјецa ако нису у могућности имати подршку стручњака, нпр. логопеда, у мјери у којој им је, с обзиром на сметњу потребно, њихове шансе за укључивање у друштво су све мање, њихове шансе за постизање максимално могућих потенцијала су све мање. Проток времена у пружању подршке за њих је додатни проблем и додатно их удаљава од могућности за равноправно учешће у друштву - а то је основни захтјев Конвенције.

Када је у питању заштита дјецe од болести зависности, нажалост и даље се констатује да не постоје јасно дефинисани програми превенције и едукације у школама и да нема континуираног дјеловања у васпитно-образовним установама које би допринијело бољој заштити дјецe у овој области.

Јачање система дјечије заштите, захтијева између осталог и успостављање **свеобухватне базе података о дјеци**, који су класификовани и који обухватају све фазе дјечијег одрастања.² При томе није довољно само успоставити механизам за прикупљање података и вођење одговарајућих евиденција, врло је важно да се прикупљени подаци анализирају, јер континуирано праћење остваривања права дјецe и њихова заштита у различитим ресорима, између осталог је и у функцији процјене досадашњих мјера и активности и истовремено основ за предлагање додатних мјера и недостајућих услуга ради побољшања оних дијелова система на које указују анализе прикупљених података. Нажалост, пракса и даље показује да прикупљени подаци, ако се и воде, нису систематизовани у самој установи, нису обједињени, што онемогућава било какву анализу и праћење појаве. Посебно забрињава ситуација да се не поштује ни законом утврђена обавеза на вођење одређених евиденција, а да изостаје реакција одговорних. Примјера ради, закон обавезује службе социјалне заштите да воде евиденцију издржаваних лица, а ми данас немамо податке о броју дјецe која не

---

² УН Комитет за права дјетета, Општи коментар бр 7/2005, Имплементација права дјетета у раном дјетињству

примају алиментацију уопште, или је примају умањену или једном у два или три мјесеца.

Поступци који се воде пред надлежним органима, установама и службама које одлучују о праву и интересу дјетета и даље доводе у питање остваривање права дјетета. Прво, не поштују се законом утврђени рокови и правила поступка, дијете врло често не учествује у поступку и ако се одлучује о његовим правима и интересима; или дијете није заступано од стране овлашћених лица (родитеља, старатеља...), образложења појединих одлука су контрадикторна са диспозитивима или одлуке уопште не садрже образложење, или одлука није достављена родитељима, старатељима дјетета, или се одлуком не образлаже шта је и зашто најбоље за дијете и на основу којих елемената је то утврђено. Неуједначен приступ надлежних служби у рјешавању захтјева истог садржаја је проблем који је присутан, а такав приступ увијек доводи до повреде права дјетета.

Да би се обезбиједио једнак приступ у примјени закона у остваривању права дјетета и њиховој заштити, неопходан је и **стални стручни надзор** у поступању надлежних служби, који треба бити прије свега у функцији превенције, не само код контролисаног органа већ и код других надлежних служби по истом основу.

Међутим, поред чињенице да изостаје превентивна улога, поступањем просветног инспектора и у појединачним случајевима, којима се указује на повреде права дјетета, на начин да не користи законом утврђена овлаштења у вршењу инспекцијског надзора, чине се пропусти у раду на штету права дјетета. Пропусти у раду најчешће се односе на сљедеће:

-не утврђују се све чињенице и околности које су од значаја за вршење надзора, а које се по закону морају записником констатовати, недостаје анализа прописа који уређују рад контролисаног органа, и на крају недостаје јасна оцјена инспектора да ли је у коначном дошло до повреде у конкретном случају.

Извршење одлука надлежних органа, установа и служби – Правоснажне и извршне одлуке надлежних органа и служби којима је утврђено право дјетета, обавезују и родитеље али и надлежне службе и њихово извршење се не може доводити у питање. Међутим, присутна је пракса да се за извршење правоснажних одлука тражи додатно вријеме, по разним основама, а које не рјешава проблем, већ га само додатно компликује.

Иако је примјетан већи степен осјетљивости у начину извјештавања о дјетету у односу на ранији период, и у извјештајној години забиљежени су случајеви који доводе у питање остваривање права дјетета на **заштиту приватности**.

Приједлози за унапријеђење постојећег система заштите дјетета

И овим Извјештајем се указује на потребу системских мјера и активности које се, између осталог, односе на:

- **Доношење дугорочног стратешког документа**, на који Омбудсман за дјетету годинама указује³, који на основу идентификованих проблема у остваривању права дјетета у различитим областима, треба да дефинише дугорочне политике ради унапријеђења положаја дјетета. Посебно је важно да документ укључи све субјекте заштите, владине институције, невладине организације, локалне

³ Иницијатива за доношење стратешког документа за дјетету број 1538/10 од 29.12.2010. године

заједнице, медије и посебно стручњаке у различитим областима посвећеним овој проблематици, те да дугорочне политике буду засноване на реалним потребама, да дефинишу приоритете и динамику њихове реализације. Нажалост, досадашње активности на доношењу овог стратешког документа још увијек нису дале резултате.

- **Измјене и допуне Породичног закона**, на које Омбудсман за дјецу годинама указује, а којима ће бити омогућено остваривање права дјеце у складу са основним захтјевима и принципима Конвенције, којима би се родитељи учинили одговорнијим за поступања у интересу дјеце, али и јачала одговорност надлежних служби за вођење поступака и доношење одлука у најбољем интересу дјетета.

Пракса показује да је неефикасност центара/служби за социјални рад у поступцима развода брака и остваривања права дјетета у тим ситуацијама, једним дијелом последица недоречених законских рјешења. Дјеца рођена ван брака морају имати под истим условима право на судску заштиту као и дјеца рођена у браку - и зато су неопходне одговарајуће измјене Породичног закона. О уређењу виђања и регулисању контакта дјетета и родитеља са којим не живи треба да одлучује суд у поступку развода брака, а не центар/служба за социјални рад; одредбе о усвојењу дјеце морају се ускладити са захтјевима и принципима Конвенције и других међународних докумената; законске одредбе морају јасно забранити физичко кажњавање дјеце; право дјетета на издржавање је доведено у питање у случајевима развода брака и кад родитељ ради и редовно прима плату, зато измјене Породичног закона морају да регулишу питања алиментационог фонда и права на привремено издржавање.

Урађени Преднацрт Породичног закона углавном је препознао све оне ситуације на које је омбудсман за дјецу указивао. С обзиром на важност Закона, очекивања су да ће стручна и јавна расправа допринијети да се поред осталог отклоне она рјешења која се у пракси нису потврдила као најбоља.

- **Доношење Стратегије развоја породице у Републици Српској⁴** која треба да дефинише стратешке и оперативне циљеве, програме и мјере те план реализације програма мјера, као основу, која ће у заданом периоду омогућити континуирано праћење развоја породице, те јој пружати адекватну помоћ и подршку. Активности за развој породице, дефинисане су Стратегијом за период 2009 - 2014. године, нажалост, активности на доношењу новог стратешког документа још увијек нису дале резултат.
- **Доношење Стратегије за унапређење социјалне заштите дјеце без родитељског старања**, која треба да дефинише дугорочне политике у овој области као израз стручних, правних организационих и материјалних настојања да се унаприједи друштвена брига за дјецу без родитељског старања и породица које су у ризику од раздвајања. Стратешки документ за период 2015-2020. године више није у примјени, а активности на доношењу новог, тако важног документа још увијек нису дале резултате.
- **Програме превенције заштите здравља дјеце и различитих облика ризичног понашања**, који требају бити саставни дио школског програма, што између осталог захтијева:
  - да наставни план и програм у васпитно-образовним установама укључи и теме које се односе на **промоцију здравља**, здравих стилова живота и усвајања здравих животних навика код дјеце. Тако би дјеца, у образовном

---

⁴ Стратегија развоја породице у Републици Српској, за период 2009-2014. године

систему, од најранијег узраста, прилагођено њиховом узрасту и потребама, у школи добила потребне информације и знања о здравој исхрани, важности физичке активности, штетности алкохола, дрога, дувана, игара на срећу.

- да образовни систем, у циљу заштите здравља дјеце, препозна потребу и утврди програм учења младих о сексуалности и репродукцији којим ће се, између осталог, дјеца и млади подстицати на размишљање о своме здрављу, посебно репродуктивном, о односима међу половима, ризичном понашању, полно преносивим болестима, прекидима трудноће...и који ће прије свега бити у функцији превенције.

- превентивни програми треба да буду јединствено урађени за све образовне установе (а не препуштено школама да то саме ураде), прилагођени само узрасту дјетета.

- У важној улози превенције у заштити здравља дјеце, посебна пажња мора бити усмјерена на **вакцинацију дјеце** и неопходности унапријеђивања система образовања и информисања о вакцинама и њиховом утицају на здравље дјетета. Да би вакцинација била у служби превенције неопходно је прије свега подизање свијести о важности вакцинације дјеце против заразних болести. Прије свега родитељ мора имати адекватне информације од стране струке. Такође, мора се осигурати стални надзор у вакцинацији дјеце у складу са утврђеним календаром, како би се благовременом реакцијом ублажиле могуће последице за дијете.
- **Ради унапријеђења положаја дјеце са сметњама у развоју**, неопходно је:
  - дефинисати обавезни Протокол о сарадњи који утврђује обавезу и начин сталне координације и сарадње, укључујући размјену података између свих институција које су надлежне за пружање подршке дјечи са сметњама у развоју, а нарочито између првостепене стручне комисије за процјену потреба и усмјеравању дјеце и омладине са сметњама у развоју (центра/служби за социјални рад као координатора ових комисија) и стручних опсервационих тимова у школама;
  - израдити уџбенике за утврђене посебне програме за ученике одређене врсте и степена ометености и омогућити њихову употребу у пракси;
  - да се утврде обавезне мјере за рану идентификацију и третман за дјецу са сметњама у развоју у циљу њиховог укључивња у предшколске установе;
  - да се прошири прописани круг занимања која могу да похађају дјеца с посебним образовним потребама;
  - предузети конкретне активности да се у свим васпитно-образовним установама што хитније отклоне архитектонске баријере.
- **Ради унапређења друштвене бриге за талентовану дјецу**, неопходно је, омогућити остваривање њихових права, у складу са Законом утврђеним обавезама надлежних служби и институција.
- **Доношење подзаконских аката утврђених законом**, посебно у ресору просвете, у законом утврђеном року, како од стране самог министарства тако и васпитно-образовних установа, као нпр. Правилник о критеријумима и поступку за идентификовање, праћење и утврђивање **талентоване дјеце** или Правилник о дисциплинској одговорности ученика.
- **Процедуре поступања надлежних у доношењу одлука** Законске гаранције за правилну примјену права захтијевају јасне процедуре поступања, како би се елиминисале праксе које нису у интересу дјетета, посебно када се ради о издвајању дјетета из породице и његово збрињавање изван биолошке породице,

заступање дјетета, именовање стараоца, учешће дјетета у поступку, процјена и утврђивање најбољег интереса дјетета, изражавање мишљења дјетета, остваривање права дјете у образовном систему. За владавину права, процедура је веома важна, а то захтијева поступак у коме се утврђује и образлаже шта је најбољи интерес дјетета, а што на жалост врло често изостаје,

- **Провођење надзора** посебно у васпитно-образовним установама у примјени одговарајућих општих аката, Протокола о поступању у случају насиља, злостављања и занемаривања дјете, те препорука министарства за поступања у конкретним ситуацијама,
- **Провођење стручног надзора** посебно у центрима за социјални рад и установама за збрињавање дјете мора бити стална и континуирана обавеза надлежних и исти би морао бити и у функцији превенције, а не само према контролисаном органу, како би се отклониле присутне праксе које нису у најбољем интересу дјетета,
- **Вођење одговарајућих евиденција и прикупљање података о дјети** у свим ресорима, са подацима свих релевантних институција и организација и учинити одговорним надлежне због пропуста у прикупљању података. Омбудсман за дјетцу посебно указује на важност одговарајућих евиденција-годишњих извјештаја:
  - о свим облицима насиља, злостављања, занемаривања и злоупотребе дјете,
  - о издржаваној дјети, дјети без родитељског старања,
  - талентованој дјети, дјети у ризику, дјети са проблемима у понашању, малољетницима у сукобу са законом и слично.

III ПОСТУПАЊЕ ОМБУДСМАНА ЗА ДЈЕЦУ

Омбудсман за дјецу је у оквиру Законом утврђених овлаштења у 2021. години поступао по поднесеним пријавама/жалбама којима се указује на повреду права дјетета, али и предметима по службеној дужности, давао препоруке одговорним органима, те с обзиром на услове које је допуштала ситуација са пандемијом изазвана вирусом ЦОВИД 19, која је захватила цијели свијет, па тако и Републику Српску, радио са дјецом у циљу едукације о њиховим правима гарантованим УН Конвенцијом о правима дјетета и домаћим законским и другим прописима.

У току 2021. године Омбудсман за дјецу је поступао у укупно 440 појединачних предмета од којих је 418 предмета отворено по заprimљеним пријавама/жалбама, 22 предмета је покренуто на иницијативу Омбудсмана за дјецу по службеној дужности, док је 31 предмет пренесен из ранијег периода.

Поред обраде појединачних пријава/жалби Омбудсман за дјецу је упутио 2 препоруке одговорним странама да предузму одговарајуће мјере у циљу отклањања ситуација које доводе до повреда права дјетета, сачинио 2 посебна извјештаја, те доставио иницијативу за измјене и допуне Закона о дјечијој заштити Републике Српске.

У извјештајном периоду, у 2021. години забиљежено је знатно смањење укупног броја предмета у раду. Број поднесених пријава/жалби у односу на ранији период је значајно смањен, па је тако у 2021. години заprimљено 418 пријава/жалби, док је у предходној години тај број био 518, али је број предмета покренутих по службеној дужности повећан са 18 на 22 предмета. Број предмета који су незавршени и који се преносе из једног извјештајног периода у други, је смањен са 48 предмета на 31 предмет. Незавршени предмети из објективних разлога нису могли бити завршени у извјештајном периоду будући да се односе на пријаве заprimљене пред сам крај календарске године.

С обзиром на специфичну ситуацију и пандемију, смањен је број долазака грађана у канцеларије Омбудсмана за дјецу који су се Омбудсману за дјецу обраћали за помоћ и савјете. Углавном су се грађани Омбудсману за дјецу обраћали телефонским путем, електронски или другим средствима комуникације. На овај начин Омбудсману за дјецу се обратило око 1350 грађана, а обраћања су се углавном односила на надлежности и овлаштења неких од институција које брину о дјечи, информације о томе која законска регулатива се примјењује и како су дефинисана поједина питања везана за остваривање права дјетета. Грађани су се обраћали са захтјевом да Омбудсман за дјецу учествује у поступцима који се воде пред органима, тражили информације о условима и могућностима кориштења бесплатне правне помоћи, остваривање права код институција Федерације Босне и Херцеговине и у земљама у окружењу и др.

Нека обраћања грађана нису увијек била из надлежности Омбудсмана за дјецу, односно нису везана за питања која се односе на повреде права дјетета, већ се помињу разне ситуације и проблеми који су везани за остваривање права пунољетних лица. Иако грађани знају да су надлежности Омбудсмана за дјецу искључиво везана за дјецу, тј. особе младје од 18 година, они траже помоћ и објашњења коме и како да се обрате за рјешавање појединих проблема које имају.

Поједина лица се интересују које стручњаке могу предлагати да као вјештаци, или специјалисти за одређене области, учествују у поступцима везаним за остваривање

права дјетета, првенствено на изради процјене стања дјетета у поступцима везаним за бракоразводне парнице у којима се одлучује о повјеравању дјецe и издржавању, те поступцима када су дјеца жртве насиља и сл.

Омбудсмана за дјецу је контактирао и одређен број институција које су тражиле мишљење и помоћ за специфичне проблеме и ситуације на које су наилазиле у поступцима, а тичу се процедуралних питања, па и мериторног рјешавања предмета које у оквиру својих овлашћења обрађују или који су у току рјешавања. Омбудсман за дјецу нема надлежности за давање мишљења у појединачним предметима у којима се указује на повреде права дјетета, али је и у таквим околностима, заузимао став и професионално заступао мишљења која могу допринијети да се у остваривању права дјетета донесе правилна и на закону заснована одлука која је у најбољем интересу дјетета.

Поступање Омбудсмана за дјецу у 2021. години	
Жалбе - примљене	418
Жалбе по службеној дужности	22
Жалбе пренесене из 2020. године	31
Препоруке	2
Иницијативе	1
Посебни извјештаји	2
Сарадња са дјецом и едукација дјецe о правима	3
Укупно:	479

А) ПОСТУПАЊЕ ПО ПРИЈАВАМА /ЖАЛБАМА

Подносилац пријаве

Родитељи појединачно или заједно, или групе родитеља, су најшешће подносиоци пријава/жалби Омбудсману за дјecu. У извјештајном периоду родитељи су поднијели укупно 336 пријава од којих мајка 221, отац 113, а родитељи заједно или група родитеља 2 пријаве. Њихове пријаве се, у правилу, односе на заштиту личних права дјетета, заштиту од насиља, социо-економска права, образовна права и др. Повреде личних права у претежном дијелу су уређење виђања, односно остваривање права дјетета на контакте са родитељем са којим дијете не живи, те повјеравање дјетета, а пријаве на заштиту од насиља указују на вршњачко насиље, занемаривање дјетета, сексуално насиље и др.

Родбина дјетета (бака, дјед, тетка) поднијели су 31 пријаву. Адвокати, комшије, новинари, социјални радници, старатељи, судије, васпитачи, психолози, хранитељи, наставници, тренери, дефектолози и друга лица поднијели су 20 пријава. Поред тога, обрађене су 4 анонимне пријаве, односно жалбе са непотпуним подацима о подносиоцима пријаве. Будући да су поднесене пријаве садржавале довољно елемената који су упућивали на потребу провјере изнесених навода, анонимност подносиоца није била сметња за поступање Омбудсмана за дјecu да у оквиру својих овлаштења предузме одговарајуће мјере и утврди да ли су повријеђена права дјетета.

На иницијативу Омбудсмана за дјecu по службеној дужности је обрађено 22 предмета, институције и удружења су поднијели 10 пријава, а сама дјецa, односно ученици су поднијели 12 пријава/жалби, којима се указује на различите повреде права дјетета.

Подносилац пријаве		
Родитељи	336	77.3%
Иницијатива Омбудсмана	22	4.1%
Трећа лица	20	4.5%
Родбина	31	7.0%
Институције и удружења	10	2.3%
Анонимно	4	0.9%
Медији	4	0.9%
Хранитељ, усвојитељ, старатељ	1	0.2%
Дијете лично	12	2.7%
Укупно:	440	100.0%

Уколико из садржаја саме пријаве/жалбе и њених прилога произилази да не постоји сумња да је дошло до повреде права дјетета, или се пријаве нису односиле на дјecu и

повреду њихових права, односно да нема елемената за покретање поступка провјере пријаве, Омбудсман за дјецу није проводио посебан испитни поступак, већ је на основу садржаја саме пријаве и њених прилога донио одговарајућу одлуку да нема елемената за покретање поступка.

Повреда права дјетета

У извјештајном периоду, од укупног броја пријава/жалби по којима је поступао Омбудсман за дјецу највећи број се односио на пријаве/жалбе којима се указује на повреду личних права дјетета 162, те којима се указује на заштиту дјете од насиља 62 пријаве, а затим слиједе пријаве о повреди социо-економских права 52, образовна права 56, заштиту права дјете са сметњама у развоју 37, правосудно заштитна права 28, права дјете чланова друштвене заједнице 12 и права на здравствену заштиту 21.

Једна пријава/жалба указује на повреде права на културу, слободно вријеме, игру и рекреацију 1, а осталих 9 пријава указују на повреду различитих права дјетета.

Повријеђена права		
Лична права	162	36.8%
Заштита од насиља	62	14.1%
Социјално економска права	52	11.8%
Образовна права	56	12.7%
Права дјете са сметњама у развоју	37	8.4%
Правосудно заштитна права	28	6.4%
Права дјете чланова друштвене заједнице	12	2.7%
Право на здравствену заштиту	21	4.8%
Право на културу, слободно вријеме и рекреацију	1	0.2%
Остала права	9	2.0%
Укупно	440	

Лична права

Конвенцијом о правима дјетета је прописано да лична права дјетета укључују: право на живот, право на сазнање властитог поријекла, право на пријаву рођења, право на име, право на стицање држављанства, право на очување идентитета, право на живот у породици и родитељску бригу, право на личне односе и непосредне контакте са родитељем са којим не живи, право на посебну заштиту и алтернативну бригу, право на приватност, право на част и углед, право на заштиту од незаконитог одвођења.

Лична права		
Права дјетета на контакт и дружење са родитељем са којим не живи	126	77.8%
Право на живот са родитељима	3	1.9%
Повјеравање дјеце	10	6.2%
Право на заштиту приватности	4	2.5%
Право на путну исправу и путовање у иностранство	7	4.3%
Изузимање дјеце од трећег лица и смјештај у дом	1	0.6%
Заштита дјеце без родитељског старања	2	1.2%
Право дјетета на родитељску бригу	6	3.7%
Остала права	3	1.9%
Укупно	162	

Број пријава/жалби којима се указује на повреде личних права у највећем броју, као и у ранијим периодима, се односе на уређење виђања, односно на остваривање права дјетета на контакте са родитељем са којим дијете не живи 126 пријава, право на живот са родитељима 3, повјеравање дјеце 10, права дјетета на родитељску бригу и старање 6, право на заштиту приватности 4, право на путну исправу и путовање у иностранство 7, заштита дјеце без родитељског старања 2, док се остале 3 пријаве односе на изузимање дјеце од трећег лица и смјештај у дом, право на сазнање властитог поријекла (утврђивање очинства), превоз ученика и незаконито одвођење.

Број дјеце

Према подацима у предметима који су отворени по поднесеним пријавама/жалбама, број дјеце чија су права повријеђена није могуће у сваком случају прецизно исказати с обзиром да пријаву/жалбу поред појединаца подносе и групе родитеља, удружења и други субјекти. Овакве пријаве/жалбе се процесуирају као једна, па се статистички и приказује као повреда права само једног дјетета. Предмети у којима је Омбудсман за дјецу провео посебно истраживање и упознавање дјеце о њиховим правима не садрже број дјеце чија су права евентуално повријеђена, него само број дјеце која су учествовала у тим активностима.

Из наведених разлога, статистички показатељи изнесени у овом извјештају односе се само на предмете у којима је прецизно исказан број, пол и узраст дјетета.

Узраст дјеце

Из запримљених пријава/жалби произилази да су дјеца од 6-10 година живота највише изложена ситуацијама и околностима које доводе до повреде њихових права, а што је

евидентирано и ранијим извјештајима. Из пријава/жалби запримљених у извјештајном периоду, за 66 дјеце није било података на основу којих би се могло одредити којег су узраста, односно доби.

Пријаве/жалбе које су се односиле на повреде права 9 пунољетних лица, с обзиром на законом утврђена овлашћења Омбудсмана за дјецу, због ненадлежности, није било могуће провјеравати.

Узраст дјеце	
0-5 год.	115
6-10 год.	166
11-14 год.	113
15-18 год.	71
Непознато	66

Пол дјеце

Када је у питању пол дјеце, из поднесених пријава и у овом извјештајном периоду, као и у ранијим извјештајима, произилази да је више дјечака било изложено ситуацијама које доводе до повреде њихових права. Пријаве указују да је код 257 дјечака и 197 дјевојчица дошло до повреде њихових права, док код 77 дјеце није било могуће одредити пол дјетета јер о томе у пријавама није било прецизних података. Пол дјеце није могуће одредити ни у случајевима када су пријаве/жалбе поднесене од стране групе родитеља или групе дјеце.

Пол дјеце	
Дјевојчице	197
Дјечаци	257
Непознато	77

Одговорна страна

Заштита личних права је, углавном у надлежности центара/служби социјалне заштите, а поднесене пријаве/жалбе се у највећем броју односе на повреде личних права дјетета, па је од ових институција у извјештајном периоду највише тражено да доставе извјештај о мјерама које су предузели у оквиру својих овлашћења у циљу заштите права и интереса дјетета. Број центара/служби социјалне заштите на чије пропусте у раду је указивао износи 227. С обзиром на њихова широка овлашћења у заштити права дјеце то је и разумљиво, али с друге стране и нема оправдања, јер Омбудсман за дјецу из године у годину указује на исте или сличне пропусте у њиховом поступању.

Школе, предшколске установе (вртићи, играонице) су у значајном броју предмета (72 предмета), били у пријавама/жалбама означени као одговорна страна за повреде права дјетета на образовање и васпитање.

Правосудни органи, градске управе и локалне самоуправе, министарства, фондови, институције и јавне установе, привредна друштва и други, се такође појављују као одговорне стране у пријавама/жалбама којима се указује на повреду права и интереса дјетета.

Жалбе према институцијама		
Центри за социјални рад	227	51.6%
Васпитно - образовне установе	72	16.4%
Правосудни органи	41	9.3%
Органи локалне самоуправе	15	3.4%
Друге институције, установе и удружења	34	7.7%
Министарства	23	5.2%
Центри јавне безбједности	19	4.3%
Фондови	13	3.0%
Предузећа	3	0.7%
Институције у Федерацији БиХ и иностранству	1	0.2%
Остало	5	1.1%

Начин пријема пријаве/жалбе

Пријаве/жалбе у правилу грађани лично доносе и заједно са прилозима предају на протокол Омбудсмана за дјецу, тако да је у извјештајном периоду на овај начин запримљено 210 пријава, телефоном 106, путем е-маила 55, путем поште 36, факса 7, из медија 4 пријаве, док је 22 предмета покренуто по службеној дужности.

Начин пријема жалбе		
Лично	210	47.7%
Телефоном	106	25.0%
Е-маил	55	12.5%
Поштом	36	8.2%
По службеној дужности	22	4.1%
Фах-ом	7	1.6%
Из медија	4	0.9%
Укупно:	440	100%

Фаза рјешавања по пријавама/жалбама

Омбудсман за дјецу ријешео је 394 пријаве/жалбе, а у фази рјешавања је остало 46 пријава.

Жалбе у раду 2020.		
Ријешене	394	90%
У фази рјешавања	46	10%

Од укупно 394 ријешене пријаве/жалбе 13 пријава се односило на случајеве за које Омбудсман за дјецу није имао надлежност за поступање, и ови предмети су се односили на различите повреде права пунољетних лица за које Омбудсман за дјецу по закону није надлежан, а 58 пријава је било неосновано.

Од 394 ријешене жалбе		
Ненадлежност	13	3%
Неосновано	58	13%

В) ПОСТУПАЊЕ ПО СЛУЖБЕНОЈ ДУЖНОСТИ

Омбудсман за дјецу, поред поступања по пријавама/жалбама грађана, и на властиту иницијативу покреће и проводи одговарајући поступак када оцијени да постоје оправдани разлози за заштиту права и интереса дјетета.

Посебни извјештаји

Омбудсман за дјецу, у складу са Законом⁵, овлаштен је да поднесе и посебан извјештај када оцијени да је то потребно ради предузимања мјера од значаја за заштиту права и интереса дјетета.

Посебним извјештајем указује се на пропусте који могу бити врло различити, а доводе до повреде права дјетета: када, по оцијени омбудсмана, постојећа законска рјешења нису довољна гаранција за остваривање права и интереса дјетета у складу са принципима УН Конвенције о правима дјетета или надлежни органи неправилном примјеном законских и других прописа доводе до повреде права дјетета или у процедури која није у складу са законом рјешавају по захтјеву за остваривање права дјетета.

Омбудсман за дјецу је 2021. године упутио два посебна извјештаја:

- Посебан извјештај учешће дјетета и младих у играма на срећу,
- Посебан извјештај насиље над дјецом у породици.

Препоруке

Омбудсман за дјецу је овлаштен да у складу са Законом о омбудсману за дјецу органима државне управе, органима, односно службама јединица локалне самоуправе, као и другим правним и физичким лицима која обављају послове у вези са дјететом, предлаже предузимање мјера за спречавање штетних поступања која доводе до повреде права и интереса дјетета, да упозори на неправилности, те да захтијева од одговорне стране да достави извјештаје о предузетим мјерама.⁶

У извјештајном периоду упућене су сљедеће препоруке:

1. Заштита најбољег интереса дјетета у доношењу одлука у здравственом осигурању дјетета – Фонд здравственог осигурања;
2. Осигурање дјетета од посљедица незгода у предшколским установама - Министарство просвјете и културе.

---

⁵ Закон о Омбудсману за дјецу, члан 17.

⁶ Закон о Омбудсману за дјецу, члан 9.

IV ПРЕГЛЕД ПРАВА ПРЕМА ОБЛАСТИМА

A) ЛИЧНА ПРАВА ДЈЕТЕТА

Право дјетета на живот у породици и на одржавање личних односа са родитељем са којим не живи

Најранији узраст у развоју дјетета је и период најинтензивнијих родитељских обавеза усмјерених на раст и развој дјетета. Нажалост из запримљених пријава у Институцији произилази да су дјеца до 10 година живота највише изложена ситуацијама које доводе до повреде њихових права.

Утврђујући право дјетета да живи са својим родитељима, Конвенција утврђује заједничку одговорност родитеља за подизање дјетета, за бригу о дјетету, васпитање и образовање, раст и развој дјетета.

Према Породичном закону Републике Српске, родитељи имају дужност и право да штите своју малољетну дјецу и да се брину о њиховом животу и здрављу.⁷ Родитељи се не могу одрећи родитељског права, али им оно, у случајевима утврђеним законом, може бити и одузето.

У циљу гарантовања и унапређивања права из ове Конвенције, државе ће пружити одговарајућу помоћ родитељима или законским старатељима у остваривању одговорности за подизање дјетета и обезбјеђивати развој установа, капацитета и служби за заштиту дјеце.⁸

Нажалост, здравствена криза узрокована ЦОВИД 19 пандемијом дубоко је погодила друштво у цјелини, а посебно породицу, што је довело у питање остваривање права дјетета, између осталог и право дјетета да одржава контакте са родитељем са којим не живи.

Право дјетета на личне односе и непосредне контакте са родитељем са којим не живи и блиским сродницима

1. Приоритет је сачувати животе и здравље и спријечити ширење инфекције корона вирусом ЦОВИД 19, али је важно и сачувати контакте

И у вријеме ванредне ситуације и ванредног стања обраћање грађана Омбудсману за дјецу најчешће је у вези са остваривањем права дјетета на контакте и дружења са родитељем са којим не живи.

Родитељи углавном наводе да због нових околности мјесто и вријеме предвиђено за контакте није могуће испоштовати јер је школски распоред дјеце другачији, а и радне обавезе родитеља су прилагођене новим условима.

⁷ Породични закон, „Службени гласник Републике Српске“, број: 54/02, 41/08 и 63/14, члан 81.

⁸ УН Конвенција о правима дјетета, члан 18.

Здравље дјече је најважније и родитељи би, у овом ванредном стању и ванредним околностима, требали додатно предузети све потребне мјере, без обзира на њихове сукобе и неслагања, да заштите здравље и дјече и породице, па и када је у питању остваривање права дјетета на контакте са родитељем са којим не живи.

Бројне су технолошке могућности којима се може обезбиједити да контакт буде редован и континуиран и без страха (телефон, вибер, скупе...). Без обзира што контакт путем дигиталних и/или комуникацијских средстава не може замијенити дружење и вријеме које проводе заједно уз држање за руку, ова средства ипак омогућавају да се контакти сачувају и у вријеме пандемије.

Важно је сачувати контакте, али приоритет је сачувати животе и здравље и спријечити ширење инфекције, јер и пандемија и ванредно стање су привремени и проћи ће.

У извјештајном периоду Омбудсман за дјецу поступао је по пријавама којима се указује на повреде права дјетета на контакте и дружења са родитељем са којим не живи, као и на контакте са баком и дједом, те трећим лицима са којима га везује блискост.

Омбудсман за дјецу годинама указује на бројне проблеме због којих се ово право дјетета доводи у питање. Нажалост, осим веће осјетљивости једног броја центара/служби за социјални рад у поступању у овим предметима, системски није направљен искорак, тако да су проблеми практично исти, само се странке мијењају. Сви проблеми у остваривању овог права дјетета на које се годинама указивало, у ванредним околностима само су додатно дошли до изражаја.

2. Измјене Породичног закона

Омбудсман за дјецу годинама указује на неопходност измјена Породичног закона, између осталог:

- Породични закон Републике Српске, једини у региону, уређује да суд одлучује о разводу брака и повјеравању дјече на бригу и васпитање једном од родитеља (члан 88.), док је у надлежности центра/служби за социјални рад да одлучује о уређењу виђања дјетета и родитеља са којим не живи после развода брака (члан 93). Таквим законским уређењем родитељи и дјеца пролазе све стресне ситуације, прво у поступку развода брака пред судом, а онда све то поново пролазе пред центром/службом за социјални рад ради уређења виђања. И то траје годинама, и не само дјеца и родитељи, већ и цијеле породице, посебно када живе у заједничком домаћинству.

Зато су неопходне измјене Породичног закона којим ће се утврдити да суд у истом поступку одлучује о разводу брака, повјеравању дјетета једном од родитеља и уређењу виђања са другим родитељем и његовој обавези да доприноси издржавању дјетета.

И што је врло важно, тиме би се избјегле ситуације, што је у пракси врло често присутно, да се одлуке центара/служби о уређењу виђања не извршавају.

Радна група коју је именovala Влада Републике Српске урадила је Преднацрт Породичног закона којим је предвиђено да суд у истом поступку о разводу брака одлучује и о повјеравању дјетета једном од родитеља и остваривању права дјетета на контакте са родитељем са којим не живи, те плаћању издржавања.

3. Повјеравање дјетета послје прекида ванбрачне заједнице

Пријаве Омбудсману за дјецу којима се указује на повреде права дјетета, једнако се односе на дјецу без обзира да ли се ради о разводу брака или прекиду ванбрачне заједнице.

Међутим, у поступцима пред судом за развод брака, суд одлучујући о разводу истовремено одлучује о повјеравању дјете једном од родитеља и обавези другог родитеља да доприноси издржавању, а странке пред центром/службом за социјални рад уређују виђање дјетета са родитељем са којим не живи⁹.

Када је у питању прекид ванбрачне заједнице и остваривање права дјете у овим поступцима приступ је потпуно другачији, јер о повјеравању дјетета једном од родитеља, након прекида ванбрачне заједнице, одлучује центар/служба за социјални рад.

Зашто центар/служба за социјални рад одлучује о повјеравању дјете из ванбрачних заједница? Иако је уставна одредба да дјеца рођена ван брака имају једнака права и дужности као и дјеца рођена у браку, постојеће законско рјешење довело их је у ситуацију да о тако важном питању, немају иста права.

Дјеца из ванбрачних заједница имају право, под истим условима, као и њихови вршњаци из брачних заједница на судску заштиту и зато су неопходне измјене Породичног закона којима ће повјеравање дјете бити у надлежности суда.

Према урађеном Преднацрту Породичног закона дјеца из ванбрачних заједница ће под истим условима као и њихови вршњаци остварити право на судску заштиту у поступку прекида ванбрачне заједнице њихових родитеља.

4. Центри/службе за социјални рад одлучују по захтјеву за остваривање права на контакт и дружење дјетета и родитеља са којим не живи

а) једним бројем пријава се указује да поступак пред центром за доношење рјешења јако дуго траје, посебно у ситуацијама када брак још увијек није разведен и дијете није повјерено на бригу и старање једном од родитеља, а онда када се рјешење и донесе истим се утврђује углавном минимално вријеме за контакте, што се правда чињеницом да је рјешење привремено до доношења одлуке суда о повјеравању дјетета,

б) једним бројем пријава родитељи указују да су се обраћали васпитно образовним установама тражећи информације о свом дјетету, али да су и ту наишли на неразумијевању, јер су школе већ добиле "инструкције", како да се понашају у тим ситуацијама,

ц) родитељи су се обраћали Институцији и са питањем да ли је најбољи интерес дјетета да са оцем проводе 2 или 3 сата седмично и евентуално викенд, да ли је то одговор на потребе дјетета да у његовом одрастању, посебно у најранијем узрасту учествују оба родитеља. Посебно су проблематичне ситуације, како наводе да донесена рјешења не утврђују могућност да се пропуштени термин за виђање надокнади, јер су присутне ситуације да је дијете или родитељ болесно у вријеме које је одређено за виђање што спречава да се контакт оствари у термину како је

---

⁹ Породични закон, члан 88: „Када суд у брачном спору одлучи да се брак поништи или да се разведе, одлучиће у истој пресуди о повјеравању дјетета на заштиту и васпитање“

рјешењем одређено, а то значи да се мора чекати нови термин који је рјешењем одређен.

5. Центри/службе за социјални рад не образлажу на основу којих критеријума и којих елемената је одлучено о праву дјетета:

Институција је запримила жалбу¹⁰ којом се наводи „обраћам Вам се у нади да ћете ми помоћи ријешити проблеме које имам већ дужи период. На одређене проблеме из овог навода утицао је и Центар за социјални рад при доношењу споразума о начину контактирања мог бившег супруга са малољетном дјецом...наведени поступак довео је до додатних компликација”,

И ако је Породичним законом, члан 81в. утврђено да у свим активностима које се тичу дјетета најбољи интерес дјетета мора бити приоритет, центри/службе за социјални рад, својим одлукама, не образлажу шта је и зашто најбоље за дијете у конкретnoj ситуацији и на основу којих критерија је извршена процјена.

Поред тога, из донесене одлуке се не може видјети какво је мишљење дјетета у конкретnoj ситуацији, односно не види се да је дјетету омогућено да учествује у поступку и изнесе своје мишљење. Без мишљења дјетета, доводи се у питање не само остваривање права дјетета на изражавање мишљења и учешће у поступку који се њега тиче, већ и најбољи интерес дјетета у конкретnoj ситуацији.

При томе, право дјетета, које Конвенција успоставља, а закон утврђује, није одлука дјетета, одлуку доноси надлежни орган, који у тим ситуацијама треба да зна и какво је мишљење дјетета којем треба посветити дужну пажњу.

У поступку који води ради остваривања права дјетета центар/служба за социјални рад мора утврдити шта је најбољи интерес дјетета у конкретnoj ситуацији, мора образложити зашто је донесена одлука најбоља за дијете и посебно мора образложити на основу којих елемената је урађена таква процјена и донесена одређена одлука, уважавајући при томе мишљење дјетета.

Сваки стручни радник треба дати мишљење са аспекта своје струке о заштити интереса дјете, у датој ситуацији, а службено лице које води поступак треба да цијени тако дата мишљења посебно и заједно са осталим доказима и на основу тога и резултата cjелокупног поступка да одлучи које ће чињенице узети као доказане.¹¹

Законом о социјалној заштити утврђено је, да се у поступку за остваривање права из овог закона, примјењују одредбе Закона о општем управном поступку, ако овим Законом није другачије одређено (члан 71.).

Законом о општем управном поступку утврђено је, да на основу одлучних чињеница утврђених у поступку, орган надлежан за рјешавање доноси рјешење о управној ствари која је предмет поступка, те да се рјешење мора доставити странци у оригиналу или овјереном препису (члан 190. и 194).

Иако и један и други закон јасно дефинишу поступање центара/служби за социјални рад по захтјеву грађана за остваривање њихових права, нажалост, у пракси су још увијек присутне ситуације¹² када центар за социјални рад умјесто доношења одговарајућег управног акта, странци о томе доставља обавјештење. Таквим „вођењем поступка” и одлучивањем доношењем обавјештења, мишљења и сл., центри/службе за социјални рад не само да онемогућавају дјецу остваривање њиховог права, већ

¹⁰ Предмет број 81-5-7-ПЖ/21

¹¹ Рјешење Министарства здравља и социјалне заштите, број: 11/05-544-612/18 од 27.11.2018. године

¹² Препорука - Доношење одговарајућег управног акта број 1039-82-8-ПЖ-9/19 од 29.08.2019. године.

о немогућавају и вођење било каквог другог поступка по истом основу, из простог разлога што обавјештење које они достављају странци није управни акт на који се може уложити жалба или покренути спор.

6. Омбудсману за дјецу су се поред родитеља обраћали и други сродници дјетета, најчешће бака и дјед, због немогућности да остваре контакт са унуцима, послије развода брака родитеља, из истих разлога из којих се и родитељи обраћају Омбудсману за дјецу - поступак предуго траје, не поступа се по налогу другостепеног органа, нема мишљења дјетета.

Редовни контакти дјетета и родитеља са којим дијете не живи, али и контакти са блиским сродницима изузетно су важни за правилан развој и одрастање дјетета, за његову емоционалну стабилност и осјећај прихваћености, што је у бројним својим одлукама потврдио и Европски суд за људска права. Ускраћивање права на контакт, према пракси суда, представља повреду члана 8. Европске конвенције о људским правима, јер "осјећање заједништва између родитеља и дјеце представља основни елемент породичног живота"¹³ а "од тренутка рођења дјетета и самом чињеницом његовог рођења, између њега и родитеља постоји веза која чини „породични живот,, који догађаји не могу да раскину, сем у изузетним околностима".¹⁴

Право дјетета на издржавање

Дијете има право на издржавање, а родитељи, прије свих, имају и обавезу и одговорност да обезбиједи остваривање овог права дјетета. **Држава има обавезу успоставити систем у којем ће родитељи, или друга лица одговорна за дијете, ту своју обавезу и извршавати, а ако то нису у могућности, онда држава мора осигурати средства за издржавање дјетета. Системске мјере морају обезбиједити да дијете добије потребна средства за издржавање.**

Проблеми у пракси у остваривању права дјетета на издржавање, присутни су по више основа и посљедица су, како недоречених законских прописа, тако и неадекватне примјене постојећих законских рјешења и изостанка потребног надзора над органима старатељства да одговоре својој законској обавези. Најчешће, пријавама се указује да се правоснажне пресуде о издржавању дјетета не извршавају, а онда на бројне проблеме са којим се суочавају ако до извршења дође (непозната адреса, нема средстава нити имовине...).

Нема званичних података, што је апсолутно неприхватљиво, о броју дјеце која према правоснажној судској одлуци примају издржавање, о броју дјеце чији родитељи не извршавају своју обавезу издржавања, било да издржавање не плаћају уопште или уплате врше једном у два или три мјесеца или у мањем износу од досуђеног, иако је Породичним законом утврђена обавеза органа старатељства¹⁵ да води евиденцију о издржавању дјеце и родитеља. Нема података ни о томе који су то досуђени износи, и да ли они, под условом да се редовно исплаћују, могу одговорити на потребе дјетета у конкретной ситуацији, имајући у виду узраст дјетета и његове специфичне потребе.

¹³ Пресуда Европског суда за људска права из 1987. године

¹⁴ Пресуда Европског суда за људска права у предмету 23218/94

¹⁵ Породични закон, члан 257.

Омбудсман за дјецу годинама указује на неопходност **измјена Породичног закона** како би се осигурало остваривање права дјетета на издржавање, а којим би се, између осталог, законом уредио минимум издржавања зависно од узраста дјетета, те регулисало право дјетета на привремено издржавање у ситуацијама када родитељи не доприносе издржавању (алиментациони фонд).

Жалбе које је Институција запримила, без обзира што указују на врло различите ситуације у којима су се наша дјеца због неплаћања алиментације, имају исти резултат, да се дјеца осјећају додатно повријеђена и понижена јер пред судом треба да доказују да родитељ треба да их издржава.

А родитељ, који је у обавези плаћати алиментацију, врло често неизвршавање законске обавезе издржавања доводи у везу са неостваривањем контакта са дјететом, тако да је право дјетета истовремено повријеђено по више основа.

Извршење одлука надлежних органа

Институција је запримила жалбу¹⁶ којом се, између осталог наводи:

- да се, Рјешење којим се одређује одржавање личних односа малољетног дјетета и оца са којим не живи, не проводи дуже од десет година,
- да се правоснажне пресуде надлежних судова против несавјесне мајке не проводе,
- да се, закључци органа управе којима се иста новчано кажњава ради игнорисања права дјетета да виђа оца, не проводе те да је резултат наведеног потпуна промјена у понашању дјетета - повлачење у себе и осјећај стида и немоћи.

Пријаве по којима је Омбудсман за дјецу поступао у извјештајном периоду, као и ранијих година, указују на повреду права дјетета у поступку извршења правоснажних одлука, а које се, када је у питању принудно извршење правоснажних одлука о уређењу виђања дјетета и родитеља са којим дијете не живи, односе на чињеницу

- **да се такве одлуке и не извршавају, што је озбиљан проблем; очекивања су да би тај проблем требао бити отклоњен чињеницом да ће по новом Породичном закону о остваривању права на контакте одлучивати суд у чијој надлежности је и и звршење донесених пресуда.**

У пракси је присутан проблем да, када до извршења и дође оно се реализује на начин да дијете није припремљено на такву ситуацију, јер самом поступку извршења не претходе активности, прије свега центра/служби за социјални рад како би се отклониле или ублажиле посљедице и могуће стресне ситуације које поступак извршења може имати на дијете.

Без обзира на промјену у надлежности у одлучивању о овом праву дјетета, а што ће ступити на снагу када нови Породични закон буде усвојен, врло је важно да се додатно, у складу са важећим законским рјешењима дефинише поступак извршења у овим ситуацијама.

Правоснажне и извршне одлуке надлежних служби и органа којима је утврђено право дјетета обавезују и родитеље, али и надлежне службе и њихово извршење се не може и не смије доводити у питање, али и њиховом извршењу мора предходити одговарајућа припрема дјетета како би се избјегле нове повреде права и интереса дјетета.

---

¹⁶Предмет број 583-32-7-ПЖ/21

Права дјеце и самохрани родитељ и вишечлане породице

Оно што је заједничко за сваку породицу, као основну и незамјенљиву средину за развој дјетета, је брига за одрастање дјетета у средини у којој ће му бити обезбјеђени услови за несметан развој. За вишечлане породице та брига је додатна због немогућности великог броја ових породица да одговоре на потребе дјеце и обезбједе им потребне услове.

Нажалост велики број дјеце данас одраста са једним родитељем, који сам брине о дјетету и сам носи терет одговорности за све свакодневне ситуације у одрастању дјетета и додатно треба да обезбједи потребне услове за здраво одрастање дјетета.

Усљед здравствене кризе узроковане ЦОВИД 19 пандемијом изазови пред којима се наша породица су бројни, а то се посебно односи на вишечлане породице и самохране родитеље. И овим Извјештајем, као и ранијих година, указује се на неке од проблема са којима одрастају дјеца у овим породицама и потреби системских мјера које ће бити усмјерене на подршку и помоћ овим породицама.

У Републици Српској тренутно **не постоји јединствена службена база података** о броју **вишечланих породица** нити броју дјеце из вишечланих породица, иако је и то била једна од активности дефинисана стратешким документом, а из које би био видљив број вишечланих породица, број дјеце у вишечланим породицама, њихов узраст, здравствено стање, укљученост у образовни систем, доступност предшколских установа, запосленост родитеља, стамбена ситуација и сл.

Данас нема **званичних података ни о броју самохраних родитеља**, нити о броју дјеце која одрастају уз бригу само једног родитеља. Основни проблем је да највећи број родитеља из ове категорије нема стално запослење нити стални извор прихода по другом основу, што онемогућава остваривање основних права дјеце. Средства која и успију обезбиједити усмјере на комуналне накнаде како им не би била искључена струја. Терет одговорности који носи један родитељ, страх од неизвјесности и стално питање да ли ће сам одговорити свим потребама дјетета носе и дјеца, и са том бригом одрастају, јер знају да им родитељ сам најчешће не може обезбиједити ни елементарно. Ако се при томе има у виду да један број родитеља има дјецу са потешкоћама у развоју или са тешким обољењима или да и сами имају озбиљне здравствене проблеме, неопходна је системска подршка овим породицама у остваривању основних права дјеце.

Закон о социјалној заштити Републике Српске¹⁷ даје могућност јединицама локалне самоуправе да својом одлуком, поред права утврђених овим законом, а у складу са потребама становништва, могу да утврде и друга права и услуге, услове и критеријуме за њихово остваривање. Међутим, ниво остваривања права вишечланих породица, али и самохраних родитеља, на локалном нивоу зависи од финансијске могућности буџета локалних заједница и разликује се од општине до општине. Тако нпр. субвенционисање боравка у предшколским установама за треће дијете у породици није реализовано у свим локалним заједницама.

Основни проблем, према подацима удружења родитеља са четворо и више дјеце, а таква удружења су регистрована у бројним локалним заједницама, је незапосленост родитеља, усљед чега је велики број ових породица зависи од социјалне помоћи и различитих донација. Један број породица су стални корисници новчане помоћи центра/служби за социјални рад, и ту помоћ усмјеравају углавном на превладавање тренутних проблема - куповина уџбеника, набавка огријева, лијечење.

¹⁷ Закон о социјалној заштити, „Службени гласник Републике Српске”, број: 37/12, 90/16 и 94/19, члан 11.

Имајући у виду да је брига за одрастање дјетета у средини у којој ће му бити обезбијеђени услови за несметан развој заједничка за све породице и да је та брига додатна за самохраног родитеља и за вишечлане породице, због немогућности да, највећи број њих, одговоре на потребе дјеце, потребне су системске мјере и активности, које између осталих укључују:

- Прије свега неопходно је извршити процјену досадашњих мјера и активности усмјерених на подршку породици, посебно самохраним родитељима и вишечланим породицама и ефектима њихове примјене;
- Новом Стратегијом развоја породице, између осталог, идентификовати проблеме породица и дјеце и самохраних родитеља и вишечланих породица у различитим областима остваривања и заштите њихових права, те на реално заснованим потребама и могућностима дефинисати дугорочне политике и приоритете ради унапријеђења положаја дјеце из ових породица;
- Предузимање потребних мјера и активности на изради службене базе података о вишечланим породицама, као и о породицама у којима дјеца одрастају уз једног родитеља, како би се на основу редовних анализа добили одговори да ли су и у којој мјери реализоване предвиђене мјере и активности, те какви су ефекти њихове примјене у побољшању положаја породице да одговори на потребе дјеце;
- Предузму потребне мјере ради континуиране информативне кампање о позитивним примјерима из живота вишечланих породица с циљем разбијања стереотипа и предрасуда о тим породицама и подизања свијести грађана да ове породице нису проблем друштва него један од најважнијих ресурса економског и друштвеног развоја;
- Да се Одлуком о бесплатним уџбеницима обухвате сва дјеца, ученици основних школа из вишечланих породица, а не само ученици који су постигли одличан успјех, али и дјеца самохраних родитеља.

В) ДЈЕЦА БЕЗ РОДИТЕЉСКОГ СТАРАЊА

Једно од основних права сваког дјетета, загарантовано бројним међународним документима и домаћим прописима је право дјетета на одрастање у породичном окружењу. Ако дијете нема биолошку породицу, ако су родитељи напустили дијете или из било којих других разлога нису у могућности одговорити потребама дјетета, дјетету је опет потребна породица, алтернативна, која ће бити подршка дјетету у одрастању¹⁸. Наравно да је смјештај у алтернативну породицу најцјелисходнији начин бриге о дјетету, па због тога мјере социјалне заштите које држава обезбјеђује за ову категорију требају бити усмјерене према том циљу.

Омбудсман за дјецу упутио је Препоруку¹⁹ Министарству здравља и социјалне заштите ради предузимања потребних мјера и активности за спречавање поступања која угрожавају права и интересе дјеце, на начин да:

1. Министарство предузме потребне мјере за реализацију активности дефинисаних Стратегијом за унапријеђење социјалне заштите дјеце без родитељског старања, са Планом акције за период 2015-2020, а које се, између осталог, односе и на унапријеђење законских рјешења у поступку спровођења старатељства, што захтијева измјене и допуне Породичног закона.
2. Да у складу са Смјерницама²⁰ изради стручне смјернице које ће осигурати једнак приступ центара за социјални рад и законит поступак у свим случајевима издвајања дјетета из породице и његово збрињавање у неком од облика алтернативне бриге²¹, што између осталог укључује:
  - да сви органи социјалне заштите имају једнак приступ и обавезу да у свим случајевима пријаве или сазнања о повреди права дјетета на живот у породици, на основу свих елемената и специфичних околности везаних за дијете изврше процјену и одлуче, да ли се и којим мјерама породично правне заштите може осигурати одговарајућа родитељска брига и старање, те утврди да ли је и зашто за дијете најбоље да одраста изван биолошке породице, или уз другог родитеља,
  - обавезу центра за социјални рад да уради процјену потреба дјетета, укључујући стварну ситуацију и специфичне околности дјетета, његову личну, породичну и социјалну ситуацију, извршити процјену ризика којима је дијете у породици изложено и планирати мјере заштите за дијете, водећи рачуна да се осигура потребна равнотежа између права дјетета на живот у породици и обавезе државе да заштити најбољи интерес дјетета,
  - обавезу центра за социјални рад да у свим случајевима издвајања дјетета из породице, на основу свих елемената и специфичних околности везаних за дијете изврши процјену који облик збрињавања је у најбољем интересу дјетета и зашто,
  - да у свим случајевима збрињавања дјетета испод 3 године старости поступе у свему у складу са законом, што између осталог обавезује да је рјешење привремено и да се у поступку мора прибавити стручно мишљење ресорног министарства,

¹⁸ УН Конвенција о правима дјетета, члан 20.

¹⁹ Препорука број: 1033-8-8-ПЖС-8/20

²⁰ Смјернице за алтернативно збрињавање дјеце, Генерална скупштина УН 20.11.2009. године

²¹ Посебан извјестај број: 373-2-И/17 од 10.3.2017. године

- обавезу центра за социјални рад да образложи рјешења, којима ће бити утврђено да је смјештај дјетета у установу најбољи интерес дјетета и зашто, што укључује и учешће дјетета у поступку у складу са законом, на редовну провјеру и процјену смјештаја дјетета, на остваривање права дјетета на контакте са родитељима и трећим лицима са којима је блиско.

Министарство је потом покренуло анализу стања, наводећи у свом одговору²² да ће након прикупљања података и анализе направити план нових мјера и активности. У току извјештајног периода Министарство је према приједлогу Институције, ради осигурања једнаког приступа центара за социјални рад и законитог поступка у свим случајевима издвајања дјетета из породице и његово збрињавање у неком од облика алтернативне бриге, урадило нацрт документа стручне смјернице за органе старатељства у случајевима издвајања дјетета из породице и збрињавања у неким од облика алтернативне бриге.

Усвојење

Имајући у виду присутан проблем неусклађености Породичног закона са захтјевима и основним принципима Конвенције, те различит приступ и недоречене процедуре за поступање надлежних органа у поступцима усвојења дјетета, Омбудсман за дјецу је још 2014. године упутио Препоруку²³ Министарству правде да предузме мјере и активности ради спријечавања ситуација које доводе до повреде права и интереса дјецe на начин да покрене поступак за измјене и допуне Породичног закона. С обзиром да се проблеми у спровођењу усвојења не односе само на постојећи нормативни оквир, већ и на праксу поступања центара за социјални рад, Омбудсман за дјецу је 2016. године²⁴ Министарству здравља и социјалне заштите упутио препоруку да предузме потребне мјере и активности и изврши надзор у поступању једног броја центара за социјални рад, ради отклањања ситуација да надлежни центри за социјални рад имају различит приступ у примјени истих нормативних рјешења у поступку усвојења, посебно када је усвојилац страни држављанин. Нажалост, измјене у овом дијелу још нису покренуте.

Преднацрт Породичног закона укључио је све примједбе и сугестије Омбудсмана за дјецу којима се годинама указивало на проблеме у пракси и неадекватна нормативна рјешења код овог облика алтернативне бриге за дијете.

Хранитељство

У 2019. години Омбудсман за дјецу је урадио посебан извјештај „Дјеца у хранитељству у Републици Српској - Свако дијете треба породицу“²⁵. Дијете које је привремено или стално лишено породичне средине или којем, у његовом најбољем интересу, не може бити допуштено да у таквој средини остане, имаће право на посебну заштиту и помоћ државе. Држава ће у складу са својим националним законима обезбиједити алтернативну бригу за такво дијете²⁶.

²² Одговор Министарства здравља и социјалне заштите број 11/05-533-135/20 од 04.12.2020.године

²³ Препорука број: 591-53-ПЖ/14

²⁴ Препорука број 758-2-И-9/16

²⁵ Посебан извјештај број:1192 -2 -И/19

²⁶ УН Конвенција о правима дјетета, члан 20.

Омбудсман за дјецу је предложио Министарству здравља и социјалне заштите Републике Српске предузимање потребних мјера и активности ради отклањања ситуација које доводе до повреде права и интереса дјеце у хранитељству²⁷, док је 2014. године упућена препорука²⁸ Министарству здравља и социјалне заштите да изврши измјене и допуне Правилника о хранитељству. Правилник још увијек није измјењен.

Право дјеце без родитељског старања на институционални смјештај

Омбудсман за дјецу је, поступајући по службеној дужности, 2020.године урадио Посебан извјештај²⁹ - **Индивидуални план бриге мора да има свако дијете збринуто у установи** којим је указао на неопходност системског дјеловања у области породично правне и социјалне заштите како би се осигурала и обезбиједила ефикаснија заштита дјеце без родитељског старања и дјеце чији је развој ометен породичним приликама.

Имајући у виду наведено, Посебним извјештајем указано је на неопходност системског дјеловања како би се осигурала ефикаснија заштита дјеце без родитељског старања и дјеце чији је развој ометен породичним приликама, на начин да

Министарство здравља и социјалне заштите Републике Српске осигура:

- да сви центри имају једнак приступ у изради плана, те да сви субјекти заштите предузимају благовремено адекватне мјере заштите, тако да је неопходно дефинисати: ко је одговоран за израду индивидуалног плана бриге за дијете и кад се план бриге ради, ко учествује у његовој изради, шта план бриге садржи, коме се план доставља, ко надзире његово провођење, у ком року се израђује план бриге ако се дијете издваја из породице због ситуације која захтијева хитну интервенцију, учешће дјетета у складу са његовом способношћу да разумије околности у којима се налази, те учешће дјететових родитеља у изради плана.
- потребне мјере за реализацију активности дефинисаних Стратегијом за унапријеђење социјалне заштите дјеце без родитељског старања, са Планом акције за период 2015-2020, а које се, између осталог, односе и на унапријеђење законских рјешења у поступку спровођења старатељства, што захтијева измјене и допуне Породичног закона.

ЈУ Дом за дјецу и омладину без родитељског старања „Рада Врањешевећ“ предузме:

- потребне мјере и активности и осигура да се пријем дјеце и збрињавање у установи обавља на основу правоснажног акта надлежног центра за социјални рад, који је уз рјешење о смјештају дјетета дужан доставити и потребну документацију,
- потребне мјере и осигура остваривање права дјетета на контакте и дружења са родитељима, блиским сродницима и/или трећим лицима са којима га везује блискост, на основу правожназног рјешења надлежног центра за социјални рад,
- да дефинише правила, процедуре поступања и улогу сваког запосленог, посебно оних који раде непосредно са дјецом, за поступање у кризним ситуацијама,

²⁷ Посебан извјештај број:1192 -2 -И/19

²⁸ Препорука број:784-8-5-УП/14

²⁹ Посебан Извјештај број: 882-2-И-20

- потребне мјере ради организовања циљаних едукација запослених, посебно оних који раде непосредно са дјецом ради осигурања одговарајућих мјера заштите сигурности, с обзиром на различите облике и интензитет поремећаја у понашању дјеце која се збрињавају у дому,
- да процедуре поступања у свим случајевима насиља међу дјецом и над дјецом збринутој у установи учине доступним дјечи, њиховим родитељима и старатељима и свим запосленим у установи,
- да процедуре поступања у свим случајевима непоштовања кућног реда и дисциплине од стране корисника учине доступним дјечи, њиховим родитељима и старатељима и свим запосленим у установи.

С) ПРАВО НА ЗАШТИТУ ОД НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА

Протоколом о поступању у случају насиља, злостављања и/или занемаривања дјече утврђена је обавеза Министарству породице, омладине и спорта да на основу података прикупљених од других надлежних министарстава обједини годишњи извјештај којим се указује на број дјече жртава насиља, пол дјече, старосну доб, облике насиља, предузете мјере и сл, а све на начин којим се штити личност и достојанство дјетета и његово право на заштиту приватности у складу са његовим најбољим интересом.

Нажалост, у вријеме израде извјештаја Омбудсмана за дјецу за 2021. годину још увијек нису објављени Извјештаји Министарства породице, омладине и спорта о насиљу над дјецом за 2020. и 2021. годину³⁰. Омбудсман за дјецу је током 2021. године својим писаним дописима³¹ упозоравао Министарство породице, омладине и спорта на неиспуњену обавезу израде годишњег извјештаја о насиљу над дјецом, али на дописе није добио одговор.

Омбудсман за дјецу поново подсјећа да, Протоколом дефинисан механизам за прикупљање података о насиљу над дјецом обавезује и да се прикупљени подаци анализирају, а та анализа треба да буде у функцији процјене досадашњих мјера и активности и истовремено основ за предлагање додатних мјера ради побољшања оних дијелова система који се нису показали довољно ефикасним и који нису адекватно одговорили на потребе дјече и њихово право на заштиту. Извјештај о насиљу над дјецом треба да обезбиједи континуитет у праћењу појаве и свих проблема у вези са заштитом дјече у овој области, те да одреди приоритете у поступању надлежних.

Стога је неопходно да се уложе додатни напори да се извјештај редовно израђује и објављује и да се извјештајем евидентирају и анализирају и предузете мјере свих субјеката заштите и њихови ефекти.

УН Конвенција о правима дјетета, обавезује државе да предузму све потребне законодавне и административне мјере да дјетету обезбиједи такву заштиту која је неопходна за његову добробит, узимајући у обзир права и обавезе његових родитеља, стараоца или других појединаца који су правно одговорни за дијете. Такође, држава је обавезна и да предузме све одговарајуће законодавне, административне, социјалне и образовне мјере ради заштите дјетета од свих облика физичког или менталног насиља, повреда или злоупотребе, занемаривања или немарног односа, малтретирања или експлоатације, укључујући и сексуалну злоупотребу, док је на бризи код родитеља, законитих стараоца или неког другог лица.

Омбудсман за дјецу и овим годишњим извјештајем указује на препоруке УН Комитета за права дјетета³² које, између осталог позивају да се ојачају програми ширења свијести о различитим врстама насиља и злостављања дјече, уз укључивање дјече, како би се спријечило њихово учешће у насиљу, те да се успоставе јасне и приступачне процедуре пријављивања за дјецу, родитеље и професионалце који раде са дјецом.

У извјештајном периоду Омбудсман за дјецу је поступао у укупно 62 предмета који се односе на заштиту дјетета од различитих облика насиља.

³⁰ <https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mpos/oPorodica/Pages/Splash.aspx#collapsible0>

³¹ Допис број 636-0/21 од 18.6.2021. године, 991-0/21 од 30.9.2021.године и 1432-0/21 од 24.12.2021. године

³² УН Комитет за права дјетета, Закључна разматрања и препоруке, 2019, тачка 26(д)

Анализа предмета у области насиља над и међу дјецом који су отворени пред Омбудсманом за дјецу по пријавама/жалбама грађана или по службеној дужности у току прошле године и даље потврђује достадашњу праксу да се од стране субјеката заштите, а нарочито васпитно-образовних установа најчешће препознају само случајеви физичког насиља. Разни други облици насиља, који су у појединачним случајевима праћени и са тежим физичким и психичким посљедицама по дијете – жртву, нису уопште препознати од појединих субјеката заштите (у конкретним случајевима од стране школа). Нажалост, забиљежени су и случајеви насиља међу дјецом који су препознати тек када су били медијски пропраћени.

Велики проблем је што се насиље, на жалост, не препознаје на вријеме и што изостаје одговарајућа реакција надлежних, како у дијелу подршке и помоћи дјетету, тако и у дијелу утврђивања одговорности починилаца. Али, и када се такво понашање и препозна, врло често се очекује да неко други ријеши проблем, да се само ријеши или да такво понашање према дјетету протеклом времена престане.

Врло је важно благовремено препознавање симптома насиља код дјеце. То могу бити врло различите реакције, често и више њих истовремено, као што су промјене расположења, ноћне море, страхови, изолованост, поремећај у исхрани, бјежање из школе, итд. Ниједан показатељ није сигуран знак да је дијете жртва насиља, али је сигурно да дијете има проблем и да треба подршку и помоћ.

Омбудсман за дјецу и овим годишњим извјештајем подсећа све субјекте заштите, али и дјецу и њихове родитеље на важност препознавања свих облика насиља и важност благовременог предузимања одговарајућих мјера подршке по будући психофизички развој дјеце. Истовремено је неопходна и одговарајућа правилна и потпуна реакција према починиоцима насиља над дјецом, а нарочито ако се ради о малољетном починиоцу насиља.

Насиље и насилно понашање не мора бити директно предузето према дјетету, јер у породици у којој има малољетне дјеце и насиље према одраслом члану породице којем присуствује дијете сматра се насиљем над дјететом.³³ Иако породица има примарну улогу у одрастању и развоју дјетета, на жалост, многа дјеца управо у породици у најранијем узрасту доживљавају различите облике насиља, злостављања и занемаривања.

Последњих година **констатно се повећава број случајева** насиља над дјецом услед „*занемаривања и немарног поступања*“. Занемаривање и немарно поступање је облик насиља који се испољава кроз пропуштање да се дјетету обезбиједи услови за правилан развој у свим областима, што доводи до угрожавања дјететовог здравља, физичког, менталног, духовног, моралног и друштвеног развоја.

Подаци различитих институција и удружења грађана, показују да је од почетка пандемије корона вируса и увођења разних мјера заштите попут затварања школа, онлајн рада и наставе, ограничавања кретања и сл, дошло до пораста насиља над дјецом.

Удружење грађана „Нова генерација“ Бања Лука је током 2021. године путем „Плавог телефона“ забиљежила укупно 32 пријаве сумњи на насиље, од којих се 27 односило на дјецу. У 15 случајева пријаву је извршила одрасла особа, а у 12 случајева дјеца.

---

³³ Према члану 8. став 3. Закона о заштити од насиља у породици, у свим случајевима насиља у породици дијете је препознато као жртва и ако радње насиља нису предузете према њему, када је било присутно насиљу према другом члану породице.

Према подацима МУП-а³⁴ за период 2021. године евидентирано је 136 случајева насиља над дјецом и међу дјецом и то: сексуално насиље 41, вршњачко насиље 12, насиље у породици 75, насиље путем информационих технологија 8.

Ученици основних и средњих школа у разговору са представницима Омбудсмана за дјецу о томе како пандемија корона вирусом утиче на њихов живот и шта мисле о томе нарочито су истакли да су страх, узнемиреност, усамљеност, али и туга, стања којима су свакодневно били изложени. Сматрају да је такву ситуацију дијелом произвело и медијско извјештавање о тренутној ситуацији за које су истакли да им се у појединим моментима чинило више сензационалистичко него објективно проузрокујући код њих додатну панику и нервозу. Били су веома узнемирени када су примјетили код родитеља страх од губитка посла, што је додатно стварало нервозу у свакодневном животу у породици. Истичу да им је познато да је услед посљедица пандемије и присутне психозе долазило и до појаве породичног насиља, најчешће вербалног.

Такође, у вријеме пандемије, дјеца чији су родитељи раздвојени или разведени била су суочена и са додатним проблемом одржавања комуникације и личних односа са родитељем са којим не живе у заједници, нарочито у случајевима када су препоручене епидемиолошке мјере злоупотребљене од стране једног родитеља.

Омбудсман за дјецу, и овим извјештајем констатује да су субјекти заштите и даље наставили праксу и предузимали углавном мјере интервенције. Превенција је и даље запостављена.

Омбудсман за дјецу, пратећи случајеве насиља, злостављања и/или занемаривања дјеце у оквиру својих надлежности и овлаштења, као и на основу мишљења и ставова дјеце, поново понавља и ранијих година истицан закључак да изостају превентивне активности, да се превентивне мјере не спроводе у одговарајућем квалитативном и квантитативном садржају, динамици и облику, као и у дијелу подизања свијести јавности о присутности насиља над и међу дјецом.

Обавеза је свих субјеката заштите, да и у околностима изазваним пандемијом корона вируса предузимају све потребне мјере - у складу са најбољим интересом дјетета.

Мишљење и ставови дјеце о насиљу, злостављању и занемаривању

У извјештајном периоду, Омбудсман за дјецу је због препоручених епидемиолошких мјера био онемогућен у директним контактима са дјецом, али је организовао неколико онлине догађаја са ученицима средњих и основних школа у Републици Српској на којима се, између осталог, са ученицима разговарало на тему насиља, злостављања и занемаривања дјеце. Такође, уз строго поштивање епидемиолошких мјера остварено је и неколико директних контаката са дјецом, ученицима основних и средњих школа.

Разговарајући са ученицима основних и средњих школа о насиљу над и међу дјецом, Омбудсман за дјецу је препознао да се у школама ради на едукацији дјеце о појави, врстама и посљедицама насиља. Ученици су потврдили да су о насиљу разговарали углавном на часовима одјељењске заједнице, али и да су у једном броју школа, у неком ранијем периоду, кроз сарадњу са полицијом или са удружењима грађана реализоване и додатне радионице о овој теми.

Међутим, ученици су мишљења да радионице у школама на ову тему нису у довољној мјери интерактивне, понекада су им и незанимљиве јер се углавном понављају на

³⁴ Обавјештење број 02/1-1-230-4036/21 од 1.2.2022. године

исти начин и истим методолошким инструментима и педагошким приступом класичног предавања, да нису "животне и искуствене", да је потребно да се у радионице уграде поучне животне приче које шаљу позитивну поруку, да се у школама организују вршњачке радионице, да се осмисли и реализује едукација кориштењем друштвених мрежа које су нарочито популарне међу младима (инстаграм, фејсбук, юутубе...), и сл.

Ученици су истицали да је вербално насиље најчешћи облик вршњачког насиља и да тај облик насиља највише примјећују у свакодневним односима као и у комуникацији путем разних друштвених мрежа.

Забрињава чињеница да, иако свјесни да и вербално насиље оставља негативне последице на њихов развој и одрастање, дјеца га често сматрају као уобичајено и међу њима прихватљиво понашање. Говорећи о физичком насиљу истицали су да се тај облик насиља чешће дешава у основним него у средњим школама.

Нажалост, и даље се стиче утисак да свијест о потреби пријављивања насиља над и међу дјецом има само декларативни карактер. Дјеца у великом броју кажу да не би пријавила насиље због тога што се плаше освете починиоца насиља, а нису сигурни да би им неко могао пружити стварну заштиту. Због страха, несигурности и неповјерења, дјеца углавном ћуте или нерадо говоре о насиљу које доживе, а и када се одлуче да проговоре о насиљу онда то повјере неком у кога имају велико повјерење, али најчешће инсистирају да остану анонимни. Дјеца су у разговору о насиљу истицала да се насиље, посебно вербално, психичко и физичко, у школама дешава веома често, а што се разуликује од изјава и ставова школа о томе.

На питање како помоћи другу који је жртва насиља, мишљења дјеце су врло различита, од тога да се у те ствари не треба мијешати па до размишљања да друга треба саслушати, што упућује на потребу да активности треба усмјерити на јачање свијести о важности пријављивања насиља и изградњу повјерења да ће надлежни пружити стручну помоћ дјетету жртви, али и дјетету починиоцу насиља.

Насиље у породици

Иако породица има примарну улогу у развоју и одрастању дјетета³⁵, на жалост, дјеца управо у породици и у најранијем узрасту доживљавају различите облике насиља, злостављања или занемаривања. Насиље које дјеца доживљавају у породици никада није питање само породице у којој се дешава већ веома озбиљан проблем друштва у цјелини.

Према члану 6. Закона о заштити од насиља у породици³⁶, насиље у породици постоји уколико постоји основ сумње да је члан породице или породичне заједнице извршио радње физичког, сексуалног, психичког и/или економског насиља, као и пријетње које изазивају страх од физичке, сексуалне, психичке и/или економске штете код другог члана породице или породичне заједнице.

---

³⁵ УН Конвенција о правима дјетета, Преамбула - Породица као основна јединица друштва је природна средина за развој и благостање свих њених чланова, посебно дјеце.

³⁶ Закон о заштити од насиља у породици, „Службени гласник Републике Српске“, број: 102/12, 108/13, 82/15 и 84/19

Влада Републике Српске³⁷ је утврдила Стратегију за сузбијање насиља у породици Републике Српске 2020 - 2024. године, којом су утврђене мисија и визија, временски оквир, као и стратешки правци, циљеви и програм мјера.

Дефинисани стратешки правци су:

1. Превенција насиља у породици;
2. Подршка и помоћ жртвама насиља у породици;
3. Заштита жртава од насиља у породици;
4. Праћење спровођења закона, политика и мјера против насиља у породици;
5. Заштита од насиља у породици у ванредним/кризним ситуацијама.

У Стратегији за сузбијање насиља у породици Републике Српске 2020 - 2024. године, између осталог се наводи:

"Међу жртвама насиља у породици евидентиран је и одређени број дјеце, који није увијек могуће утврдити у проценту у односу на укупан број жртава, због чињенице да се дјеца, ако насиље није било директно испољено према њима, често не евидентирају као жртве породичног насиља. Имајући у виду да Закон о заштити од насиља у породици прописује да је дијете жртва и уколико је било присутно приликом вршења насиља према другом члану породице, иако радње насиља нису предузете према њему, потребно је инсистирати на препознавању и евидентирању ове дјеце као жртава насиља у породици. Такође, потребно је појачати сарадњу свих субјеката заштите и размотрити евентуално увођење нових механизма сарадње када су у питању дјеца жртве насиља у породици, како ни једно дјело насиља према дјечи не би остало некажњено, а посебно како би се унаприједио оперативни рад и сарадња свих друштвених партнера укључених у бригу о дјечи. Центри за социјални рад/службе социјалне заштите би, у оквиру законом повјерених надлежности, у том правцу могли понудити одговор и предложити правац проширења и унапређења сарадње субјеката заштите. Евентуална допуна Општег протокола о поступању у случају насиља у породици, али и његово проширење у дијелу посебне заштите дјеце жртава насиља у породици, може помоћи да се унаприједи одговор система на насиље према дјечи."

Према подацима субјеката заштите за период јануар – јуни 2021. године, у току првог полугодишта 2021. године³⁸, Министарству унутрашњих послова пријављено је укупно 450 случајева насиља у породици у Републици Српској у којима је 540 жртава насиља, од којих је 55 дјеце. Министарство унутрашњих послова је надлежном тужилаштву доставило 328 извјештаја о почињеном кривичном дјелу и 93 извјештаја у складу са Законом о заштити од насиља у породици. У истом периоду, надлежно тужилаштво је донијело 26 наредби о обустави истраге и седам наредби о неспровођењу истраге.

Према истом документу, центри/службе социјалне заштите су запримили укупно 607 обавјештања о насиљу у породици у првом полугодиштву 2021. године у којима су препознате 732 жртве насиља, од којих је:

- 90 дјеце према којима је директно испољено насиље и
- 212 дјеце која су била присутна приликом вршења насиља према другом члану породице.

³⁷ Влада Републике Српске, 77.сједница дана 26.6.2020.године

³⁸ <https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mpos/oPorodica/Pages/Splash.aspx#collapsible0>

Највише дјеце – жртава породичног насиља су ученици основних школа (118 дјеце), а затим дјеца – жртве насиља предшколског узраста (84 дјеце).

Према исказаним подацима у наведеном документу може се препознати да је физичко и психичко насиље у породици доминантно.

У току 2021. године, Омбудсман за дјецу је спровео истраживање о регистрованим облицима насиља у породици у 2020. години од стране центара/служби за социјални рад, са посебним освртом утицаја пандемије корона вируса на појаву насиља у породици. На основу спроведеног истраживања, прикупљених података и њихове анализе сачињен и Посебан извјештај о насиљу над дјецом у породици³⁹.

Сумирани прикупљени подаци показују да је код центара/служби за социјални рад у току 2020. године евидентирано 1257 случајева насиља у породици у којима се препознаје 784 дјеце – жртава насиља. Највећи број дјеце су жртве психичког насиља - 37%, затим, занемаривања - 32%, физичко насиље – 21%, сексуално насиље – 2%, а преосталих 8% се односи на све остале облике насиља над дјецом у породици.

Прикупљени подаци показују да је приближно исти број дјечака и дјевојчица жртава насиља⁴⁰. Анализа података показује да су у 29% случајева дјеца - жртве насиља у породици животне доби седам до десет година, 23% случајева су дјеца од 11 до 14 година, 17% случајева су дјеца до три године, 17% су дјеца од четири до шест година, док у 14% случајева су дјеца од 15 до 18 година.

Имајући у виду важност превенције у заштити дјеце од различитих облика насиља, укључујући и породично насиље, забрињава податак да чак 70% центара/служби за социјални рад није учествовало у програмима, нити спроводило активности у области превенције насиља у 2020. години.

"Имајући у виду резултате истраживања, те потребу јачања система заштите дјеце од свих облика насиља злостављања и занемаривања Омбудсман за дјецу је, у складу са својим законским овлаштењима препоручио: Министарству правде, Министарству породице, омладине и спорта, Министарство просвјете и културе, Министарству унутрашњих послова и Министарству здравља и социјалне заштите предузимање потребних мјера ради отклањања ситуација које доводе/или могу довести до повреде права дјетета на заштиту од насиља да:

- измјене и допуне Породичног закона, којима би се између осталог адекватно регулисала питања односа родитеља и дјеце, те овлаштења центара за социјални рад за поступање у конкретним случајевима (тако нпр: да суд одлучује о уређењу виђања дјетета и родитеља са којим не живи, да суд одлучује о повјеравању дјеце из ванбрачне заједнице, да се јасно одреде мјере породично правне заштите и овлашење центара с тим у вези....),*
- дефинисати јединствене програме превенције, носиоце активности и њихову реализацију, прилагођено узрасту дјетета, његовим потребама и могућностима, чиме би се осигурала континуирана едукација дјеце од најранијег узраста,*
- обезбједити континуирану едукацију запослених који раде са дјецом, посебно оних запослених у васпитно образовним установама и установама социјалне заштите, како би исти у складу са својим овлаштењима правовременим дјеловањем осигурали заштиту дјетета од сваког облика насиља,*
- осигурати потребан надзор у поступању надлежних субјеката заштите у примјени Протокола о поступању у случају насиља, злостављања и занемаривања као и*

³⁹ <http://www.djeca.rs.ba/uploaded/Poseban%20izvjestaj%20nasilje%20nad%20djecom%20u%20porodici.pdf>

⁴⁰ 318 дјечака и 314 дјевојчица жртва насиља у породици према Посебном извјештају Омбудсмана за дјецу

обезбједити редован годишњи извјештај о насиљу над дјецом са свим показатељима свих субјеката заштите, укључујући и невладин сектор, који поред статистичких показатеља треба да садржи и податке о томе које од предузетих мјера су дале резултате, а које мјере и активности треба преиспитати, које су то недостајуће услуге и сл, како би се отклониле ситуације да су исте породице годинама у евиденцији надлежних служби због насиља над дјецом,

- осигурати потребан проток информација и бољу увезаност и сарадњу субјеката заштите, посебно у поступцима који се воде пред правосудним органима.⁴¹

Према Информацији Министарства унутрашњих послова о стању безбједности у Републици Српској⁴² у 2020. години пријављено је 715 кривичних дјела насиља у породици, док је у првих шест мјесеци 2021. године регистрован готово исти број - 450, као за цијелу 2019. годину - 465, што указује на стално повећање броја кривичних дјела насиља у породици.

Упоредни преглед кривичних дјела насиље у породици по годинама ⁴³		
2019.	2020.	Првих шест мјесеци 2021.
465	715	450

Изнесени подаци указују да су повећани ризици од насиља над дјецом када су дјечи ограничени социјални контакти и када су изоловани од система могуће подршке на које се дјеца иначе ослањају, укључујући њихове вршњаке, школу, ширу породицу и уопште њихове приватне везе у окружењу и да само увођење мјера превенције и уопште заштите због пандемије ЦОВИД-19 без системских механизма праћења и нарочито подршке могу довести и доводе до угрожавања свих права дјетета.

Сама пандемија је имала утицаја на све аспекте дјечијег живота у различитим мјерама и интезитету зависно од узраста дјетета. Утицала је на њихов социјални живот и дружење са вршњацима, на сам процес образовања и њихов живот у породици. Специфични услови живота и рада током пандемије намећу потребу за додатним напорима свих субјеката заштите за новом врстом стручне подршке и дјечи и њиховим родитељима.

Поступајући по пријавама грађана у предметној области, Омбудсман за дјecu и ове године констатује да поједини центри/службе нису адекватно реаговали у свим појединачним случајевима иако су имали уредна сазнања о основаним сумњама да је у конкретном случају дошло до насиља над дјецом у породици.

Вршњачко насиље

Институција омбудсмана за дјecu запримила је пријаву⁴⁴ вршњачког насиља над дјечаком од 11 година од стране другог дјечака, које је, према наводима у пријави трајало дуже вријеме а у школи нико није реаговао, а кулминирало је када се дјечак

⁴¹ Препоруке Омбудсмана за дјecu из Посебног извјештаја о насиљу над дјецом у породици

⁴² <https://mup.vladars.net/index.php?vijest=63&vrsta=statistike&stat=1>

⁴³ Извор: Министарство унутрашњих послова Републике Српске

⁴⁴ Предмет број 156-61-11-ПЖ/21

пожалио да га боли глава, да му је мука...због чега је дјечак кратко задржан у болници и констатован му је блажи потрес мозга.

У Институцији је у децембру 2021. године покренут поступак због „физичког обрачуна,, између два ученика узраста од 15 година⁴⁵, који је снимљен од стране трећег ученика. Снимак је подијељен путем друштвених мрежа. Поред самог физичког насиља у конкретном случају, посебно је забрињавајућа чињеница да нико од присутних ученика није реаговао у смислу заустављања насиља, него је напротив, од једног дијела ученика - посматрача наишао на одобравање и подршку. У свом писаном изјашњењу Омбудсману за дјецу⁴⁶ школа наводи да је одмах по сазнању за предметни случај активирала поступак по Протоколу о поступању у случају насиља, злостављања и занемаривања дјецe, спровела дисциплински поступак и на сједници Наставничког вијећа школе донијела одлуку да се ученик – извршилац насиља премјести у другу основну школу у истом мјесту.

Овај случај отвара бројна питања. Имајући у виду чињенице које су наведене у изјашњењу школе, али и чињенице које су изнијели родитељи ученика, у конкретном случају, школа је пропустила да изврши неопходну идентификацију узрока таквог понашања, односно да утврди све околности које су претходиле конкретном насиљу. Из изјава добијених у току поступка произилази да је дјечак, који је у конкретном случају препознат као извршилац насиља, био жртва физичког насиља од стране ученика те исте школе пар година прије, али и сталног и сукцесивног психичког насиља од стране својих вршњака уназад дужи временски период. На основу тога, у конкретном случају постоји оправдана сумња да је изостала адекватна психолошка, педагошка и васпитна подршка школе, односно да школа идентификује само посљедице насилног понашања без утврђивања узрока таквог понашања. Даље, у конкретном случају, школа је потпуно занемарила моменат да је наведени догађај снимљен и да је снимак подијељен кроз друштвене мреже. Такође, школа потпуно занемарује да препозна погрешну реакцију других ученика који су присуствовали том догађају, чија реакција у смислу одобравања, подршке, па чак и „бодрења“ је веома забрињавајућа и показује сву реалност, да дјеца и даље не препознају насиље и сву озбиљност проблема, а отвара и питање одговорности одраслих.

У случају вршњачког али и сваког другог насиља у школи, школа је обавезна и мора да правилно и потпуно утврди све чињенице околности конкретног случаја. Школа мора нарочито да идентификује узроке насилног понашања дјецe. Улога центара/служби за социјални рад је веома важна, посебно када конкретно понашање дјетета излази из круга компетенција школе, а нарочито у случајевима одсуства сарадње родитеља и школе.

У пракси су присутне ситуације да се поједини облици насиља у школи настављају и ван школе, а нарочито употребом савремених средстава комуникације. Нпр. када се случај физичког насиља у школи сними и прошири путем друштвених мрежа, што касније резултира и разним непримјерним и/или увредљивим коментарима по друштвеним мрежама чиме се спектар посљедица физичког насиља прошири и на посљедице психичког насиља. Овај проблем постаје још озбиљнији када се ови случајеви медијски експонирају и поред свих могућих негативних посљедица по дјецу, прошире и на посљедице које настану усљед повреде права на приватност и дјецe и њихових родитеља.

Један број школа покушава да проблем вршњачког насиља ријеша кажњавањем и дјетета-извршиоца насиља и дјетета-жртве при чему изостаје правилно и потпуно

---

⁴⁵ Предмет број: 155-98-9-ПЖ/21

⁴⁶ Изјашњење школе, број: 4562/21 од 28.12.2021. године

утврђивање чињеничног стања конкретног догађаја. Оваква реакција школе изазива потпуно супротан ефекат код свих учесника. Дијете-жртва се још више осјећа уплашено, беспомоћно и повријеђено. Његов осјећај за правичност је нарушен у високом степену. Дијете је разочарано, а родитељи су револтирани. Изостају мјере подршке за његов правилан психофизички опоравак и развој. С аспекта дјетета-извршиоца насиља, само кажњавање не рјешава дугорочно његов проблем. Неопходна је идентификација узрока таквог понашања и адекватна психолошка, педагошка, васпитна или друга врста стручне подршке. Ситуација се нарочито усложњава уколико узрок дјететовог понашања укаже да су потребне одговарајуће интервентне мјере у дјететовој породици. Пропуст да се правовремено и одговарајуће реагује само може одвести до ескалације проблематичног понашања дјетета. Вријеме реаговања за ову дјецу је веома важно. У раду с њима се могу постићи значајни резултати само ако се на вријеме реагује адекватним мјерама.

Мора се истаћи да један број школа крајње одговорно приступа овом проблему. Правилно препознају вршњачко насиље без обзира у ком облику се појави, имају јасан став и мјере интервенције и према дјечи – жртвама и према дјечи – извршиоцима насиља, имају квалитетну сарадњу са родитељима и редовне превентивне активности.

Насиље употребом савремених средстава информационих технологија

Протокол о поступању у случају насиља, злостављања или занемаривања дјече дефинише да: "насиље коришћењем информационих технологија (електронско насиље) укључује било какав облик слања порука, електронском поштом, СМС-ом, ММС-ом, путем интернет страница, четовање, и има за циљ повређивање, узнемиравање или било какво друго наносење штете дјетету, увредљиве и пријетеће поруке, поруке непримјереног садржаја, изношење личних и породичних података, лажно представљање и употреба лажног идентитета, слање фотографија које вријеђају дјететово достојанство, подстицање говора мржње, искоришћавање дјече за дјечију порнографију, врбовање дјече за проституцију и сл. Електронско насиље може бити присутно 24 сата и сваки дан у седмици и на сваком мјесту на којем су дјеца до сада била потпуно заштићена".

Општа уредба (ЕУ) 2016/679 о заштити података има за циљ уједначене и јаче заштите грађана и већу контролу над обрадом њихових личних података. Веома је важно да Општа уредба препознаје дјецу као посебно рањиву групу. Искуства показују да дјеца због свеопште популарности употребе средстава нових информационих и комуникационих технологија често нису ни свјесна опасности од неопрезног располагања и јавног објављивања својих личних података.

Савремена средства комуникације и интернет као медиј имају бројне позитивне стране по дјечије одрастање, а чија ефикасност употребе се нарочито показала током онлајн наставе. Безбједно кориштење интернета омогућује активно, креативно и самостално учење, дјеца и млади уз њих могу проналазити бројне квалитетне информације, комуницирати и размјењивати искуства, мишљења и информације са својим вршњацима, итд.

Међутим, не смије се заборавити и на све могуће негативне стране и скривене опасности. Неквалитетне и непровјерене информације, информације и догађаји који би могли потенцијално негативно утицати на дјечији развој (насилни и порнографски садржаји), крађа интелектуалног власништва, преваре везане уз кредитне картице,

дјечија порнографија, непримјерни и неприхватљиви и све чешће по живот и здравље дјетета опасни изазови на друштвеним мрежама, говор мржње, угрожавање приватности дјетета и/или његове породице, електронско насиље само су неке од њих.

Посебна "погодност" виртуелне комуникације је могућност анонимног остваривања контакта са другим особама, што је врло прихватљиво и погодно за дјечији и адолесцентски узраст. Међутим, ова могућност оставља широк простор за разне врсте злоупотреба и искориштавања дјече.

Електронско вршњачко насиље данас је све присутније међу дјецом са сталним трендом пораста путем друштвених мрежа и разних блогова и интернет платформи. То је облик насиља који се редовно појављује у стицају са психичким и социјалним насиљем и има веома дубоке и далекосежне последице по дијете. Најћешћи појавни облици електронског насиља односе се на угрожавање права дјетета на његову приватност изношењем личних података и откривање његових личних и породичних прилика, затим узнемиравање, вријеђање, слање непримјерених, пријетећих и увредљивих порука, подстицање на мржњу и насиље, врбовање разним друштвено-неприхватљивим групама које могу бити штетни и опасни за дијете.

Најчешћи појавни облик насиља употребом савремених средстава информационих технологија које одрасли чине над дјецом се односи на дјечију порнографију.

Ситуација са вирусом ЦОВИД-19 и преусмјеравање многих животних активности на онлајн комуникацију потврдила је још већу потребу заштите дјече правовременом едукацијом о предностима и ризицима савремених ИКТ технологија и самог интернета.

Заштита дјече од електронског насиља захтијева мултидисциплинаран приступ и сарадњу свих надлежних органа, служби и институција. При томе родитељи имају посебно важну улогу да дјеча, најранијег узраста добију потребна знања о безбједном кориштењу интернета, али и како да се заштите када се насиље већ деси.

Школа, као васпитно-образовна установа, има незаобилазну улогу да, прије свега својим превентивним програмима ради на заштити дјече од свих облика насиља, злостављања и занемаривања, па тако и електронског насиља.

Право на приватност

УН Конвенција о правима дјетета обавезује да ни једно дијете не смије бити изложено самовољном или незаконитом мијешању у његов приватни и породични живот, дом или личну преписку, као ни незаконитим нападима на његову част и углед, те да дијете има право на заштиту закона од таквог мијешања или напада⁴⁷.

Повреда права на приватност дјетета у највећем броју случајева настаје медијским извјештавањем о дјечи или што је, последњих година веома чест случај, дијељењем одређених приватних података, видео снимака или фотографија путем друштвених мрежа.

Из године у годину, Омбудсман за дјецу примјећује већи степен осјетљивости у начину медијског извјештавања о дјечи. Ипак, и у овом извјештајном периоду, у једном броју случајева је забиљежено да је начин изношења информација стварао основану сумњу у повреду права дјетета на приватност. Као и претходних година, најчешће се радило

⁴⁷ УН Конвенција о правима дјетета, члан 16.

о случајевима извјештавања о дјечи која живе у тешким животним условима, болесној дјечи или дјечи са сметњама у развоју.

Једним бројем пријава указује се и на могућу повреду права на приватност дјече, а везано за постављање видео надзора у објектима у којима бораве дјеца, а да дјеца ни њихови родитељи о томе нису предходно упознати.

Право дјетета на заштиту приватности обавезује све субјекте заштите, а не само медије, да увијек и у свим ситуацијама најбољи интерес дјетета буде од првенственог значаја, односно да се приватност и достојанство дјетета морају адекватно заштитити.

Право дјетета на заштиту од сексуалног злостављања и искориштавања

„Сексуално насиље и злоупотреба дјече подразумијева њихово укључивање у сексуалну активност коју она не схватају у потпуности, за коју нису развојно дорасла (не прихватају је, нису у стању да се са њом сагласе) и која има за циљ да пружи уживање или задовољи потребе друге особе.

Сексуалним насиљем сматра се:

- сексуално узнемиравање - ласцивно коментарисање, етикетирање, ширење прича, додиривање, упућивање порука, фотографисање, телефонски позиви и сл. са сексуалним конотацијама,*
- бављење сексуалним активностима са дјететом, ступање у сексуалне активности са дјететом када је при том примијењена принуда, сила или пријетња или злоупотрејељен признати положај повјерења, ауторитета или утицаја на дијете, укључујући и положај унутар породице или злоупотрејељена посебно осјетљива ситуација у којој се дијете налази, његов рањиви положај, нарочито због менталне или физичке сметње у развоју или стања зависности⁴⁸,*
- излагање дјетета било којем облику порнографског материјала - ангажовање или навођење дјетета да учествује у порнографским представама, приморавање дјетета да учествује у порнографским представама или остваривање зараде или неки други вид искоришћавања дјетета у такве сврхе,*
- ангажовање дјетета за бављење проституцијом или навођење дјетета да учествује у проституцији, приморавање дјетета на проституцију или остваривање зараде од неког другог вида искоришћавања дјетета у такве сврхе, коришћење услуга дјечије проституције.⁴⁹*

Препорука Комитета министара Савјета Европе Р(91)11 о сексуалном искориштавању, порнографији, проституцији и трговини дјецом и омладином позива да се у програме основног и средњег образовања укључе информације о опасностима од сексуалног искориштавања и злостављања, да се у судском и административном поступку обезбиједи тајност, односно поштивање права дјетета на приватност, да се обезбиједи санкције против свих оних који су укључени у производњу и дистрибуцију порнографског материјала који укључује дјецу.⁵⁰

Према подацима Министарства унутрашњих послова Републике Српске, у току 2020. године, евидентирано је 89 кривичних дјела против полног интегритета и сексуалног

⁴⁸ Конвенција Савјета Европе о заштити дјече од сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања, члан 18-23

⁴⁹ Протокол о поступању у случају насиља, злостављања или занемаривања дјече

⁵⁰ Комитет министара Савјета Европе, 1991. године.

злостављања и искориштавања дјетета и то: пет КД Силовање (1 КД у покушају), 19 КД Обљуба са дјететом млађим од 15 година, 15 КД Искориштавање дјецe за порнографију, 15 КД Полно узнемиравање, седам КД Упознавање дјецe с порнографијом, седам КД Искориштавање компјутерске мреже за извршење КД сексуалног злостављања и искориштавања дјетета, шест КД Обљуба над немоћним лицем, четири КД Задовољавање полних страсти пред дјететом, три КД Полна злоупотреба дјетета старијег од 15 година, два КД Полна уцјена, два КД Блудне радње, једно КД Полно насиље над дјететом, једно КД Навођење на проституцију, једно КД Навођење дјетета на присуствовање полним радњама и једно КД Обљуба злоупотребом положаја. Сва евидентирана кривична дјела су расвијетљена.⁵¹

Према Информацији Министарства унутрашњих послова о стању безбједности у Републици Српској, број кривичних дјела против полног интегритета у 2020. години већи је за 20,3% у односу на 2019. годину.

Анализа предмета показује да дјецу најчешће злостављају њима блиска и позната лица са којима дјецa имају успостављен одређени однос повјерења (блиски сродници, познаници, наставници, и сл.), чиме се поново разбијају устаљене предрасуде да су сексуални "злостављачи" дјеци непозната лица и лица са проблемима у понашању.

Нажалост, многа стручна лица која су у контакту са злостављаним дјететом нису у стању да препознају да је дијете жртва насиља, па се често дешава да дјецa изгубе повјерење и наду да ће им неко помоћи и о злостављању ћуте и годинама након што је злостављање престало.

Заштита дјецe од сексуалног злостављања и искориштавања захтијева мултидисциплинаран системски приступ. То захтијева да ресор породично правне заштите, социјалне заштите, здравствене заштите, образовања дјецe, свако у оквиру својих надлежности и овлаштења, адекватним мјерама и дефинисаним програмима одговори на потребе дјецe и њихово право на одговарајућу заштиту, прије свега, кроз системске превентивне, а затим и кроз ефикасне интервентне мјере.

Систем мора послати јасну поруку да ће заштити дијете и да ће починилац бити адекватно кажњен, зато, између осталог сви који раде са дјецом, васпитачи, наставници, спортски тренери и сви други морају имати одговарајућа знања о томе како препознати да је дијете жртва насиља и како помоћи дјетету.

Забрана физичког кажњавања дјецe

УН Комитет за права дјетета дефинише физичко кажњавање као свако кажњавање у којем се примјењује физичка сила и које има за намјеру нанијети одређени степен боли или неугодности, ма како благи они били. Став је Комитета да је физичко кажњавање увијек понижавајуће без изузетка. Осим тога, постоје и други, нефизички облици кажњавања који су такођер окрутни или понижавајући и самим тим у супротности са Конвенцијом.

Физичко кажњавање дјецe грубо крши низ њихових права, а прије свега право дјецe на тјелесни интегритет и људско достојанство, право на правилан психофизички развој, на сигурну околину, па чак и право на живот. Дјеци шаљемо поруку да је насиље прихватљив метод рјешавања сукоба или за присиљавање некога да уради оно што други жели.

⁵¹ МУП РС, Информација о стању безбједности у Републици Српској у 2020. години, https://mup.vladars.net/index.php?vijest=informisanje_javnosti&vrsta=statistike

УН Комитет за права дјетета својим закључним разматрањима и препорукама је позвао БиХ да предузме све одговарајуће мјере како би се изричито забранило физичко кажњавање дјеце у свим срединама, укључујући и породично окружење, на цијелој територији. Надаље, Комитет предлаже да БиХ ојача и прошири подизање свијести и образовне програме, укључујући кампање, у циљу промовисања позитивних и алтернативних облика дисциплине и поштивања дјечијих права, уз учешће дјеце, уједно подижући свијест о штетним посљедицама које узрокује физичко кажњавање.⁵²

На жалост, насилне методе у васпитању дјеце у пракси су још увијек присутне, а физичко кажњавање се не сматра насиљем над дјецом, већ васпитном мјером којом се дисциплинују дјеца.

---

⁵² УН Комитет за права дјетета, Закључна разматрања и препоруке, 2019. године, тачка 24.

D) ПРАВО НА ЗДРАВСТВЕНУ ЗАШТИТУ

Здравствена заштита

Конвенција о правима дјетета у члану 24. признаје дјетету право на здравље и на здравствену заштиту - право на уживање највишег могућег стандарда здравља и на олакшање лијечења и здравствене рехабилитације, а државе обавезује да осигурају да ниједном дјетету не буде ускраћено право приступа службама здравствене заштите (став 1). Уз то, обавезује их и да се залажу за пуно остварење права на здравље и да предузимају одговарајуће мјере, од којих су неке издвојене и посебно наглашене (став 2).

Право на здравље и здравствену заштиту, као основно људско право гарантовано је Уставом Републике Српске⁵³, а његово остваривање уређено је бројним законима и то не само у здравственом сектору.

Као и претходна година и 2021. година је обиљежена пандемијом ЦОВИД 19. Промјене изазване пандемијом могу имати негативне посљедице на добробит, развој и заштиту дјете. Епидемиолошке мјере које су на снази ради пандемије, обавезују на један другачији начин живота и свакодневнице: недостатак дружења са вршњацима, недостатак игре, слободног кретања, појачано конзумирање друштвених платформи, он-лине настава све то може да остави посљедице на дјецу. Ова ситуација која се брзо развија и мијења и даље ће увелико утицати на дјецу уопштено и вјероватно додатно отежати услове живота већине рањивих група.

Обавеза је свих институција, органа, заједнице, одраслих - наставити с поштовањем права дјете у тренутном контексту рестрикција усљед пандемије ЦОВИД-19. Свјетска здравствена организација (ВХО) и УНИЦЕФ савјетују кориштење заштитних маски као дио свеобухватног пакета јавноздравствених мјера којима се може спријечити и смањити пренос одређених вирусних болести респираторног система, укључујући и ЦОВИД-19. При томе, одрасли требају да буду примјер дјецу у прихватању нових правила понашања и поштовању мјера нужних за сузбијање заразе.

Адолесценти и ментално здравље

Влада Републике Српске је усвојила Стратегију развоја менталног здравља у Републици Српској⁵⁴ за период 2020 - 2030 година. Циљ ове Стратегије је да се унаприједи постојећи и развију нови начини заштите менталног здравља појединаца, али и друштва у цјелини, да се смањи појава менталних проблема и поремећаја у друштву, повећа доступност квалитетног и правовременог пружања здравствених услуга, те омогући рехабилитација и социјална инклузија лица са сметњама менталног здравља.

Пандемија ЦОВИД-19 очекивано се одразила на остваривање права дјете на уживање највишег нивоа здравствене заштите, због чега је важно посебну пажњу посветити бризи о менталном здрављу свих, а посебно дјете и младих – од препознавања

⁵³ Устав Републике Српске, члан 37

⁵⁴ Усвојена 06.08.2020.године

знакова потешкоћа, пружања психолошке прве помоћи, до осигурања стручне психолошке па и психијатријске помоћи. Садашња је ситуација указала на већ познате проблеме у заштити менталног здравља, а то је прије свега недовољан број стручњака менталног здравља који раде с дјецом и недоступност стручне психолошке помоћи дјечи. Тако у Бијељини, Граду другом по величини у Српској, још увијек не постоји психијатријско одјељење, а тиме ни одјељење за дјецу и младе. Ментално здравље као интегрални дио физичког здравља постаје све актуелнији изазов у свијету па и на нашим просторима. Пандемија ЦОВИД-19 је додатно допринијела да све већи број становништва, како одраслих тако и дјеце осјећа проблеме из домена менталног здравља.

Пројекат "Брига о дјечи - заједничка одговорност и обавеза" у оквиру којег је развијен реферални механизам подршке дјечи у школама у Републици Српској и индикатори за идентификацију ученика у ризику значајно је допринио да се о проблемима менталног здравља данас више говори. Међутим, проблем стигматизације је и даље присутан те се на разбијању стигме треба континуирано радити од најранијег доба. Сарадња са родитељима и тимовима породичне медицине, је један од начина да се очувању менталног здравља адолесцената приступи на адекватан начин, те оснаживање наставника да препознају проблеме са којима се ученици сусрећу је важан сегмент у ланцу бриге за ментално здравље адолесцената. Ученици исказују интерес да стекну додатна знања везано за ментално здравља, те да се упознају са техникама рада вршњачких група за помоћ како би могли бити подршка својим вршњацима.

Омбудсман за дјецу поново и у овом извјештају указује на недостатак системских мјера и превентивних програма и потребу њихових дефинисања, а који је ове године услијед пандемије још више дошао до изражаја, и односи се између осталог на: заштиту здравља дјеце посебно менталног, потом репродуктивног здравља, заштиту дјеце од употребе алкохола, дувана, дрога, игара на срећу, на подршку дјечи са проблемима у понашању, правилну исхрану дјеце, важност физичке активности и сл. У складу са тим систем здравствене заштите Републике Српске је неопходно унапријеђивати, како би услуге биле доступне свој дјечи.

Заштита најбољег интереса дјетета у доношењу одлуке о здравственом осигурању дјетета

Један од основних захтјева Конвенције је обавеза државе да обезбједи да ниједно дијете не буде лишено права приступа услугама здравствене заштите. Међутим, анализа важећих прописа⁵⁵ указује да су обавезно осигурана дјеца до 15 година живота и дјеца која се налазе на редовном школовању до 26 године, без обзира на статус осигурања њихових родитеља, под условом да су дјеца пријављена у систему, чиме се и даље доводи у питање остваривања овог права за дјецу у узрасту од 15 до 18 година.

Без обзира што Омбудсман за дјецу није запримио ни једну жалбу по том основу, као и у претходним извјештајним годинама и даље инсистира на измјенама Закона којим би се осигурала здравствена заштита, под истим условима, за сву дјецу до 18. година живота.

---

⁵⁵ Закон о здравственом осигурању, „Службени гласник Републике Српске“, број:18/99, 51/01, 70/01, 51/03, 57/03, 17/08, 1/09, 106/09, 110/16, 94/19, члан 16.

Институција Омбудсмана за дјецу запримила је пријаву-жалбу⁵⁶, којом се указује на немогућност да се на здравствено осигурање пријаве млџт. дјеца преко оца као осигураника, носиоца здравственог осигурања у Републици Српској.

Из пријаве-жалбе произилази да се исти у више наврата безуспјешно обраћао Фонду здравственог осигурања, као и да је улагао жалбе на закључке и рјешења Фонда.

С озбиром на наведено, Институција Омбудсмана за дјецу се обратила Фонду здравственог осигурања, те је запримила одговор Фонда у којем се између осталог наводи:

- да је Фонд утврдио да дјеца именованог имају здравствено осигурање у Републици Србији, да је Фонд надлежан и у обавези да спроводи Споразум између БиХ и СР Југославије о социјалном осигурању –Службени гласник БиХ – међународни уговори, број: 16/03) – у даљем тексту: Споразум.
- да се у том случају ради о примјени чланова 10., 11. и 31. Споразума и примјени члана 2. Административног споразума за спровођење споразума између СР Југославије и БиХ.
- да се према члану 10. Споразума периоди осигурања не поклапају, тако да има могућност да млџт. синове укључи у здравствено осигурање у Републици Српској као чланове своје породице уколико приложи доказ да су одјављени из здравственог осигурања у Републици Србији, а што исти одбија у својим дописима.

УН Конвенција о правима дјетета у члану 24. признаје дјетету право на здравље и на здравствену заштиту. Ова одредба нормира да државе чланице дјетету признају право на уживање највишег могућег стандарда здравља и на олакшање лијечења и здравствене рехабилитације, обавезујући их да настоје осигурати да ниједном дјетету не буде ускраћено право приступа службама здравствене заштите (став 1). Уз то, обавезује их и да се залажу за пуно остваривање права на здравље и да предузимају одговарајуће мјере, од којих су неке издвојене и посебно наглашене (став 2). У складу с одредбом става 2. обавеза здравствених установа је да примјењују ове мјере, чиме ће се осигурати остваривање најбољег интереса дјетета.

Из поступања Фонда произилази да:

- 1) принцип најбољег интереса дјетета није адекватно примијењен јер
- 2) Фонд није узео у обзир све чињенице и околности да је НН дијете са потешкоћама у развоју, које је при томе тешко обољело, а ускраћивањем права на здравствену заштиту и здравствено осигурање дјетету се ускраћује право на нормалан живот и правилан развој уз адекватну његу.
- 3) принцип најбољег интереса дјетета није адекватно разматран, потврђују и чињенице да дјеца немају једнак третман у погледу приступа здравственом осигурању у односу на осталу дјецу, јер је НН ускраћено право на коришћење права из Пројекта "Социјализација дјеце ", а претходно му је потврђено да ће у томе учествовати и одобрено је од стране породичног љекара.
- 4) дјеца су одјављена са здравственог осигурања у Републици Српској, без доношења одговарајућег управног акта о томе.

---

⁵⁶ Предмет број 362-15-7-ПЖ/21

Циљ сваке донесене одлуке је изабрати оно рјешење које најбоље одговара интересу и добробити дјетета, како тренутном, тако и у будућем.

Имајући у виду напријед наведено, те поштујући једно од основних права дјетета - право на живот и развој, те најбољи интерес дјетета који у свим активностима у вези са дјецом, првенствено мора бити разматран, у складу са Законом о Омбудсману за дјецу⁵⁷ Институција је упутила Препоруку⁵⁸ Фонду здравственог осигурања Републике Српске да донесе одлуку да се малџт. дјеца пријаве на здравствено осигурање и осигурају преко оца као носиоца осигурања у Републици Српској.

О истом се Фонд огласио одговором⁵⁹ којим наводи да сви грађани Републике Српске имају једнак третман приликом пријаве на здравствено осигурање па тако и дјеца Н.Н., а именовани има могућност да дјецу укључи у здравствено осигурање у Републици Српској као члана своје породице уколико приложи доказ да су дјеца одјављена из здравственог осигурања у Републици Србији.

Заштита права и интереса дјеце која бораве на лијечењу у болници

Институција Омбудсмана за дјецу упутила је Препоруку⁶⁰ Министарству здравља и социјалне заштите везану за право дјетета на пратњу родитеља/старатеља приликом болничког лијечења, којом је предложено да све здравствене установе - болнице имају једнак приступ и обавезу да обезбједи примјену члана 46. Правилника о садржају, обиму и начину остваривања права на здравствену заштиту⁶¹.

Међутим, Институција је у извјештајном периоду запримила пријаве - жалбе којим се указује на повреду права наведених у члану 46. Правилника у ЈЗУ Болница Требиње, на начин да у ЈЗУ Болница Требиње - Одјељење педијатрије, стручни радници имају праксу која траје, а која није у складу са наведеним Правилником.

Ради тога Институција се опет обратила Министарству здравља и социјалне заштите тражећи да у оквиру својих овлашћења предузме мјере и активности како би се у свим здравственим установама ускладила пракса са горе поменутиим Правилником.

Вакцинација дјеце

Година 2021. је друга година у којој се суочавамо са пандемијом ЦОВИД-19 те се током извјештајног периода највише пажње придавало вакцинацији везаној за ЦОВИД-19. Без обзира на пандемију, Свјетска здравствена организација (СЗО) је крајем марта 2020. издала препоруку да државе наставе са редовном имунизацијом становништва према предвиђеним календарима вакцинације и устаљеним праксама у циљу заштите здравља популације.

У Републици Српској имунизација се спроводи у складу са календаром имунизације који је дефинисан у оквиру Инструкције за имунизацију Програма мјера за спречавање и сузбијање, елиминацију и ерадикацију заразних болести. Програм мјера са

⁵⁷ Закон о Омбудсману за дјецу, члан 9.

⁵⁸ Препорука број 362-15-7-ПЖ-6/21 од 06.09.2021. године

⁵⁹ Одговор Фонда број 06/1-014-2935-1/21 од 27.09.2021.године

⁶⁰ Препорука број: 711-39-8-ПЖ-7/20 од 15.10.2020. године

⁶¹ Правилника о садржају, обиму и начину остваривања права на здравствену заштиту ("Службени гласник Републике Српске" број: 102/11, 117/11, 128/11, 101/12, 28/16, 83/16, 109/17, 115/17, 017/18, 053/18, 059/18, 112/18, 017/19, 98/19, 21/20).

Инструкцијом за имунизацију објављује се у Службеном гласнику Републике Српске за сваку календарску годину.⁶² Програм и календар имунизације прати препоруке Свјетске здравствене организације и усклађен је са најновијим научним истраживањима и резултатима из области имунизације.

У извјештајном периоду стручњаци из ове области здравства а нарочито педијатри и епидемиолози су упозорили да је обухват вакцинацијом опао. Током обиљежавања Свјетске седмице имунизације (традиционално посљедња седмица у априлу) која је 2021. обиљежена под мотом „Вакцинација нас зближава“ Институт за јавно здравство Републике Српске је обавијестио јавност да је обухват вакцинацијом против морбила пао на 78% што је недовољно да би се потпуно отклонила опасност од ширења ове болести.

Одговорност за споровођење редовне имунизације је и у здравственом систему али и на родитељима који су дужни да се брину о здрављу своје дјеце. И у овом извјештају важно је истаћи препоруке УН Комитета за права дјетета да се “подигне свијест о важности вакцинације и обезбиједи адекватна обука здравственим радницима да раде са дјецом те успоставе ефективну комуникацију са њиховим родитељима и породицом⁶³.” Родитељи који доносе одлуку да не вакцинишу дјецу на основу утицаја група које се формирају по друштвеним мрежама и на основу научно неутемељених чињеница не само да угрожавају здравље своје дјеце него и цјелокупног становништва. Таквим одлукама они ускраћујући дјетету право на имунизацију што је једно од основних права дјетета из члана 24. УН Конвенције о правима дјетета.

Поред континуираног рада на едукацији и информисању јавности, неопходно је као и у примјени других законских прописа осигурати стални надзор и правовременом рекацијом ублажити евентуалне посљедице невакцинисања а све у циљу здравствене заштите у најбољем интересу и дјетета и становништва.

Омбудсман за дјецу у својим активностима на трену и раду са странкама истиче да је имунизација важан дио остваривања права дјетета на здравствену заштиту и подржава настојања надлежних институција да и у условима пандемије обезбиједи адекватан обухват становништва редовним програмом вакцинације.

Заштита дјеце од болести зависности

Остваривање права дјетета на заштиту здравља захтијева заштиту дјеце и од болести зависности, за шта је неопходно ангажовање бројних субјеката заштите на свим нивоима и координисан мултисекторски приступ који се заснива на заједничком планирању и провођењу активности у области заштите. Активности се усмјеравају у два правца: превенција (путем едукације и осталим превентивним мјерама) и адекватна реакција.

Јачање активности превенције је неопходно јер је из редовних активности омбудсмана за дјецу јасно да у пракси, нажалост, не постоји континуирано дјеловање у овом правцу нити у васпитно-образовним институцијама нити у раду са породицама. Због препоручених епидемиолошких мјера у школама, током 2020. и 2021. изостале су посјете школама и превентивне активности које проводи Министарство унутрашњих послова и здравствени радници. Такође, и скраћено вријеме извођења наставе утицало је на едукацију о болестима зависности који изводе наставници у оквиру

⁶² <https://www.phi.rs.ba/index.php?view=clanak&id=331>

⁶³ УН Комитет за права дјетета, Закључна разматрања и препоруке, 2019. година, тачка 34. Здравље и здравствени систем, б)

редовних часова. Није било ни значајнијих пројеката на ову тему које реализују не-владине и организације цивилног друштва.

У пракси је видљиво да изостаје реакција према оним који супротно интересима дјетета дозвољавају, или не спречавају употребу алкохола, дувана и дрога те учешће дјецe у играма на срећу. Изостаје стални надзор над примјеном законских прописа, а када се надзор и изврши налази остају на релацији инспекција - контролисани субјект, односно нису доступни јавности те немају превентивну и упозоравајући улогу према осталим субјектима.

Злоупотреба дрога и болести зависности које се јављају у тој области су посебан проблем са којим се савремено друштво сусреће. Пракса нажалост показује да је развој и доступност синтетичких дрога и тзв „нових дрога/ психоактивне супстанце“ исувише брз и да захтијева активнију и бржу реакцију надлежних органа. Различити производи, као нове дроге, лако су доступни дјеци и све док се не уврсте на листу забрањених дрога и психотропних супстанци ни полиција нема могућности дјеловања, не може их одузети нити може покренути питање одговорности оних код којих је исте пронашла.

Народна скупштина Републике Српске усвојила је 2016. године Стратегију надзора над опојним дрогама и сузбијања злоупотребе опојних дрога у Републици Српској од 2016. до 2021. године⁶⁴. Реализација ове Стратегије вршила се путем годишњих оперативних планова које предлаже Комисија за сузбијање злоупотребе опојних дрога, планова реализације које усваја Влада Републике Српске на годишњем нивоу. Носиоци активности, предвиђени оперативним планом су биле бројне релевантне институције и организације задужене за област здравља, социјалне заштите, полиције, правосуђа, образовања, породице, спорта, пољопривреде. Узимајући у обзир да су активности у оквиру Стратегије биле предвиђене за период до краја 2021. године, омбудсман за дјецу ће у наредном период наставити да сарађује са свим релевантним институцијама да би се приступило изради нове стратегије са новим временским оквиром јер изазов које представља злоупотреба опојних средстава захтијева стратешки мултисекторски приступ. Међусекторски приступ овом проблему као и међуинституционална сарадња установа из области образовања, здравства и полиције на свим нивоима је основни услов да се заједница и друштво бори са болестима зависности узрокованим употребом опојних дрога.

Омбудсман за дјецу је у извјештајном периоду приступио изради посебног извјештаја „Учешће дјецe и младих у играма на срећу“⁶⁵ који садржи препоруке за унапређење стања у овој области које су достављене релевантним институцијама.

Израда посебног извјештаја одвијала се у фазама: анализа институционалног оквира, провођење истраживања међу дјецом и релевантним актерима, припрема извјештаја, презентација извјештаја јавности и достављање препорука надлежним институцијама.

У оквиру анализе правног оквира, утврђено је да су одредбе Закона о играма на срећу Републике Српске⁶⁶ јасне у смислу да је лицима млађим од осамнаест година забрањено учешће у играма на срећу те забрањен улазак у просторе у којима се организују те игре, те да се провјера врши увидом у лична документа. Такође, утврђено је да нема јасних показатеља доступних јавности који показују да ли се врши

⁶⁴ Службени гласник Републике Српске, број: 56/16.

⁶⁵<http://djeca.rs.ba/uploaded/Poseban%20izvjestaj%20o%20djeci%20i%20mladima%20i%20igrama%20na%20srecu.pdf>

⁶⁶ Закон о играма на срећу, „Службени гласник Републике Српске“, број 22/19, члан 12, Заштита малолетника

инспекцијска контрола спровођења ових одредби, колико контрола се врши годишње те какви су ефекти инспекцијског надзора. Такође, не постоје налази да ли су инспекцијска дјеловања била превентивна односно да ли утичу на смањење броја лица млађих од 18 година да учествују у играма на срећу.

Истраживање које је спроведено у средњим школама Републике Српске извршено је употребом унапријед припремљеног и усклађеног онлајн анкетног упитника који садржи 16 питања отвореног и затвореног типа прилагођених узрасту од 14 до 18 година, односно 19 година уколико је ученик завршног разреда средње школе. Анкетирање је било анонимно и на основу изражене воље за учешћем и извршено је у складу са свим постојећим правилима и стандардима учешћа малољетника у истраживањима уз писану сагласност Министарства просвјете и културе.

У анкетирању је учествовало укупно 418 средњошколаца из 29 средњих школа у Републици Српској, од којих је 71% женског, а 29% мушког пола. Највише анкетираних је узраста од 16 до 18 година и то 299 или 71%, од 14 до 16 година - 52 или 12%, а од 18 до 19 година (завршни разреди средњих школа) - 69 средњошколаца или 17% од укупно анкетираних.

Од 418 анкетирани њих 65 (16%) се изјаснило да игра неке од игара на срећу као што су лото, спортска прогноза, карте, томбола, аутомати, клађење на спортске резултате или неку другу врсту клађења у кладионицима или онлајн. Педесетпет (55) средњошколаца се изјаснило да играју са пријатељима приликом дружења, 12 дјеце играју онлајн преко разних интернет платформи, а четворо дјеце се изјаснило да разне игре на срећу играју заједно са родитељима. Такође њих 36 се изјаснило да посјећује кладионице а 19 ученика да су наставили одлазити у кладионице и током пандемије.

Веома је забрињавајући податак да анкета средњошколаца показује да је изузетно велики број средњошколаца, чак њих 158 (37,8%) од укупно 418 анкетираних, које нико није упозорио да је млађима од 18 година по закону забрањено учешће у играма на срећу и боравак у кладионицама, што су потврдили и ученици средњих школа из Бијељине који су били присутни на презентацији посебног извјештаја која је одржана у Бијељини 15. септембра 2021.године.

Након проведеног истраживања, омбудсман за дјецу је организовао и онлајн фокус групу на тему "Болести овисности - учешће дјеце и мадих у играма на срећу" у којој су учествовали представници средњих школа, Центра за ментално здравље Добој, Друштва психолога Републике Српске, Удружења грађана Нова генерација које је представљао психотерапеут који иначе ради са дјецом и омладином, као и средњошколци, млади савјетници омбудсмана за дјецу.

Учесници у фокус групи су анализирали резултате анкете и свако из свог професионалног искуства разматрао учешће дјеце у играма на срећу. Учесници су се сложили да је учешће младих и дјеце у играма на срећу распрострањена појава и да су поред одласка у кладионице младима и дјецу доступне разне апликације, које омогућавају неометан онлајн приступ клађењу. Као разлози за учешће младих у играма на срећу наведени су жеља за брзим стицањем новца, жеља за забавом и прихватањем у друштву. Повећању броја младих који учествују у играма на срећу доприноси и то што су лако доступне, што многи млади копирају модел понашања одраслих у властитом породичном окружењу, те одсуство одговарајуће пажње и реакције надлежних у друштву. Такође, систем вриједности који се промовише путем доступних традиционалних и онлајн медија је онај у коме је стицање новца и награда без уложеног труда „пожељно“ што нарочито утиче на адолесценте за које је познато да у том периоду одрастања „желе све и желе одмах“. Чињеница да живимо у земљи у

којој је већина становништва живи испод границе сиромаштва додатно утиче на појаву повећаног учешћа и одраслих и младих у играма на срећу.⁶⁷ Учесници су се сложили да друштво није препознало размјере ове појаве, да је овисност о коцкању један од облика зависности који се најтеже третира и да не постоје програми превенције а управо превенција представља најбољи начин да се смањи број младих који се одлучују да учествују у играма на срећу. Закључци су били фокусирани на неопходност појачаног надзора над примјеном законског оквира у овој области, нужност јачања социјално-емотивних компетенција младих кроз васпитно-образовни систем и израду мултисекторског програма превенције у чијој припреми обавезно морају учествовати и млади на које се програм односи.

Посебни извјештај анализира и предмет који се водио пред омбудсменом за дјецу⁶⁸ који се односи на проблем дјетета (13 година) који је према подносиоцу жалбе (мајка) постао зависан од „коцкања и игара на срећу“ опонашајући модел понашања преминулог оца са којим није живио због развода брака родитеља. Подносилац жалбе је истакла да је читав ситуација била добро позната радницима центра за социјални рад те да су се проблеми који су ескалирали могли избјећи да је њој и породици пружена адекватна подршка уз одговарајуће превентивне активности.

Посебни извјештај је представљен на округлом столу у Бијељини 15. септембра 2021. коме су присуствовали представници: Републичке управе за игре на срећу, инспекцијских служби на нивоу Републике Српске и Града Бијељине, Полицијске управе, Центра за ментално здравље, центара за социјални рад Бијељина, Угљевик и Лопаре, представник градске управе Бијељина, УГ за образовање Рома „Отахарин“, предсједници актива директора основних и средњих школа регије Семберије, те психолози и ученици из четири средње школе.

На скупу се посебно чуо глас дјецe, ученика средњих школа, који су указали на чињеницу да се „пуно њихових другара бави коцком, да им је врло једноставан приступ у кладионице, које су близу школа и у кафиће гдје имају апарати, као и да их нико не упозорава да не могу ући“. Један од њих је изнио и лично искуство са учешћем у играма на срећу и „борбом за излазак из ње.“ На крају су изнијели став да је „коцкање штетно по дјецу“ и да сматрају важним да се о томе треба причати у школи, породици и медијима.

Водећи се анализом резултата истраживања, искуствима из праксе и рада на терену те мишљењима укључених стручњака, омбудсман за дјецу је посебним извјештајем „Учешће дјецe и младих у играма на срећу“ упутио и препоруке⁶⁹ надлежним органима и институцијама и то:

1. Влади Републике Српске

- Да у оквиру надлежности својих министарстава предузме све потребне активности на припреми израде и усвајања нових законских рјешења којима се поново ограничава удаљеност свих објеката у којима се приређују игре на срећу од васпитно-образовних установа, као и да се укине законска могућност постављања самопослужних терминала у угоститељским објектима.⁷⁰

⁶⁷ Према статистици Еуростата стварна индивидуална потрошња у БиХ износи 59% испод просјека земаља Европске уније и стагнира већ 3 године с обзиром на то да су подаци за 2017, 2018. и 2019. идентични.

⁶⁸ Предмет број: 164-29-11-ПЖМ/21

⁶⁹ Посебни извјештај „Учешће дјецe и младих у играма на срећу“, стр. 35

⁷⁰ Закон о играма на срећу, члан 72. став 2

2. Министарству просвјете и културе

- Да у оквиру својих надлежности и овлаштења предузме потребне активности на уврштавању програма за подстицање развоја социјалне и емоционалне компетентности код дјеце и адолосцената у интегрисан школски програм, а имајући у виду да су такви програми користан начин за смањење проблематичних понашања ученика и емоционалних тешкоћа који истовремено повећавају социјалну адаптивност и подстичу општи успјех ученика.

3. Министарству здравља и социјалне заштите

- Да, у оквиру својих надлежности и овлаштења предузме активности на изради мултисекторског програма превенције учешћа дјеце и младих у играма на срећу у чијој припреми треба да ангажују стручњаке из свих сегмента друштва (законодавство, ресорна министарства, здравство, васпитно-образовне институције, центри/службе за социјални рад, јединице локалне самоуправе, полиција,...)

4. Републичкој управи за игре на срећу

- Да у оквиру својих надлежности и овлаштења појачају инспекцијски надзор спровођења законских и других прописа у овој области које се односе на заштиту малољетника, а нарочито надзор над поштовањем забране малољетницима учешћа у играма на срећу и забране уласка у објекте у којима се приређују игре на срећу, укључујући и приступ терминалима у угоститељским објектима, као и свих обавеза које су утврђене за приређиваче игара на срећу Правилником о примјени стандарда одговорног приређивања игара на срећу, али и другим прописима у овој области.
- Да предузму све потребне активности како би се јавности учинили доступним сви подаци о томе да ли се и колико често врши инспекцијски надзор спровођења законских одредби и да у оквиру својих надлежности и овлаштења изврше стручну анализу да ли инспекцијски надзор, поред репресивних мјера за прекршиоца, има и превентивно дјеловање на подизање свијести широке јавности, а нарочито дјеце и младих о штетности игара на срећу по њихов психофизички развој.

5. Министарству породице, омладине и спорта

- Покретање активне информативне и едукативне кампање у сарадњи са Министарством просвјете и културе и Министарством здравља и социјалне заштите која би имала за резултат, с једне стране, повећану стопу едукованости и информисаности широке јавности о штетности и раширености проблема учешћа дјеце у играма на срећу које су предмет овог извјештаја, а с друге стране, јачање родитељских капацитета и одговорности за правилно одрастање дјеце. Кампања би се одвијала кроз дијелење информативних летака и истицање пригодних постера на свим јавним мјестима, а од изузетног значаја би била улога јавног и других РТВ сервиса и емитовање радијских и ТВ емисија у најслушанијим и најгледанијим терминима са стручњацима у области болести оvisности укључујући и оvisност од игара на срећу, особама са личним искуством у борби са оvisношћу од коцкања и поучним животним причама које шаљу позитивну поруку широкој јавности, као и другим компетентним гостима, организовање вршњачких радионица у школама, едукација кориштењем друштвених мрежа које су нарочито популарне међу младима (инстаграм, фејсбук, јутјуб,...).

Републичка управа за игре на срећу својим актом број 06/4-463-1667-1/21 од 11.октобра 2021. одговорила је на препоруке Омбудсмана за дјецу истичући да на терену често наилазе на ситуацију у којима легитимисана лица одбијају да покажу идентификациони документ те је немогуће утврдити њихову доб. Такође је наведено да ће "... овај орган у наредном периоду организовати већи број инспекцијских

надозора на територији Републике Српске, а који ће бити усмјерени на спречавање учествовања малолјетника у играма на срећу и спријечавање њиховог уласка у казина, играчнице, просторе у којима се приређује класична томбола, кладионице и аутомат клубове." Да би ово остварили, из Републичке управе за игре на срећу су упутили допис директору Полицијске управе Републике Српске да би се остварила сарадња у провођењу планираних активности.

Такође, својим дописом из октобра 2021. Републичка управа за игре на срећу обавјештава да је и удружење регистрованих приређивача игара на срећу доставило програм и план провођење мјера за одговорно приређивања игара на срећу у складу са чланом 10. Правилника о стандардима одговорног приређивања игара на срећу.⁷¹

Удружење приређивача игара на срећу РС (УПИС) реаговало на објављени посебни извјештај "Учешће дјецe и младих у играма на срећу" саопштењем за медије у којем се између осталог наводи: "... да би проблем штетности игара на срећу по младе био отклоњен, заиста је потребно системско рјешење, али то нипошто не смије да значи систематску елиминацију легалних приређивача игара на срећу који измирују апсолутно све обавезе према друштву и држави. Напротив, легалним приређивачима игара на срећу треба подршка и друштва и државе како би додатно унаприједили пословање у законским оквирима и дали свој максимални допринос превенцији коцке код младих и свих осталих рањивих група."⁷²

Министарство просвјете и културе је својим актом број 07.04/052-4920-1/21. од 20.октобра 2021. године одговорило на препоруке Омбудсмана за дјецу⁷³: "Републички педагошки завод у складу са Акционим планом реформских процеса у области предшколског, основношколског и средњег васпитања у Републици Српској, покренуо низ активности које између осталог укључују и интегрисање исхода у циљу подстицања развоја кључних животних вјештина као што су: управљање емоцијама, комуникација, изградња односа, друштвена одговорност и критичко мишљење." Истим дописом се наводи и да су развијени одређени наставни садржаји који потичу развој емотивних и социјалних компетенција нарочито у предмету Васпитно образовни рад у одјељенској заједници у оквиру кога се у осмом разреду обрађује и тема Превенција болести зависности у оквиру које се са ученицима обрађују и зависности од игара на срећу и друштвених мрежа/дигиталних технологија. У раду са ученицима се користе радионице које је развило Друштво психолога Републике Српске.

Остале надлежне институције којима су упућене препоруке (Министарство породице, омладине и спорта и Министарство здравља и социјалне заштите) нису у извјештајном периоду доставиле Институцији одговор нити планиране активности у циљу побољшања утврђеног стања у анализираној области.

Заштита дјецe са проблемима у понашању

Проблематична понашања дјецe се јављају у свим узрасним групама и дефинишу се као она понашања која одступају од понашања које испољава већина дјецe одређене доби. Проблематична понашања се могу кориговати уколико се на вријеме препознају и на њих адекватно реагује.

На појаву проблематичног понашања код дјецe утиче већи број фактора али стручњаци наглашавају да је за развој друштвено прихватљивог понашања код

⁷¹ „Службени гласник Републике Српске”, број 89/20

⁷² <https://www.capital.ba/vlastima-srpske-vise-stalo-do-nezakonitog-monopola-nego-do-prevencije-kocke/>

⁷³ Министарство просвете и културе, одговор број 07.04/052-4920-1/21. од 20. октобра 2021.

појединца најважнија стабилност и сигурност које дијете прије свега мора да осјећа у породици а затим и у предшколској установи, школи, вршњачкој групи. Управо због тога је потребна сарадња родитеља, васпитача, наставника и љекара уколико се код дјеце идентификују проблематична понашања.

Републички педагошки завод и Друштво психолога Републике Српске уз подрушку Уницеф-а БиХ, развили су пројекат "Успостављање референтног механизма подршке дјечи у ризику у школама Републике Српске". У претходним извјештајним периодима, током током 2018. и 2019. формиран су тимови сачињени од професионалаца који раде са дјецом и који су на располагању наставном особљу и школама за савјетодавне и интервентне активности у препознавању и реаговању на уочене поремаћаје у понашању код дјеце. Такође, припремљен је документ под називом „Листе за систематизацију наставничких опсервација“ који користе наставници у школама.

Психолози који раде у средњим школама истичу да им је поменути пројекат помогао не само у смислу идентификовања дјеце у ризику него и у оснаживању улоге психолога у школама.⁷⁴ Поред тога, учесници су истакли да наилазе и на одређени отпор код наставног особља везано за кориштење инструмената за идентификацију ризичног понашања код дјеце јер су то новине у васпитно-образовном раду и потребно је одређено вријеме да употреба ових инструмената потпуно заживи.

Омбудсман за дјецу активно учествује у овом пројекту од почетка и дио је стручног тима за мониторинг провођења. Овај пројекат обезбјеђује и мултидисциплинарни приступ јер су у активности укључена министарства здравља и социјалне заштите, просвјете и културе, управе и локалне самоуправе и унутрашњих послова Републике Српске те локалне заједнице и невладин сектор.

Министарство здравља и социјалне заштите у Републици Српској такође проводи низ активности којима настоји да повеже све актере у друштву да би се на најбољи могући начин заштитили интереси дјеце са проблемима у понашању и да би им се обезбиједио адекватан третман. Једна од активности је и израда брошуре „Подршка и третман дјечи у ризику (холистички приступ)“⁷⁵ која пружа увид у неопходност повезивања рада са дјецом која испољавају проблематична понашања кроз центре за ментално здравље и рад са породицама из које дјеца долазе путем центара за социјални рад.

---

⁷⁴ „Ментално здравље адолесцената“, онлајн састанак одржан 25. новембра 2021. године

⁷⁵ <https://www.vladars.net/sr-Cyrl/Vlada/Ministarstva/MZSZ/Publikacije/Documents/Podrska%20i%20tretman.pdf>

Е) ДЈЕЦА СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ

Из Конвенције УН о правима дјетета и докумената који су настали из Конвенције, јасно произилази обавеза за побољшањем квалитета живота сваког дјетета, па и дјетета које има потребу за посебном бригом.

Ефикасна бригаа о дјеци, која имају потребу за додатном подршком захтјева стварање додатних погодности за њихов оптималан развој. Да би то било могуће, поред материјалних услова неопходних за додатну подршку, сви они који брину о дјетету морају успјешно функционисати и бити на одговарајући начин међусобно увезани.

Чланом 23. Конвенције УН о правима дјетета, дефинисано је да „Дијете са физичким или менталним сметњама треба да ужива пун и квалитетан живот у условима који обезбеђују достојанство, унапређују самопоуздање и олакшавају његово активно учешће у заједници“.

Сходно наведеном, дјеца са сметњама у развоју захтијевају посебне облике бриге и заштите на њиховом путу одрастања, развоја, социјализације и социјалног укључивања. На путу ка цјеловитој и успјешној заштити ове дјеце, први корак представља адекватна *процјена њихових потреба*, из које треба да следи *планирање врсте услуга, интервенција/подршке, њихових носилаца (службе/услуге), релевантно обучавање стручњака и финансијска подршка*.

Подршка дјеци са развојним тешкоћама у свакој фази њиховог развоја и социјализације/инклузије треба да је социјално валидна и функционално заснована.

На поступак и исходе процјене потреба дјеце са сметњама у развоју од стране стручних комисија, које се у складу са Правилником о процјени потреба и усмјеравању дјеце и омладине са сметњама у развоју⁷⁶ формирају као првостепене и другостепене, у Институцији Омбудсмана за дјецу за примљен је одређени број жалби.

Правилником су прописани услови за процјену потреба и усмјеравање дјеце и омладине са сметњама у развоју, састав, услови и начин рада првостепене и другостепене стручне комисије. Процјена способности или неспособности за самосталан живот врши се искључиво у циљу одлучивања о праву на подршку у изједначавању могућности дјеце са сметњама у развоју.

Поступак процјене потреба и усмјеравање лица са сметњама у развоју врши се:

- по захтјеву лица, родитеља, односно, стараоца,
- по службеној дужности центра/службе за социјални рад, а на основу непосредног сазнања или обавјештења доктора породичне медицине, образовне, здравствене или установе социјалне заштите, као и других пружалаца услуга социјалне заштите.

Налаз и мишљење стручне комисије служи као основ и доказ за остваривање права и услуга из различитих области у складу са потребама лица са сметњама, а код дјеце са

⁷⁶ „Службени гласник Републике Српске“, број: 117/12

сметњама у развоју која похађају школу, често се у налазу предлаже школовање по индивидуално прилагођеном плану и програму или школовање, са или без подршке асистента.

Жалбе за примљене у Институцији указују на повреде права дјете са сметњама у развоју које су изазване чињеницом да се рјешењем, које је донио мјесно надлежан центар за социјални рад а на основу налаза и мишљења стручне комисије, дијете не упућују на остваривање одговарајућих мјера заштите. Наиме, према постојећем нормативном оквиру, стручна комисија даје налаз и мишљење о оцјени способности и у коначном даје приједлог одговарајућих мјера ради заштите дјетета. На основу налаза и мишљења, центар за социјални рад, као орган старатељства, својим рјешењем, упућује дијете на остваривање предложених мјера заштите. У пракси то често није тако. Једним бројем рјешења центара за социјални рад који су донесени у овим поступцима, не одлучује се о праву дјетета, нити се дијете упућује на његово остваривање.

У том смислу упућена је и жалба⁷⁷ Институцији, којом се указује да Налазом и мишљењем стручне комисије Центра за социјални рад *није јасно прецизирано мишљење тј. мјера заштите за дијете предшколског узраста са сметњама у развоју* "да ли дијете може да похађа предшколску установу", што је јако важно с обзиром да то мишљење у налазу представља предуслов за евентулни улазак дјетета у вртићку, вршњачку групу у предшколској установи уопште, као и да ли у том случају треба асистент.

Поред тога, Институцији Омбудсмана за дјецу у извјештајном периоду је *уложена и жалба*⁷⁸ којом се указује на *"дуго трајање самог поступка процјене према Правилнику о процјени потреба и усмјеравању дјете и омладине са сметњама у развоју*, чиме је дијете осујећено у остваривању права, за чије остваривање је предуслов управо налаз и мишљење стручне Комисије.

Након обраћања Омбудсмана за дјецу поводом пријаве надлежном Центру за социјални рад, стручна комисија је донијела налаз и мишљење, а у складу са истим Центар је донио рјешење за остваривање права на дјечији додаток дјетета са сметњама у развоју.

Пријаве - жалбе али и сарадње са школама и предшколским установама указују на присутан проблем *дугог трајања поступка процјене дјетета са сметњама у развоју од момента подношења захтјева од стране школе до самог доношења налаза и мишљења* од стране стручне комисије центра за социјални рад. Ово је нарочито проблем за школску дјецу и ова ситуација није у њиховом најбољем интересу, имајући у виду да се налазом стручне комисије, између осталог предлаже школовање по индивидуално прилагођеном плану и програму и да ли је неопходна подршка асистента. Протеком времена од покренутог поступка до извршене процјене од стране надлежне комисије, ученик са сметњама у развоју нема дефинисан прилагођен програм рада, нема асистента (ако је потребан), а школска година пролази без образовног, прилагођеног програма за конкретно дијете, без оцјењивања.

---

⁷⁷ Предмет бр: 84-12-11-ПЖ/21

⁷⁸ Предмет бр:154-59-11-ПЖ/21

Правилником о васпитању и образовању дјецe с посебним образовним потребама у основним и средњим школама⁷⁹ уређена је инклузија ученика с посебним образовним потребама њиховим укључивањем у одјељења редовне основне и средње школе на основу препорука стручног тима. Стручни тим у школи има задатак да изради индивидуално прилагођени план и програм за свако дијете с посебним образовним потребама појединачно, примјерен основним карактеристикама потешкоћа код дјетета, који у правилу представља смањивање интензитета и екстензитета при избору наставних садржаја, обogaћен специфичним методама, средствима и помагалима, и редовно врши његову евалуацију.

Законом о *основном васпитању и образовању*⁸⁰ прописано је да у случају да је налазом и мишљењем стручне комисије за процјену потреба и усмјеравање дјецe и омладине са сметњама у развоју предложено ангажовање лица за подршку ученику са сметњама у развоју (асистент), школа ће затражити сагласност надлежног министарства за ангажовање асистента. Често је проблем са ангажовањем асистената. Наиме, они због свог недефинисаног и несигурног радног статуса, врло често напуштају овај ангажман, чиме дјецу са сметњама у развоју, чији су они асистенти доводе у додатно неповољну ситуацију.

Дјецa са сметњама у развоју имају право *и на средње образовање*, које је уређено Законом о средњем образовању и васпитању⁸¹. Законом је прописано да је средње образовање доступно свима под једнаким условима и способностима појединца, али и да средње образовање није обавезно. У средњу школу ученици са сметњама у развоју уписују се на основу налаза и мишљења стручне комисије о процјени потреба и усмјеравању дјецe и омладине са сметњама у развоју које доноси надлежна установа. Ученици са сметњама у развоју могу да се школују у редовним школама у којима је одобрено школовање за занимања за која постоје прилагођени наставни планови и програми или у средњим школама за дјецу са сметњама у развоју.

У пракси упис дјецe са сметњама у развоју у средњу школу на основу налаза и мишљења комисије, може да представља озбиљан проблем. Наиме, у одјељењу у школи за образовање одређеног занимања, може да се упише двоје дјецe са сметњама у развоју, па прво двоје дјецe која се пријаве за упис бивају и уписана у школу, а они који „не стигну први до циља” су присиљени да траже или другу школу у којој можда има слободно мјесто или да чекају сљедећу годину. С обзиром на чињеницу да је за дјецу са сметњама у развоју добна граница за упис у први разред средње школе до навршене 21. године, дешава се да та дјецa по неколико година паузирају у средњошколском школовању или у потпуности одустају. Нажалост, у пракси се овакви случајеви догађају, те заинтересовано дијете за одређено занимање, само због тога што је двоје дјецe већ уписано не буде уписано у одјељење.

Имајући у виду општу обавезу поступања у најбољем интересу дјетета, те у пракси присутне проблеме, потребно је да надлежно министарство размотри могућност да у оваквим случајевима, а с обзиром на уписани број дјецe у одјељењу, дјеци са сметњама у развоју буде омогућен упис у средњу школу без „паузирања” у трајању од једне или више година.

У извјештајном периоду одређени број пријава Омбудсману за дјецу се односи на *(не)остваривање социо-економских права дјецe са сметњама у развоју*, а најчешће су то права на стипендије у локалним заједницама. Према правилницима о остваривању

⁷⁹ Правилник о васпитању и образовању дјецe с посебним образовним потребама у основним и средњим школама („Службени гласник Републике Српске”, број: 85/04)

⁸⁰ „Службени гласник Републике Српске”, број 44/17, 31/18, 84/19, 63/20

⁸¹ „Службени гласник Републике Српске”, број: 41/18

права на стипендију „неосновано су предвиђени додатни услови за дјецу - ученике са сметњама у развоју (поред налаза и мишљења стручне комисије тражи се и нпр. удаљеност од школе дуже од 4 км)“⁸²

Институцији су се обраћали родитељи дјеце са сметњама у развоју везано за *остваривање права њихове дјеце на туђу његу и помоћ*.

Имајући у виду да квалитетно образовање доприноси укупном напретку друштва и да је у најбољем интересу дјеце, Омбудсман за дјецу је упутио Препоруку Министарству просвјете и културе Републике Српске⁸³ „да предузме све потребне мјере и конкретне активности да се што хитније у васпитно-образовним установама, као и у једном дијелу установа културе, отклоне архитектонске баријере, које отежавају или онемогућавају дјецу са сметњама у развоју физички приступ овим објектима“.

У одговору Министарства између осталог се указује „да школа треба да достави Министарству образложен захтјев за адаптацију објеката, Министарство разматра захтјев и у зависности од буџета којим располаже, исти одобрава.“

У истом документу се указује на чињеницу да се поред буџета Републике, средства за рад школе коју оснива Република обезбјеђује и из буџета јединице локалне самоуправе на чијем подручју се школа налази, као и из других извора, што упућује на закључак да се школа поред Министарства просвјете и културе треба обратити и јединици локалне самоуправе захтјевом за одобравање средстава за отклањање архитектонских баријера.“

Крајем извјештајног периода Омбудсману за дјецу достављени су извјештаји одређеног броја школа са подручја регије Бијељине, Лопара и Угљевика, којима се наводи да су, уз материјалну подршку Министарства просвјете и културе и локалне заједнице отклонили архитектонске баријере на својим објектима.⁸⁴

И ако је у задњих неколико година постигнут видљив напредак у положају дјеце са сметњама у развоју, пријаве по којима је Омбудсман за дјецу поступао, указују да је и даље неопходна континуирана и ефикаснија подршка и то у сљедећим правцима и активностима:

- У циљу благовременог поступка у процјени потреба и усмјеравању дјеце и омладине са сметњама у развоју, неопходно је покренути активности ради израде Протокола о сарадњи који утврђује обавезу и начин сталне координације и сарадње, укључујући и размјену података између свих институција које су надлежне за пружање подршке дјецу са сметњама у развоју (и на локалном и на ентитетском нивоу), а нарочито између првостепене стручне комисије за процјену потреба и усмјеравању дјеце и омладине са сметњама у развоју и стручних опсервационих тимова у школама;
- Радити на изради уџбеника прилагођених дјецу са сметњама у развоју;
- Ради дестигматизације дјеце са потешкоћама у развоју потребно је стално радити и на едукацији ученика у основним и средњим школама;

⁸² Предмети бр. 18-08-11-ПЖ/21 ; 34-03-11-ПЖМ/21; 95-38-11-ПЖ/21

⁸³ Препорука број: 173-6-11-ПЖС-10/20 од 02.12.2020.

⁸⁴ Предмет број 81-33-11-ПЖ/21

- Предузети конкретне активности да се у свим васпитним-образовним установама што хитније отклоне архитектонске баријере на територије цијеле Републике Српске;
- Радити на прилагођавању онлине наставе за ученике са сметњама у развоју у зависности од врсте и степена њиховог оштећења;
- Организовати и подстицати обавезне и континуиране едукације наставног особља и то како о изради, тако и о практичној реализацији наставних планова и програма, и то кроз редовне и обавезне програме, али и кроз тематске семинаре и тренинге за рад са ученицима са сметњама у развоју;
- системско рјешење у обезбјеђивању асистента за дјецу у предшколским установама.

F) ПРАВО НА ОБРАЗОВАЊЕ

Нови стратешки документ

Крајем 2021. године Влада Републике Српске усвојила је Стратегију развоја предшколског, основног и средњег образовања 2022 – 2030 године у чијем доношењу је омбудсман за дјецу активно учествовао.

Стратешки документ је свеобухватан и дотиче се свих области важних за унапређење образовања као основног покретача развоја једног друштва у цјелини. Позивајући се на Устав Републике Српске али и на УН Конвенцију о правима дјетета, Стратегија тежи да развој образовања постави у оквире који обезбјеђују и најбољи интерес дјетета и друштва у цјелини, поштујући принцип недискриминације, обезбјеђује усаглашеност циљева, приоритета и мјера као и праћење проведених активности.

Што се тиче предшколског образовања фокус је свакако на повећању обухвата дјече предшколским образовањем кроз различите активности, које подразумијевају и инфраструктурне радове али и кампање за подизање свијести о значају раног образовања.

У погледу инклузије и укључивања дјече са потешкоћама у развоју у предшколски образовни систем, веома су важне мјере које ће се проводити у циљу стварне укључености, равноправно, у овај сегмент образовања. Искуства у раду Омбудсмана за дјецу показују да је обухват дјече са потешкоћама у развоју у предшколске установе веома мали, као и да ова дјеца похађају углавном приватне установе.

Једна од мјера која би помогла да се превазиђу проблеми стварног укључивања дјече са потешкоћама у развоју, поред оспособљавања запослених у предшколским установама за рад са овом дјецом јесте и да се обезбједе асистенти за дјецу, по узору на рјешења у основним школама.

Евидентно је да Стратегија пребацује фокус са „поучавања,, на „учење учења,, што је циљ коме се тежи.

Један од уочених изазова у ситуационој анализи јесте да је настава усмјерена на „просјечног,, ученика. Било би добро да се у наставним плановима и програмима, који ће бити иновирани нађе простор и за критеријуме за селекцију талентованих ученика, као и садржаји за те ученике, како се њихов потенцијал и таленти не би губили кроз основно образовање.

Стратешко планирање средњошколског образовања - за сваку је похвалу што је акценат стављен на прилагођавање потребама тржишта рада, те план да се повећа обим практичне наставе.

Модернизација саредњошколског образовања је кључни одговор на изазове које поставља економски развој земље, а с тим у вези и другачији захтјеви тржишта рада.

Осигурање дјете од посљедица незгоде у предшколским установама

Институција Омбудсмана за дјецу запримила је један број пријава/жалби којима се указује на повреду права дјетета у вези са обавезним осигурањем од посљедица незгоде у предшколској установи.

Пријавама се између осталог наводи да се оштећени малољетник Н.Н. обратио Осигуравајућој кући ради накнаде штете због умањене покретљивости зглоба лакта, тражећи од Осигуравајуће куће да исплати проценат од 12 посто уговорене суме осигурања. Наведени проценат инвалидитета је утврђен од стране Осигуравајуће куће, али је у конкретном случају остало нејасно како је љекар цензор цијенио достављену документацију оштећеног.⁸⁵

Очекивања родитеља су да је дијете у предшколској установи осигурано уплатом обавезног осигурања, без обзира каква се незгода догодила и без обзира на ризике покривене осигурањем. Проблем настаје када не могу остварити права по основу осигурања када се незгодни случај деси у предшколској установи.

С тим у вези, отварају се бројна питања као нпр: ко врши избор осигуравајуће куће и на основу којих критеријума, ко одлучује о ризицима који су покривени осигурањем, да ли се за то мора обезбиједити став родитеља, да ли су правила осигуравајућих друштава доступна родитељима, укључујући и Таблицу за одређивање постотка трајног инвалидитета као посљедице несретног случаја, ко врши надзор у васпитној установи у вези осигурања дјете, и тд.

Пракса приватних и јавних предшколских установа није уједначена у поступку бирања Осигуравајуће куће. Приватне предшколске установе, према њиховим наводима, приликом уписа дјете обавјештавају родитеље и заједно бирају Осигуравајућу кућу за осигурање дјете од посљедица незгоде, док у једном броју јавних предшколских установа без договора са родитељима бирају осигуравајућу кућу и са њима склапају уговор.

Законом је прописано да је предшколска установа дужна током боравка дјете у предшколској установи, колективно осигурати сву дјецу од повреда и несретног случаја, а да трошкови осигурања падају на терет родитеља. Поставља се питање да ли је успостављена пракса обавезног осигурања дјете адекватна потребама дјете.

Колективно осигурање дјете од посљедица несретног случаја код осигуравајућих друштава углавном обухвата осигурање за случај смрти због посљедица несретног случаја, осигурање за трајну инвалидност због посљедица несретног случаја и накнаду за трошкове лијечења.

Међутим, осигурање од посљедица несретног случаја није у довољној мјери приближено онима на које се осигурање односи, превасходно дјети и родитељима, а тиме се доводи у питање најбољи интерес дјетета.

Услови осигурања тачно дефинишу шта се сматра, а шта се не сматра осигурањем. Такође приликом склапања уговора тачно је дефинисано који је осигурани (осигурањем покривени) ризик који се може, а не мора догодити.

Према члану 84. став 16. и члану 24. Закона о предшколском васпитању и образовању директор предшколске установе, између осталог, обезбјеђује заштиту права дјетета, заштиту његовог здравља и његове сигурности и безбједности у предшколској

---

⁸⁵Предмет број:770-41-4-ПЖ-8/21

установи, предузима мјере заштите права дјече и о сваком кршењу тих права обавјештава надлежне институције.

Међутим, уколико се деси незгода, остваривање права по основу уговора о осигурању се доводи у питање прије свега у дијелу исплате накнаде, јер директори предшколске установе немају овлаштења за поступање, тако да је родитељима препуштено да са осигуравајућом кућом воде „борбу“ за исплату накнаде.

Имајући у виду уставну гаранцију да дјеца имају право на посебну заштиту, а да је остваривање права на осигурање од посљедица незгоде у предшколској установи препуштено васпитно-образовним установама и осигуравајућим друштвима, Омбудсман за дјецу је упутио препоруку⁸⁶ ресорном министарству да предузме одговарајуће активности и мјере на начин да

- обезбједи да све предшколске установе осигурају једнак приступ у осигурању дјече од последица незгоде, тако да су
- предшколске установе обавезне приликом уписа дјече у предшколске установе родитеље/старатеље прецизно да упознају о свим питањима која се тичу обавезног осигурања дјече у предшколској установи, посебно у дијелу - које врсте ризика покрива осигурање имајући у виду уплату по том основу и таблице за одређивање постотка трајног инвалидитета као посљедице несретног случаја,
- утврди шта је обавеза предшколске установе, шта осигуравајуће куће, те шта родитеља,
- која је процедура за остваривање права дјетета по основу закљученог уговора о осигурању,
- ко и у ком року покреће поступак, под којим условом, са којом документацијом.

Министарство просвјете и културе доставило је одговор⁸⁷ из којег произилази да је у вези са наведеним упутило акт свим предшколским установама са захтјевом да се Министарству доставе информације о процедури избора осигуравајуће куће, уз констатацију да су предшколске установе дужне да као обавезну документацију доставе Министарству и полису осигурања дјече од повреда и посљедица несретног случаја приликом утврђивања испуњености услова за оснивање или наставак рада предшколске установе, те да се подаци полисе осигурања као обавезни наводе у Записнику Комисије за утврђивање испуњености услова за оснивање, односно наставак рада предшколских установа, а која је именована рјешењем министра просвјете и културе, те да ће Институција о добијеним подацима и сљедећим активностима бити накнадно обавијештена.

Промјена васпитача у предшколским установама

У извјештајном периоду Омбудсман за дјецу запримила је пријаву - жалбу родитеља дјече предшколске установе којом се указује на повреду права дјече због честе промјене васпитача⁸⁸.

У конкретном случају, у периоду од 2 године, у тој вртићкој групи промијенило се више васпитачица. Родитељи наводе да се васпитачице смјењују на сваких пар мјесеци, да никада нису добили никакво обавјештење о томе од стране васпитно -

⁸⁶ Препорука број: 07.04/052-6806-1/21 од 18.10.2021. године

⁸⁷ Одговор број: 07.04/052-6806-1/21 од 26.10.2021. године

⁸⁸ Предмет број 1350-80-3-ПЖ/21

образовне установе, а на њихово обраћање управи добили су одговор да су због боловања једне од васпитачица приморани на константну замјену истих.

Родитељи даље наводе да је оваквим приступом нарушен континуитет у раду са дјецом што је утицало на развој емпатијских способности код дјеце, те да самим тим нису обезбјеђени циљеви предшколског васпитања и образовања који су дефинисани законом.

Чланом 7. Закона о предшколском васпитању и образовању обезбјеђује се, између осталог:

- једнака доступност васпитања и образовања сваком предшколском дјетету без дискриминације и издвајања дјеце по било којем основу, у складу са законом,
- могућност квалитетног васпитања и образовања под једнаким условима у складу са достигнућима савремене педагошке науке,
- квалитетно васпитање и образовање у свим аспектима развоја дјеце у оквиру система активности намијењених богаћењу искустава у сигурној и подстицајној средини за игру и учење.

Циљ предшколског васпитања и образовања између осталог јесте подстицање физичког, интелектуалног и социоемоционалног развоја дјеце, развој говора и креативности, као и учење засновано на искуству и интересовањима.

Претпоставка за оставривање наведених циљава јесте и успостављање адекватног односа на релацији дијете - васпитач, зато промјена васпитача сама по себи, посебно у најранијем узрасту дјеце, за дјецу тражи и ново вријеме прилагођавања.

Додатни проблем представља и чињеница да и родитељи и дјеца за промјену васпитача сазнају онда када се она и десила, што значи да је и у том дијелу изостала потребна комуникација са родитељима, а што и сами родитељи констатују у свом обраћању.

Како, на који начин и у којој мјери честа промјена васпитача може утицати на већ успостављене односе, и шта за дјецу у том узрасту значи поновни процес адаптације питање је на које одговор треба да да струка.

Ипак, уважавајући континуитет рада васпитача са дјецом, промјена васпитача, нарочито више пута у току једне године, морала би бити оправдана заиста објективним околностима са којима и дјецу (на њима прилагођен начин уз евентуалну подршку стручног особља предшколске установе) и родитеље на вријеме треба упознати како би за промјену били припремљени.

G) ПРАВО НА ИГРУ И СЛОБОДНО ВРИЈЕМЕ

Право дјетета на одмор и слободно вријеме, учешће у игри и рекреативним активностима које одговарају његовој доби, могућностима и способностима је дефинисано чланом 31. Конвенције о правима дјетета, а државе потписнице се обавезују да осигурају сваком дјетету остваривање овог права без дискриминације по било којем основу. Игра и рекреација су неопходне за здравље дјеце и унапријеђују развој креативности, имагинације, самопоуздања, личне ефикасности, као и физичке, друштвене, когнитивне и емотивне снаге и вјештина⁸⁹.

Игра је препозната као најбоље средство учења различитих вјештина, укључујући и друштвене вјештине. Доследна примјена овог члана Конвенције захтијева да се и дјечи са потешкоћама у развоју омогући остваривање овог права на начин и у условима који одговарају њиховим потребама.

Конвенција позива државе чланице да поштују и унапријеђују ово право дјетета, те да „подстичу пружање одговарајућих и једнаких могућности за културне, умјетничке, рекреативне и слободне активности.“⁹⁰

Нажалост, дјеца са потешкоћама у развоју су врло често ускраћена у остваривању овог права, јер немају могућност приступа садржајима у срединама гдје они и постоје, и немају могућност избора. Питање доступности је проблематично и за талентовану дјецу, јер кад се њихови таленти и препознају на вријеме они немају могућност приступа одређеним садржајима или је то зависно од финансијске могућности родитеља.

Од најранијег узраста дјеца имају потребу за игром, јер кроз игру уче и одрастају, зато и интерес за игру мијењају са одрастањем. Игра доприноси не само физичком развоју дјеце, него и њиховом психичком развоју и социјализацији међу вршњацима и одраслима, развија машту дјеце, јача самопоуздање и истраживачки дух. Дјеца радо прихватају игре у којима постоје правила, јер кроз њих остварују сарадњу, логичко мишљење и узајамну сарадњу.

Вријеме које родитељи проводе у игри с дјецом има непроцјењиву вриједност за развој дјечијег самопоуздања, повјерења и осјећај сигурности, а позитивно утиче на развоје дјечије маште, истраживачког духа, креативности и учења. Осим тога, квалитетно проведено слободно вријеме у породици од најранијег узраста дјетета посебно је важно за стварање повјерења и разумијевања између родитеља и дјеце, а то повјерење је у одрастању дјетета посебно значајно.

У породици се учи и о квалитетном провођењу слободног времена, развијају се култура и навике провођења слободног времена свих чланова унутар породице, као и склоност активностима које подстичу стваралаштво и развој, те се обликују ставови и понашања дјеце у слободно вријеме. Породица је основни извор подршке и усмјеравања као и разумијевања за дјететове потребе и могућности, али она треба и надzirати дијете у остваривању права на слободне активности те га, у случају потребе, заштитити од ризика и опасности.

---

⁸⁹ УН Комитет за права дјетета, Општи коментар број 17: О праву дјетета на одмор, слободно вријеме, игру, рекреативне активности, културни живот, члан 9.

⁹⁰ УН Конвенција о правима дјетета, члан 31.

Нереална очекивања родитеља о активностима дјетета у слободно вријеме, или потпуна незаинтересованост за исте или изостанак потребног надзора, могу имати негативне последице на развој дјетета.

Оно што забрињава је податак да, као најчешћи начин коришћења слободног времена дјеца наводе интернет и разне друштвене мреже, што упућује на закључак да у недостатку добрих садржаја користе оне које су им лако доступни. А с друге стране, овај податак указује на други проблем, да су дјеца и у породици затворена у неки имагинарни свијет пријатеља, а родитељи их ни у томе не контролишу. Осим тога, користећи своје слободно вријеме на овај начин, сатима сједећи испред екрана, не само да није у њиховом најбољем интересу, већ то штети и њиховом здрављу, а да не говоримо о свим злоупотребама и могућим повредама и насиљу.

Остваривање права дјетета на игру и слободно вријеме, на одмор, а то је вријеме када дјеца нису у предшколским или школским установама, захтијева сарадњу родитеља, школе и локалне заједнице, да би планираним и заједничким активностима допринијели да слободно вријеме дјеце буде квалитетно организовано, у складу са узрастом дјетета и његовим потребама и могућностима, јер, у противном, управо овај простор неорганизованог слободног времена код дјеце, је простор који отвара пут за различите облике неприхватљивог понашања код дјеце и разне злоупотребе дјетета.

Спорт има велику и важну улогу у формирању и правилном психофизичком развоју дјеце, као и велики утицај на њихово здравље. Дјеца кроз спорт развијају самосталност, лакше склапају пријатељства и побољшавају способност концентрације. Надаље, дјеца кроз спорт могу задовољити низ различитих потреба: потребу за кретањем, потребу за дружењем, потребу за сигурношћу и редом, потребу за самоостварењем, потребу за припадањем и сл.

Иако Институција није запримила жалбе којима се указује на повреду права дјетета на игру и слободно вријеме, сваким својим извјештајем указује на потребу и важност квалитетно проведеног слободног времена дјеце.

Н) ЕКОНОМСКО-СОЦИЈАЛНА ПРАВА

Омбудсман за дјецу је у извјештајном периоду запримио 52 пријаву којима се указују на повреду социјално – економских права дјеце.

Пријавама запримљеним у Институцији указује се на повреду права дјеце због неплаћања алиментације, разних видова материјалне помоћи, накнада за родитеље, материнског додатка, питања примјереног животног стандарда родитеља и дјеце, услова у којима дјеца одрастају, једнократних новчаних помоћи итд.

Законом о социјалној заштити уређен је систем социјалне заштите, права у систему социјалне заштите и корисника тих права, поступак и услови за остваривање права, дјелатност установа социјалне заштите, самостално обављање послова у области социјалне заштите, финансирање, надзор и друга питања значајна за функционисање и остваривање социјалне заштите грађана. Законом су уређене категорије лица која се налазе у стању социјалне потребе, а када је ријеч о малољетним лицима то су дјеца без родитељског старања, дјеца са сметњама у развоју, дјеца чији је развој ометен породичним приликама, дјеца жртве насиља и трговине, дјеца са друштвено неприхватљивим понашањем, дјеца изложена социјално ризичним понашањем и дјеца којима је због посебних околности потребна посебна заштита⁹¹.

Конвенција о правима дјетета утврђује да "стране уговорнице ће обезбједити у највећој могућој мјери опстанак и развој дјетета"⁹², те прописује да државе чланице признају сваком дјетету право на предност социјалне сигурности, укључујући социјално осигурање, и предузеће потребне мјере да се постигне потпуно остваривање овог права у складу са својим националним законима. Предности треба да буду пружене, гдје је то примјенљиво, узимајући у обзир средства и прилике дјетета и особа које су одговорне за издржавање дјетета, као и друге услуге значајне за потраживање повластица од самог дјетета или у име дјетета.⁹³

Државе чланице признају право сваког дјетета на животно стандард примјерен физичком, менталном, духовном, моралном и друштвеном развоју дјетета. Родитељ(и) или друга лица одговорна за дијете имају првенствено одговорност да, у оквиру својих способности и финансијских могућности, обезбиједи животне услове потребне за развој дјетета⁹⁴.

Државе чланице, у складу с националним условима и својим могућностима, предузимају одговарајуће мјере за помоћ родитељима и другим лицима одговорним за дијете, ради остваривања овог права и, у случају потребе, обезбјеђују материјалну помоћ и програме подршке, посебно у погледу исхране, одјеће и становања. Конвенција о правима дјетета обавезује државе чланице да предузимају све одговарајуће мјере како би обезбједиле да дијете добија издржавање од родитеља или других лица која су финансијски одговорна за дијете, како у оквиру државе чланице тако и из иностранства. Посебно, ако лице које је финансијски одговорно за дијете не живи у истој држави у којој и дијете живи, државе чланице подстичу приступање међународним споразумима, односно закључење таквих споразума, као и других одговарајућих аранжмана.

⁹¹ Закон о социјалној заштити Републике Српске, „Службени гласник Републике Српске“, број: 37/12, 90/16, 94/19, члан 17.

⁹² УН Конвенција о правима дјетета члан 6.

⁹³ УН Конвенција о правима дјетета члан 26.

⁹⁴ УН Конвенција о правима дјетета члан 27.

За остваривање права из социјалне и економске заштите, држава је преузела обавезу да предузме све потребне мјере, у складу са средствима са којима располаже, улагањем сопствених напора, али и уз међународну помоћ и сарадњу а у циљу постепеног обезбјеђења пуног остваривања ових права, али уз услов да је остваривање ових права доступно свим грађанима без дискриминације по било којем основу.

Дијете има право на заштиту⁹⁵ од економске експлоатације и рада на послу који може бити опасан или ометати образовање дјетета или штетити здрављу дјетета, односно, његовом физичком, менталном, духовном, моралном или социјалном развоју. Право дјетета на заштиту од економског искориштавања и обављања штетних послова, у функцији је заштите здравља дјетета, његовог права на образовање, заштите од различитих облика насиља, злостављања и занемаривања, заштите права дјетета на одмор и слободне активности.

Право дјецe на заштиту од економске експлоатације

Дијете има право на заштиту⁹⁶ од економске експлоатације и рада на послу који може бити опасан или ометати образовање дјетета или штетити здрављу дјетета, односно, његовом физичком, менталном, духовном, моралном или социјалном развоју. Право дјетета на заштиту од економског искориштавања и обављања штетних послова, у функцији је заштите здравља дјетета, његовог права на образовање, заштите од различитих облика насиља, злостављања и занемаривања, заштите права дјетета на одмор и слободне активности.

Као и у остваривању свих других права дјетета, Конвенција обавезује државе на предузимање свих потребних законодавних, административних, социјалних и образовних мјера за заштиту дјетета од економског искориштавања, али и рада на послу који може бити опасан или штетити развоју и одрастању дјетета.

Принудно просјачење дјецe је сегмент економске експлоатације дјецe, као један од облика трговине, и то је један од најтежих облика економске експлоатације дјецe. Дјецa затечена у просјачењу су непосредно изложена ситуацијама које угрожавају и њихов живот и њихово здравље. Дјецa која живе и раде на улици су жртве насиља у најтежем облику.

Принудно просјачење представља приморавање дјецe да на разне начине изнуђују новац од других људи на улици, јер је њима лако манипулисати од стране организатора, а са друге стране овакав вид економске експлоатације доноси "власницима" дјецe велику количину новца свакодневно. За присилно просјачење се користе и бебе, све у циљу прикупљања што више новца. Дјецa су приморана да раде овакве послове у супротном ће бити физички злостављана, застрашивана, изгладњивана. За принудно просјачење искоришћавају се и особе са инвалидитетом. Подаци говоре да дјецом најчешће тргују њихови познаници, родитељи, партнери у тзв. дјечијим браковима, пријатељи, али и њима непозната лица.

Дјецa ромске популације су најчешће препозната као највулнерабилнија категорија дјецe у ризику да буду жртве трговине, па самим тим и присилног просјачења. У вези са тим, најчешћи узроци који родитељи дјецe, затечене на улици, исказују као разлог просјачења дјецe је "неимаштина и сиромаштво", те "неопходност новца који дјецa испросе да породица преживи". Наравно да такви аргументи не могу да буду

⁹⁵ УН Конвенција о правима дјетета члан 32.

⁹⁶ УН Конвенција о правима дјетета члан 32.

образложење, нити оправдање за родитеље који дјецу тјерају на просјачење, и зато је неопходан рад релевантних институција на јачању родитељских компетенција и социјално-заштитних функција породица (образовање, запошљавање, рјешавање стамбених проблема..)

Највећа одговорност у сузбијању појаве економске експлоатације дјеце је на центрима за социјални рад/службама социјалне заштите, који морају, одмах по сазнању да је дијете затечено у просјачењу реаговати у складу са законом.

Такође се мора нагласити и важна улога образовних институција због потребе за сталном едукацијом и ученика и родитеља о овом проблему али и сензибилизацијом наставног кадра, али и велики утицај и значај ромских удружења, као и удружења грађана која се баве заштитом и унапређењем положаја ромске популације па тиме и дјеце.

Омбудсман за дјецу сматра неопходним осигурати :

- системски приступ проблему увођењем конкретних превентивних програма и активности и јачање сарадње свих субјеката заштите са родитељима,
- ефикаснију сарадњу и координацију надлежних органа и служби нарочито у дијелу превенције,
- институционално прикупљање података, успостављање одговарајућих евиденција у циљу планирања и спровођења превентивних програма и идентификацију потребних активности за унапређење положаја ове категорије дјеце ;
- у основно образовање обавезно укључити сву дјецу и пратити њихово школовање, а нарочито обратити пажњу на идентификацију узрока због којих одустају од даљег школовања.

V САРАДЊА СА ДЈЕЦОМ

Омбудсман за дјецу, од оснивања континуирано сарађује са дјецом, тако што дјецу упознаје са њиховим правима, поступком остваривања и заштите тих права и подстиче их на изношење мишљења и ставова у вези са питањима или проблемима са којима се сусрећу.

Година која је обухваћена овим извјештајем обиљежена је ванредним околностима које су узроковане пандемијом вируса корона, што је захтијевало наставак примјене посебних мјера и ограничења, а што се нажалост одразило и на сарадњу са дјецом.

Међународни дан безбједног интернета

Дан безбједног интернета је међународни дан који се на иницијативу Европске комисије обиљежава дуги низ година, другог дана друге седмице другог мјесеца, а који је у години обухваћеној овим извјештајем обиљежен 9. фебруара под слоганом „Заједно за бољи интернет“. За Омбудсмана за дјецу ово је једанаеста година организовања наведене активности и истовремено јединствена прилика да позове дјецу и младе, њихове родитеље, али и све субјекте у области заштите дјецe и младих, а нарочито у области образовања, информационах и комуникационих технологија и медија да представе и раде на примјени безбједног кориштења интернета и ИКТ средстава и технологија.

Савремена средства комуникације и интернет као медиј данас носе бројне позитивне, али и негативне стране. Дјеца и млади уз њих могу учити, пронаћи квалитетне информације за своје школске и ваншколске активности, комуницирати и размјењивати искуства, мишљења и информације с вршњацима, читати књиге, информисати се о догађајима, итд. Кориштење интернета омогућава активно, креативно и самостално учење.

Међутим, не смијемо заборавити и на све могуће негативне стране и скривене опасности. Неквалитетне и непровјерене информације, информације и виртуелни догађаји који би могли потенцијално негативно утицати на дјечји развој, непримјерени и за дјецу неприхватљиви аудио и визуелни садржаји (насилни и порнографски садржаји), све чешће по живот и здравље дјетета опасне игре „изазова“ на друштвеним мрежама и разним веб платформама, говор мржње, угрожавање приватности дјетета и/или његове породице, ... само су неке од њих.

Незаобилазна је чињеница да су савремене ИКТ технологије и средства присутна и потребна у одрастању наше дјецe. Зато је веома важно да дамо упутства дјеци да се у овом свијету правилно и сигурно оријентишу, да уоче и избјегну опасности којима могу бити изложени, да заштите себе и своја права и интересе, али и да на првом мјесту максимално искористе све могуће предности и користи које им стоје на располагању.

Новонастала ситуација са корона вирусом и преусмјеравање мноштва животних активности на онлине комуникацију још више нас увјерава да је једина сигурна заштита дјецe њихово правовремено образовање о предностима и ризицима савремених ИКТ технологија и интернета. Само дјеца која то знају и која имају довољно провјерених и потпуних информација о томе, могу да уоче ситуације које их

повређују и угрожавају, те да правовремено и адекватно реагују ради заштите или потребне помоћи.

Посјета омбудсмана за дјецу и рад са дјецом у Бечићима

Пратећи реализацију Пројекта „Социјализација дјеце Републике Српске“, Омбудсман за дјецу сваког љета организује посјету дјецу која бораве у Бечићима и током те посјете за дјецу организује едукативне радионице о правима дјетета, разговара с дјецом и стручним тимом - васпитачима, медицинским особљем, спортским стручњацима, волонтерима, који брину о здрављу дјеце, организују слободно вријеме дјеце кроз спорт, рекреацију, креативне радионице. Посјета дјецу и радионице су у складу са актуелним мјерама обављене на отвореном простору, у мјесецу августу, у седмој смјени у којој је боравило 161 дијете. Дјеца-корисници овог пројекта су дјеца без родитељског старања, дјеца са потешкоћама у развоју, дјеца из социјално угрожених породица, жртве насиља, као и посебно талентована дјеца. Боравак дјеце организован је у смјенама од по десет дана у намјенски изграђеном одмаралишту.

Седмица урбане мобилности

У оквиру обиљежавања Европске седмице урбане мобилности, коју је организовала Градска управа Града Бијељина, у Градском парку у Бијељини су одржане Игре без граница за дјецу са потешкоћама и без потешкоћа у развоју.

Догађај је назван „Могу и ја“, с циљем да се нагласи важност приступачности и промовише инклузивни оквир који укључује све грађане, али и да дјеца, у складу са својим могућностима, дају свој допринос урбаној мобилности.

Игре без граница су осмислили и реализовали представници и дјеца Дневног центра за дјецу са сметњама у развоју и Дневног центра за дјецу у ризику Центра за социјални рад, на практичан начин пославши поруку да се кроз игру и спортско-рекреативне садржаје могу превазићи многобројне предрасуде и препреке.

Поред представника Центра за социјални рад Бијељине, градске управе, родитеља, овом дјечијем дружењу присуствовала је и замјеник Омбудсмана за дјецу, том приликом разговарала са дјецом о њиховим правима, те подсетила да сва дјеца имају право на игру и слободу, а дјеца са потешкоћама у развоју имају право да равноправно и без дискриминације учествују у свим активностима, заједно са својим вршњацима.

Дјечија недјеља 4-10. октобар 2021.

Сваке године у првој седмици мјесеца октобра обиљежава се „Дјечија недјеља“, недјеља у којој се промовишу права дјетета уз различите културно-образовне и спортске активности намијењене дјецу. Циљ обиљежавања „Дјечије недјеље“ је подстицање и организовање разноврсних културно-образовних, рекреативних и других манифестација посвећених дјецу и предузимање других мјера за унапређење развоја дјечије заштите. Ове године нагласак је стављен на значај заједнице и јединства и потребе да пружимо подршку једни другима, да програмске активности усмјеримо

према потребама дјецe и њиховој будућности, те стварању услова за правилан раст и развој. Сврха одржавања "Дјечије недјеље" је истицање важности дјечјих права, права која су прописана УН Конвенцијом о правима дјетета, усмјеравање пажње друштва на потребе дјецe и на њихов положај у друштву, те подсјећање доносиоце одлука да при доношењу одлука које се односе на живот дјецe најбољи интерес дјетета треба да буде на првом мјесту.

Манифестација Дјечија недјеља у извјештајном периоду обиљежена је у времену од 04. до 10. октобра под заједничким слоганом: „Заједно можемо све", а Министарство здравља и социјалне заштите у складу са Законом о дјечијој заштити донијело је Програм активности за вријеме трајања Дјечије недјеље у Републици Српској у који су укључене активности Министарства здравља и социјалне заштите, Министарства породице, омладине и спорта, Министарства просвјете и културе, Омбудсмана за дјецу и активности градова и општина. Због ситуације узроковане вирусом корона, све активности и програми су одржани у складу са епидемиолошким мјерама, уз поштовање Препорука ЈЗУ Института за јавно здравство Републике Српске.

У оквиру обиљежавања „Дјечије недјеље" Омбудсман за дјецу је заједно са Музејом Републике Српске у музејском простору одржао радионицу под називом „Заједно можемо све". Радионица је била намијењена за групу дјецe из Клуба вртић и јаслице „Бајка" Бања Лука и дјецe из Дјечијег дома „Рада Врањешевић".

Током одржавања радионице дјецa су упозната са дјечијим правима, која су то њихова права и шта та права значе. Дјецa су кроз креативан рад уз помоћ боја и бојанки научили о својим правима, зашто су права важна и како они могу да користе та права.

Такође, поводом обиљежавања „Дјечије недјеље", на позив Савјета ученика ЈУ „Економска школа Бијељина" замјеник Омбудсмана за дјецу је одржала радионицу „Учешће дјецe и младих у играма на срећу", са ученицима другог разреда ове школе. Радионица је реализована на отвореном простору, у школском амфитеатру, у складу са актуелним мјерама Института за јавно здравље Републике Српске.

Ученици су показали велико интересовање за ову тему и активно су учествовали у раду радионице. У разговору са ученицима потврђен је и закључак Посебног извјештаја Омбудсмана за дјецу, који им је презентован, да су игре на срећу лако доступне дјеци и младима, те да при уласку у такве објекте нико не утврђује њихову старосну доб и да се објекти у којима се организују игре на срећу налазе у непосредној близини њихове школе.

Током радионице, ученици су упознати са вишеструко штетним посљедицама које оставља патолошко учешће у играма на срећу на здравље и добробит, не само њихово него и њихове породице, те им је указано да се према мишљењу и искуствима стручњака, зависност од коцке-као болести зависности, најтеже лијечи у психијатријском и психотерапеутском смислу. На крају су ученици изразили мишљење да би увођење ове тематике у школски програм било сврсисходно и превентивно, али не само кроз „наставничко предавање, него и кроз учешће некога ко се изборио са овом или неком другом болешћу зависности".

Поводом обиљежавања „Дјечије недјеље" представници омбудсмана за дјецу из канцеларије у Добоју су одржали радионицу са ђацима А одјељења петог разреда ОШ „Обудовац" у Обудовцу, из програма „О твојим правима у твојој школи" на тему „Шта знамо о насиљу". Оно што је занимљиво за одржавање ове радионице је чињеница да је иста одржана „на даљину", преко интернета уз примјену савремене технологије, а због потребе поштовања прописаних мјера Института за јавно здравље Републике Српске.

Наведени начин одржавања радионице у којој су активно учествовала дјеца је ново искуство за све учеснике. Ђаци су и на овакав начин показали, заинтересованост за рад и сарадњу, показали су примјеран ниво познавања основних обиљежја насиља, били су спремни на разговор и без задршке су разговарали о проблемима са којима су се сусретали. Оно што је посебно занимљиво је то да су у разговору ђаци указали на појаву непримјереног понашања приликом њихових спортских такмичења, као и на часовима физичког васпитања, када у жару такмичења и борбе изгубе бод или утакмицу при чему, од стране која губи, често дође до излива незадовољства и љутње уз употребу непримјереног рјечника. Посебно их је занимало да ли се и у таквим случајевима може говорити о насиљу.

Ова радионица је показала је да се због тренутне ситуације и на овај начин може радити са дјецом, али смо, ипак, мишљења да је много боли непосредан рад са дјецом.

Дјечија недјеља је обиљежена и у Новој Тополи, гдје су представници Омбудсмана за дјецу посјетили Јавну установу за предшколско васпитање и образовање „Лепа Радић Градишка - вртић Лептирићи“ у Новој Тополи. Осим што су показали да су јако добро упознати са својим правима наши мали другари израдили су пано са цртежима на тему "Заједно можемо све" који су поклонили Омбудсману за дјецу.

Међународни дан дјетета

У оквиру обољежавања Међународног дана дјетета, Омбудсман за дјецу организовао је онлајн састанак са темом „Адолесценти и ментално здравље“. Поред представника Омбудсмана за дјецу учесници састанка су били психолози средњих школа из Добоја, Бијељине и Требиња, ученици средњих школа из ова три града, као и психолог из Центра за ментално здравље Добој. Ментално здравље као интегрални дио физичког здравља постаје све актуелнији изазов, а пандемија је додатно допринијела да све већи број становништва, како одраслих тако и дјеце осјећа проблеме из домена менталног здравља.

Учесници састанка су истакли да је пројекат „Брига о дјечи – заједничка одговорност и обавеза“ у оквиру којег је развијен реферални механизам подршке дјечи у школама у Републици Српској и индикатори за идентификацију ученика у ризику значајно допринио да се о проблемима менталног здравља више говори у средњим школама. Међутим, навели су да је проблем стигматизације присутан и да се на разбијању стигме везане за ментално здравље треба континуирано радити од најранијег доба.

Такође, сарадња са родитељима и тимовима породичне медицине истакнута је као један од начина да се очувању менталног здравља адолесцената приступи на адекватан начин. Оснаживање наставника да препознају проблеме са којима се ученици сусрећу наведено је као још један важан сегмент ланца бриге за ментално здравље адолесцената.

Ученици који су учествовали у радионици истакли су интерес да стекну додатна знања везано за ментално здравље, те да се упознају са техникама рада вршњачких група за помоћ како би могли бити подршка својим вршњацима.

Овај састанак је замишљен као први корак у развијању активности које би се бавиле питањем менталног здравља адолесцената.

Посјета Дневном центру за дјецу у ризику и Дневном центру за дјецу са сметњама у развоју Бијељина

У склопу обиљежавања манифестације Дјечије недјеље и Међународног дана обољелих од церебралне парализе, на позив дјеце и стручних радника, замјеник Омбудсмана за дјецу је, у складу са прописаним епидемиолошким мјерама, посјетила малишане, кориснике услуга Дневног центра за дјецу у ризику и Дневног центра за дјецу са сметњама у развоју, који дјелују у склопу Центра за социјални рад Бијељина.

Уважавајући мото Дјечије недјеље - „Заједно можемо све“ дјеца из ова два дневна центра су заједнички реализовали радионицу и израдили „Пано пријатељства“.

Током посјете стручни радници су представили рад дневних центара, а за госте и родитеље дјеце са сметњама у развоју су одржали презентацију поводом Међународног дана обољелих од церебралне парализе. На крају посјете малишани су показали своје радове, настале током боравка у дневним центрима, који су дио поставке њихове сталне изложбе.

О твојим правима у твојој школи, Бања Лука

Представници институције Омбудсмана за дјецу су у склопу активности под називом „О твојим правима у твојој школи“, посјетили ЈУ Основна школа „Змај Јова Јовановић“ у Бањој Луци и одржали радионицу на тему „Да ли знамо шта је насиље“.

Радионици су присуствовали представници Савјета ученика од 6-ог до 9-ог разреда као и предсједници њихових разреда, те два представника школске новинске секције. Ученици су показали завидно знање када је у питању ова тема, те су у разговору истакли да о насиљу често разговарају на часовима одјељенске заједнице, и да на истим такође раде и разне радионице на ту тему, као и на тему сигурног интернета.

Израдили су жељу да се у скорије вријеме понови слична радионица на неку другу тему за коју они буду сматрали да им је важна или евентуално да се понови долазак представника Институције како би разговарали на одређене теме које обрађују кроз предмет Демократија.

Сарадња са дјецом, коју омбудсман за дјецу пажљиво реализује од свог оснивања, показала је да непосредан рад и однос са дјецом даје веома добре резултате. Кроз ову активност дјеца су учила о својим правима и обавезама, правним прописима и систему заштите права, а млади савјетници, који су образовани кроз ову сарадњу, су стечена знања преносили својим вршњацима у школама.

Настала ситуација изазвана појавом вируса као и обавеза примјене епидемиолошких мјера је, нажалост, утицала на активности Институције које се односе на сарадњу са дјецом.

VI САРАДЊА СА НЕВЛАДИНИМ ОРГАНИЗАЦИЈАМА

Омбудсман за дјецу је у свим својим досадашњим извјештајима наглашавао важну улогу невладиног сектора у развоју цивилног друштва, владавине права и уопште демократских односа, као и важност сарадње Омбудсмана за дјецу са невладиним сектором, а првенствено са удружењима чија је дјелатност усмјерена на остваривање, заштитити и промоцију права дјетета и његовог најбољег интереса.

Знања и искуства невладиних организација чине их важним партнером у препознавању недостатака система заштите права и интереса дјече и иницирању измјена и/или надоградње постојећих системских рјешења.

Омбудсман за дјецу је и у овом извјештајном периоду остварио сарадњу са невладиним организацијама иако су околности изазване пандемијом корона вируса и ове године ову сарадњу у значајној мјери условиле. Поштујући епидемиолошке мјере заштите, Омбудсман за дјецу је у извјештајном периоду учествовао на бројним догађајима (радионицама, округлим столовима, конференцијама, и сл.) које су организовала разна удружења или на догађајима који су заједно организовани.

У оквиру сарадње са невладиним сектором посебно указујемо на сарадњу са Удружењем грађана за образовање Рома „Отахарин“, која је већ традиционална у многим активностима, као што су оснивање „Прихватилишта за дјецу без родитељског старања“, учешће на Конференцији „Ни једно дијете без заштите“, учешће у радној групи „Акциони план за унапређење социјалних услуга“, обиљежавање „Дјечије недеље“ и „Међународног дана дјетета“.

Сарадња је остварена и са другим удружењима као што су: Удружење особа са инвалидитетом „Колоси“, Фондација „Лара“, Удружење грађана „Породични круг“, Удружење грађана „Родитељи за права дјече“, Удружење грађана „Нова Генерација“.

VII САРАДЊА СА ИНСТИТУЦИЈАМА

Сарадњу Омбудсмана за дјецу са надлежним институцијама, организацијама и службама које раде за дјецу и са дјецом, а у циљу заштите права и њиховог најбољег интереса је и током извјештајне године обиљежила борба са пандемијом изазвана вирусом корона. И даље је највећи број активности, конференција, скупова и уопште сарадњи реализовано путем различитих он лине платформи, али у односу на ранији период нешто више директним присуствима, уз примјену свих епидемиолошких мјера и са мањим бројем учесника.

Потребно је указати да је и током извјештајне године настављен тренд да су поступци који су се директно или индиректно односили на права дјете, а вођени су у неким центрима за социјални рад, службама социјалне и дјечије заштите, или у судовима, трајали дуже од законом прописаних рокова. На обраћања Омбудсмана за дјецу о неопходности окончања поступака у разумном року, а у најбољем интересу дјете, из ових установа стизао је и „изговор“ за нереаговање у законом предвиђеним роковима јер је дјеловање институција „успорено због стања пандемије и рада у мањем капацитету“.

С обзиром да највећи број жалби по којима је Омбудсман за дјецу поступао у извјештајном периоду указује на повреде права дјетета које су у надлежности центара за социјални рад и служби социјалне и дјечије заштите, то Министарства здравља и социјалне заштите спада у ред оних министарства којем се Омбудсман за дјецу врло често обраћао, по различитим основама у поступцима за остваривање и заштиту права дјетета.

Мора се истаћи да су центри за социјални рад и службе социјалне и дјечије заштите Омбудсману за дјецу углавном достављали тражене одговоре у остављеном року, међутим проблем је када ти одговори нису потпуни и када нису одговорили на потребе дјете у конкретној ситуацији. Када се јасно не одреде које мјере и радње су предузели у заштити права дјетета у конкретном случају, Омбудсман за дјецу се поново обраћа центру/служби за социјални рад са истим захтјевом, а све то додатно успорава поступке који су у току. Центри/службе врло често у својим одговорима истичу бројне проблеме у примјени Породичног закона, али и проблем недефинисаних процедура поступања у различитим сегментима, што доводи до различитог приступа у истим ситуацијама. Различит приступ доводи до повреде права дјетета и ресорно министарство мора предузети додатне мјере и активности како би се обезбиједио једнак приступ у остваривању права дјете. Без обзира на број пријава у овом ресору и увијек нове ситуације којима се указује на повреду права дјетета у поступцима пред центрима за социјални рад, надзор у поступању је кључан.

Иницијатива за измјене и допуне Закона о дјечијој заштити, коју је Институција Омбудсмана за дјецу поднијела у 2020.-ој години, а везано за остваривање права на накнаду родитеља - његоватеља самохраних, запослених родитеља дјете са сметњама у развоју, корисника права на туђу његу и помоћ, чије здравствено стање захтјева 24-часовну његу, била је тема састанка који је у током извјештајне године одржан у овом Министарству коме је присуствовала Омбудсман за дјецу са сарадницима.

У извјештајном периоду Омбудсман за дјецу је остварио сарадњу са Министарством унутрашњих послова по различитим питањима заштите права дјете (центри јавне безбједности, полицијске управе..). Заштита дјете од насиља, насиље у породици,

сексуално злостављање дјецe, насиље путем интернета, вршњачко насиље и медији, само су неке од тема на којима је Омбудсман за дјецу остварио сарадњу са овим Министарством.

Институција је остварила сарадњу и са Министарствима правде у започетим активностима на доношењу новог Породичног закона, као и са Министарством породице, омладине и спорта на изради „Стратегије за унапређење положаја и права дјетета у Републици Српској 2022 - 2028. године“, документу који се по први пут ради у Српској, а на чијој изради Институција својим извјештајима годинама инсистира⁹⁷.

Поред Министарства здравља и социјалне заштите, значајан је број пријава у извјештајном периоду којима се указује на повреду права дјецe у образовном систему, што је условило и чешће обраћање Институције Омбудсмана Министарству просвјете и културе.

Поред пријава, обраћање Министарству је било и по другим основама, а најчешће везано за системско дефинисање одређених питања. Проблем на који се и даље указује су измјене закона које не прати и доношење потребних подзаконских аката у законом одређеном року. Тако је нпр. Закон о школовању и стипендирању младих талената ⁹⁸ступио на снагу 2010. године док Правилник о критеријумима и поступку за идентификовање, праћење и утврђивање младог талента још увијек није донијет. Омбудсман за дјецу је још 2016. године Министарству просвјете и културе упутио Препоруку⁹⁹ за доношење истог, а у својим годишњим извјештајима константно указује на исти пропуст.

Сарадња са Републичким педагошким заводом је континуирана, како у поступању у појединачним предметима, тако и у дијелу надзора, али и предлагању мјера за унапријеђење заштите дјецe по различитим основама.

Овим извјештајем, као и претходним, посебно се указује на потребу благовременог и превентивног дјеловања инспекцијских служби у појединачним случајевима, које треба да дјелују не само на контролисани орган, већ и на све друге. Зато се активности у јачању инспекцијских служби морају усмјерити на њихово дјеловање на начин, да њихови налази, који не укључују податке о школи и посебно не о ученику, већ о присутности проблема, о појави, буду доступни не само школи у којој су вршили надзор већ, и свим другим школама и институцијама.

И ове године је настављена сарадња Омбудсмана за дјецу са једним бројем предшколских установа, основних и средњих школа. Нажалост, због епидемиолошких мјера радионице са дјецом „О твојим правима у твојој школи“ су одржане у мањем капацитету (само у епидемиолошким дозвољеним условима, ван школског објекта). Изостала је, како за дјецу тако и за Институцију, важна директна комуникација са дјецом кроз разне сусрете, обиљежавање пригодних манифестација.

Сарадња са васпитно-образовним установама се може оцијенити добром, у смислу да по захтјеву Омбудсмана за дјецу школе достављају тражене одговоре, спремне су на сарадњу, али и то што саме школе указују и на проблеме постојећег нормативног оквира и недостатак дефинисаних јасних правила и процедура у многим областима, а што за посљедицу може да има повреду права и интереса дјетета.

Омбудсман за дјецу са ЈУ Јавним фондом за дјечију заштиту, остварује дугогодишњу сарадњу прије свега у реализацији пројекта „Социјализације дјецe Републике Српске“

⁹⁷ Иницијатива за доношење стратешког документа за дјецу број 1538/10 од 29.12.2010. године

⁹⁸ Закон о школовању и стипендирању младих талената, „Службени гласник Републике Српске“, број: 73/10

⁹⁹ Препорука број: 1733-31-ПЖС-20/16

и својим ангажовањем покушава дати допринос напорима Фонда у реализацији ове активности која се годинама реализује у најбољем интересу и на задовољство великог броја дјеце и њихових породица.

У извјештајном периоду Омбудсман за дјецу је, у дјечијем одмаралишту „Ужице“ у Бечићима посјетила дјецу-учеснике пројекта „Социјализације дјеце Републике Српске 2021.“ како би се увјерила у реализацију Пројекта у условима пандемије изазване корона вирусом, а имајући у виду очување здравља и најбољи интерес дјеце.

Поред тога, са Фондом је остварена сарадња поводом пријава родитеља, које су се односиле „на неостваривање социо-економских права дјеце из Закона о дјечијој заштити (дјечији додатак, туђа њега и помоћ, право родитеља-његоватеља..)”

Потребно је истаћи да су након обраћања Институције, а везано за пријаве родитеља, стручне службе Фонда реаговале благовремено и у најбољем интересу дјеце.

Остварена је сарадња Омбудсмана за дјецу и са здравственим установама, за бројна питања за која смо их контактирали. Својим стручним знањем и професионалним искуством били су подршка Омбудсману за питања која захтијевају посебна стручна знања, као што су дилеме везане за специфичности епидемиолошке заштите дјеце у вријеме пандемије, затим малољетне породиље, дјеца-болести зависности, алкохол, наркоманија, коцкање.

Настављена је и сарадња са Музејом Републике Српске, који је и ове године, у складу са епидемиолошком ситуацијом био иницијатор заједничког дјеловања у промоцији права дјетета, на чему интензивно ради његова педагошка служба.

Остварена је интензивна сарадња у неким локалним заједницама, колико су то епидемиолошки услови дозвољавали, и дате су одређене препоруке, покренуте или подржане неке иницијативе значајне за унапређење положаја и права дјеце на локалном или регионалном нивоу.

Током извјештајне године, поред уредовних дана у Источном Сарајеву и Модричи, уведени су уредовни дани у Приједору и Градишци, што свакако доприноси већој доступности Институције у овим градовима.

Један број организација и институција, прије предузимања мјера и активности обратили су се Омбудсману за дјецу за мишљење и сугестије како да поступе у конкретној ситуацији. С обзиром да према Закону,¹⁰⁰ омбудсман за дјецу нема овлаштења за давање мишљења у конкретним ситуацијама, исте су о томе благовремено обавјештене.

---

¹⁰⁰ Законом о Омбудсману за дјецу, члан 5.

VIII САРАДЊА СА МЕДИЈИМА

У извјештајном периоду, услед ванредних околности изазваних корона вирусом, пажња јавности била је усмјерена на рад надлежних служби и институција које су првенствено радиле на спријечавању ширења вируса и заштити здравља становништва. Због тога је занимање медија за активности Омбудсмана за дјецу било прилично редуковано, посебно ако се има у виду да су бројне активности и Омбудсмана за дјецу, али и других надлежних институција за заштиту права дјеце, одложене за вријеме када ће то епидемиолошка ситуација дозвољавати.

У 2021. години за примљено је 57 обраћања медија која су се односила готово на сва питања која се тичу одрастања дјеце.

Медији су се и у извјештајном периоду најчешће обраћали Институцији везано за теме које се односе на проблеме у области образовања, вршњачког насиља, насиља у породици над малољетном дјецом, сексуално злостављање и искоришћавање дјеце, превенција физичког насиља над дјецом и многе друге теме везане за дјецу и остваривање њихових права.

Извјештавање о дјецу која су у сукобу са законом, о дјецу која су жртве било ког облика насиља, о дјецу која су у стању тешке социјалне потребе, о болесној дјецу и сличним ситуацијама, захтијева посебну пажњу и посебан приступ. При том извјештавању неопходно је избјегавати квалификације које су погрдне или које доводе до њихове дискриминације, као нпр. хулиган, криминалац, сироче, дијете из дома, инвалид, хендикепирано дијете.

Сиромаштво дјеце, заштита дјеце од болести овисности алкохола и дрога, однос према дјецу приликом развода брака - питање алиментације, те искориштавање дјеце путем дјечијег рада, били су такође предмет интересовања медија.

Сва права гарантована Конвенцијом о правима дјетета припадају сваком дјетету, а обавеза је свих, укључујући и медије, да оно што раде када су дјецу у питању буде у њиховом најбољем интересу.

Право на приватност и заштита идентитета дјетета мора бити омогућена сваком дјетету. Извјештавање на начин који није у најбољем интересу дјетета, нпр. описивање појединачних догађаја са подацима из којих се дијете може лако препознати (иницијали дјетета, име родитеља, објављена фотографија, назив школе коју похађа, породичне прилике...) додатно угрожава дијете, а прије свега његово право на заштиту приватности.

То истовремено може обесхрабрити пријављивање различитих облика насиља над дјецом, јер и родитељи и дјецу поучени неким искуствима, желе се заштити од ситуације да су повјерљиви подаци из њиховог живота јавно објављени.

Јачање система дјечије заштите захтијева, између осталог и извјештавање о свим питањима дјечијег одрастања и указивање на оне ситуације и појаве које могу довести до повреде и угрожавања права дјетета, али на начин да се дијете додатно не повриједи. Јавност има право да зна, али интерес јавности не може бити изнад права

дјетета на заштиту приватности. Зато је кључно интерес јавности усмјерити на појаву и проблем и спремност система да адекватно реагује, а не на конкретан случај, посебно не на дијете.

У извјештајном периоду, због епидемиолошке ситуације и учешће представника Омбудсмана за дјецу у ТВ емисијама је било у складу са препорученим епидемиолошким мјерама, а за информисање јавности кориштена су и друга средства - одговори на захтјеве медија, саопштења за јавност и слично.

И ако је примјетан напредак у извјештавању о дјечи, и даље се указује да свако извјештавање о дјечи, посебно ако су жртве насиља и злостављања, дјecu излаже на различите начине пажњи јавности, зато је врло важно имати процјену да ли ће се и како објављена информација одразити на дијете, и не само данас, већ какве су могуће последице дугорочно.

Омбудсман за дјецу ће и у наредном периоду наставити добру сарадњу са медијима у циљу јачања система дјечије заштите, а што између осталог захтијева и извјештавање о свим питањима дјечијег одрастања, али на начин који поштује достојанство дјетета и његово право на приватност. Из тих разлога ће подстицати и друге субјекте заштите на извјештавање о дјечи - остваривање и заштита њихових права, али и мјерама које се морају предузети да би систем одговорио на потребе дјеце.

IX ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ

И у извјештајном периоду Омбудсман за дјецу је остварио сарадњу са другим институцијама и невладиним организацијама, учешћем на конференцијама, округлом столу или радионицама, углавном путем различитих онлине платформи.

МЕЂУНАРОДНИ ДОГАЂАЈИ

- 23.02.2021. године, ЕНОЦ, ЕУ Агенцу фор Фундаментал Ригхтс тогетхер витх тхе Еуропеан Цоммисион Репресентатион ин Лухембоург, Белгиум анд Франце инвите то партиципате ин тхе сецонд онлине Фундаментал Ригхтс Диалогуе,
- 20.05.2021.године онлине, Церемону оф Официал сигнинг оф тхе 2021-2025 Сустаинабле Девелопмент Цооператион Фрамewорк бетвеен тхе УН анд БиХ,
- 20.06.2021.године, Тхе Еуропеан Парлиамент'сн Сакхаров Фелловсхип офферс уп то 14 хуман ригхтс дефендерс селецтед фром нон-ЕУ цоунтриес тхе оппортуниу то фоллоу а two week интенсиве траининг ин Брусселс анд ат тхе Глобал Цампус оф Хуман Ригхтс ин Венеце,
- 22-23.06.2021. године, онлине Регионал Цонференце "Такинг ацтион ин тхе фаце оф црисис :воркинг тогетхер ин тхе Вестерн Балканс то протецт цхилдрен фром траффицкинг анд експлоитатион".

ПО ПОЗИВУ ОРГАНИЗАТОРА

- 15.01.2021.године, онлине конференција "Шта д(ј)еца кажу" у реализацији Мреже организација за дјецу Србије и Удружење за остваривање права дјетета "Наша дјеца" у оквиру Заједничког регионалног програма "Дијалог за будућност: унапређење дијалога и друштвене кохезије у, и између Босне и Херцеговине, Црне Горе и Републике Србије",
- 25.01.2021. године, Бања Лука, Традиционално, о Светосављу, додјела награда најбољим ученицима основних и средњих школа, у организацији Градске управе Града Бања Лука,
- 09.02.2021. године, обиљежавање Дана сигурнијег интернета под слоганом "Заједно за бољи интернет" у организацији Регулаторне агенције за комуникације и партнерским институцијама,
- 25.02.2021 . године, онлине радионица на тему "Насиље у породици у Босни и Херцеговини у доба пандемије корона вируса" у организацији Фондације Фридрих Еберт у Босни и Херцеговини,
- 25.02.2021. године, онлине радионица у оквиру Кампање подизања свијести о трговини дјецом у БиХ, удружење Нови пут БиХ,
- 26.03.2021. године, онлине регионална конференција "Улога медија у пружању подршке друштвеној кохезији унутар и између Босне и Херцеговине, Црне Горе и Србије", организација УНИЦЕФ,
- 09-11.04.2021. године, Сарајево, ИВ Међународна конференција у организацији Удружења дефектолога, едукатора-рехабилитатора "СТОЛ"

- 20.04.2021 .године вебинар на тему "Рад са малољетницима у кривичном поступку-закон и пракса", у организацији Јавна установа Службени гласник Републике Српске,
- 23.04.2021. године онлине панел дискусија, на тему "Критичко мишљење, медијска писменост и наука у курикулуму", у организацији Фонд отворено друштво Босне и Херцеговине,
- 28.04.2021. године, Тематски састанак о могућностима за унапређење подршке и реинтеграције преживјелих родно заснованог насиља на подручју општине Угљевик и Града Бијељина, Бијељина,
- 04.06.2021. године, онлине радни састанак на тему "Могућности примјене медијације у социјалној заштити-размјена искустава и добрих пракси", у организацији Регионалног Удружења стручних радника социјалне дјелатности Добој и Мисија ОСЦЕ-а у БиХ,
- 16.06.2021. године, онлине промоција Наранцастог извјештаја о стању људских права жена у Босни и Херцеговини за 2020.године у организацији Сарајевског отвореног центра,
- 5-7.7.2021. године, Јахорина, Тренинг о социјалној правди и мултисекторској сарадњи, у организацији УГ за образовање Рома "Отахарин",
- 7.7.2021. године, онлине промоција Алтернативног извјештаја о апликацији Босне и Херцеговине за чланство у Европској унији за 2019.-2020. године, у организацији Инцијативе за мониторинг европских интеграција БиХ,
- 15.07.2021. године, Бања Лука, обука на тему "Заштита приватног живота и личних података жртава трговине људима", у организацији пројекта "Превенција и борба против трговине људима у Босни и Херцеговини",
- 23.07.2021. године, Сарајево, конференција "Ријечи које су битне: борба против говора мржње у Босни и Херцеговини",
- 06.09.2021. године, Бања Лука, Презентација о проблематици антициганизма, Удружење "Нова Генерација",
- 20.09.2021. године, Бања Лука, Конференција "Брига о дјечи-заједничка одговорност и обавеза", Министарство просвјете и културе Републике Српске,
- 30.09.-01.10.2021.године, онлине Конференција под називом "Социјално предузетништво и његов значај за рањиве друштвене групе", организација у оквиру пројекта "Јачање социјалне и здравствене заштите као одговор на пандемију КОВИД-19 у Босни и Херцеговини",
- 04.10.2021. године, онлине Конференција о квалитетном инклузивном образовању у контексту остварења циља 4 Програма одрживог развоја у Босни и Херцеговини "Освијетлимо образовање",
- 04.10.2021. године, Бања Лука, свечано отварање традиционалне манифестације "Дјечија недјеља", ЈУ Музеј Републике Српске,
- 07.10.2021. године, онлине "Радионица на тему важности инклузије особа са оштећењима слуха у систем социјалне заштите", у организацији Регионалног Удружења стручних радника социјалне дјелатности Добој и Мисија ОСЦЕ-а у БиХ,

- 19.10.2021. године, Бијељина, Конференција "Ни једно дијете без заштите-дјеца у ризику да постану жртве трговине људима и доступна социјална заштита", УГ Отахарин,
- 30.10.2021. године, Источно Сарајево, Научни скуп поводом Дана Правног Факултета,
- 11.11.2021. године, Бања Лука, Округли сто на тему дефинисања могућих приступа у креирању предметне мобилне апликације, Министарство унутрашњих послова,
- 18.11.2021. године, онлине Округли сто на тему "Посљедице ЦОВИД-а у образовању, квалитета, инклузија и ментално здравље", Вијеће за дјецу БиХ, Министарство за људска права и избјеглице БиХ,
- 19.11.2021. године, Бања Лука, Традиционална манифестација "Међународни Дан права дјетета", ЈУ Музеј Републике Српске,
- 22.11.2021. године, Бања Лука, Стручна расправа взано за процедуре које се односе на израду и доношење стратегија, Министарство просвјете и културе,
- 29.11.2021. године, Бања Лука, Округли сто на тему "Стручне смјернице за органе старатељства у случајевима издвајања из породице и збрињавања у неком од облика алтернативне бриге", Министарство здравља и социјалне заштите,
- 30.11.2021. године, Бања Лука, Стручна расправа у изради Стратегије развоја предшколског, основног и средњег васпитања и образовања за период 2022-2030 године, Министарство просвјете и културе Републике Српске,
- 01.12.2021. године, Сарајево, Пројектар "Подршка интеграцији података о стању људских права у планске документе за Агенду 2030 у БиХ", Универзални периодични преглед-осврт на процес прикупљања података у БиХ, УНДП Сарајево,
- 07.12.2021. године, Бања Лука, Округли сто на тему "Плави телефон у служби заштите дјете и породица", УГ Нова Генерација,
- 07.12.2021. године, вебинар "Преговарање са тешко сарадљивим клијентима/корисницима", Регионално Удружење стручних радника социјалне дјелатности Добој,
- 09.12.2021. године, Бијељина, Дани социјалне, породичне и дјечије заштите, Савез удружења стручних радника социјалне дјелатности из Републике Српске,
- 09.12.2021. године, онлине тренинг "Комуницирање на друштвеним мрежама" Регулаторна агенција за комуникације,
- 10.12.2021. године, Бања Лука, конференција "Људска права. Наша права. ЕУ за твоја права", ЕУ Инфо Поинт ин Бања Лука,
- 20.12.2021. године, Бања Лука, Округли сто "Положај жртава сексуалног насиља у Кривичном законодавству Републике Српске", Фондација "Лара"
- 23.12.2021. године, Модрича, Обилежавање 25 година постојања и рада УГ "Будућност", Удружење грађана Будућност,

ДОГАЂАЈИ У ОРГАНИЗАЦИЈИ ОМБУДСМАНА ЗА ДЈЕЦУ

- 07.07.2021. године, Бања Лука, Округли сто на тему „Истраживање о насиљу над дјецом у породици“ - презентовање резултата истраживања,
- 19.09.2021. године, Бијељина, представљање Посебног извјештаја „Учешће дјеце и младих у играма на срећу“,
- 25.11.2021. године, Добој, онлајн састанак „Адолесценти и ментално здравље“,

X ИЗВРШЕЊЕ БУЏЕТА ЗА 2021. ГОДИНУ

ПОЗИЦИЈА А КОНТО	ОПИС	Износ у КМ
410000	Текући расходи	843,382
411000	Расходи за лична примања	741,270
411100	Расходи за бруто плате	702,572
4112	Расходи за бруто накнаде трошкова и осталих личних примања запослених	21,415
411211	Расходи за накнаде за превоз на посао и са посла	4,048
411257	Расходи за накнаде по основу награда- порез на доходак	808
411259	Расходи за остале награде	7,272
411261	Расходи по основу дневница за службена путовања у земљи	570
411262	Расходи по основу дневница за службена путовања у иностранству	293
411281	Расходи за пензијски допринос за добровољно пензијско осигурање на терет послодавца	4,480
411292	Расходи за доприносе за пензијско и инвалидско осигурање	2,224
411295	Расходи за доприносе за здравствено осигурање	1,443
411297	Расходи за доприносе за осигурање од незапослености	72
411298	Расходи за доприносе за дјечију заштиту	204
411300	Бруто расходи за плате радника које се не рефундирају и порез и доприноси на плате радника које се рефундирају	8,221
411400	Расходи за отпремнине и једнократне помоћи (бруто)	9,061
411411	Расходи за отпремнину по колективном уговору	5,979
411412	Расходи за новчане помоћи приликом рођења дјетета	1,030
411414	Расходи у случају смрти члана уже породице	2,052
412000	Расходи по основу коришћења роба и услуга	102,112
4121	Расходи по основу закупа	43,521
412112	Расходи за закуп пословних објеката и простора	43,521
4122	Расходи по основу утрошка енергије, комуналних, комуникационих и транспортних услуга	28,122
412211	Расходи по основу утрошка електричне енергије	3,335
412212	Расходи за централно гријање	7,893
412221	Расходи за услуге водовода и канализације	286
412222	Расходи за услуге одвоза смећа	858
412224	Расходи за услуге одржавања чистоће	2,404
412231	Расходи за услуге коришћења фиксног телефона	4,165

412232	Расходи за услуге коришћења мобилног телефона	2,686
412233	Расходи за услуге коришћења интернета	2,994
412234	Расходи за поштанске услуге	1,397
412239	Расходи за остале комуникационе услуге	2,104
4123	Расходи за режијски материјал	3,307
412311	Расходи за компјутерски материјал	718
412313	Расходи за регистраторе, фасцикле и омоте	798
412329	Расходи за остали материјал за одржавање чистоће	908
412332	Расходи за службена гласила	293
412333	Расходи за стручне часописе	590
4125	Расходи за текуће одржавање	3,578
412531	Расходи за текуће одржавање превозних средстава	2,661
412532	Расходи за текуће одржавање канцеларијске опреме	845
412533	Расходи за текуће одржавање комуникационе опреме	0
412534	Расходи за текуће одржавање гријне, расхладне и заштитне опреме	72
4126	Расходи по основу путовања и смјештаја	5,320
412612	Расходи по основу смјештаја и хране на службеним путовањима у земљи	215
412614	Расходи по основу превоза личним возилима на службеним путовањима у земљи	79
412619	Остали расходи по основу службених путовања у земљи	268
412629	Остали расходи по основу службених путовања у иностранству	61
412631	Расходи по основу утрошка бензина	4,697
4127	Расходи за стручне услуге	10,401
412721	Расходи за осигурање возила	1,134
412725	Расходи за осигурање запослених	485
412731	Расходи за услуге штампања, графичке обраде, копирања, увезивања и сл.	3,966
412732	Расходи за услуге објављивања тендера, огласа и информационих текстова	278
412739	Расходи за остале услуге информисања и медија	3,795
412773	Расходи за трошкове одржавања лиценци	742
4129	Остали неквалификовани расходи	7,863
412922	Расходи по основу котизација за семинаре, савјетовања и симпозије за запослене	530
412937	Расходи за бруто накнаде по уговору о дјелу	68
412941	Расходи по основу репрезентације у земљи	664
412943	Расходи по основу организације пријема, манифестација и сл.	1,275
412944	Расходи за поклоне	666

412973	Расходи за таксе и накнаде за регистрацију возила	1,073
412972	Расходи по основу доприноса за професионалну рехабилитацију инвалида	1,436
412992	Расходи по основу чланарина	2,151
510000	<i>Издаци за нефинансијску имовину</i>	5,705
511335	Издаци за набавку рачунарске опреме	4,998
516000	<i>Издаци за залихе материјала, робе и ситног инвентара, амбалаже и сл.</i>	707
516142	Издаци за залихе ауто-гума	707
УКУПНИ РАСХОДИ		849,087

	ОДОБРЕН БУЏЕТ ЗА 2021.ГОДИНУ	856,400
	УКУПНО РЕАЛИЗОВАВАНО У 2021.ГОДИНИ	849,087
	ОСТАЛО ОД УКУПНО ОДОБРЕНИХ СРЕДСТАВА	7,313

XI ПЛАНИРАНЕ АКТИВНОСТИ ЗА 2022. ГОДИНУ

Омбудсман за дјецу ће, у складу са Законом утврђеним овлашћењима, у 2022. години предузимати потребне мјере и активности које се између осталог односе на:

- као и у претходном периоду пратити активности у припреми закона и других прописа којима се уређују питања од значаја за заштиту права дјетета, те у складу са законом утврђеним овлашћењима активно учествовати у доношењу истих,
- insistирати на предузимању потребних мјера како би биле окончане активности на доношењу новог Породичног закона те закона о алиментационом фонду,
- insistирати на предузимању потребних мјера како би започете активности на доношењу дугорочног стратешког документа за унапријеђење друштвене бриге за дјецу, дефинитивно биле окончане,
- као и у предходном периоду пратити примјену закона и других прописа у области остваривања права дјетета у различитим ресорима, те предлагати мјере и активности на отклањању оних поступања која доводе до повреде права дјетета,

Омбудсман за дјецу ће као и у предходном периоду посебно пратити примјену Протокола о поступању у случају насиља, злостављања и занемаривања дјеце, посебно у дијелу да ли су сви субјекти заштите предузели све потребне мјере и активности у заштити дјетета.

У вези са примјеном Протокола о поступању у случају насиља, злостављања и занемаривања дјеце, омбудсман за дјецу ће активности усмјерити на дефинисању програма превенције у заштити дјеце од различитих облика насиља, злостављања и занемаривања.

Омбудсман за дјецу ће наставити активности о сигурном коришћењу интернета, промоцији одговорног коришћења интернета те указивања на могуће ризике и опасности којима дјеца могу бити изложена путем интернета.

Омбудсман за дјецу ће активности усмјерити на остваривање права дјеце без родитељског старања, посебно везано за примјену смјерница за збрињавање дјетета изван породице те израду индивидуалног плана бриге за свако дијете, али и остваривање права на заштиту од насиља, злостављања и занемаривања.

Омбудсман за дјецу ће активности усмјерити и на остваривање права дјеце са сметњама у развоју, посебно на: потребу доношења протокола – упутства о координацији и сарадњи свих субјеката заштите надлежних за пружање подршке дјечи са сметњама у развоју, обавезним мјерама за рану идентификацију и третман дјеце са сметњама у развоју, те проширивање круга занимања која могу да похађају дјеца с посебним образовним потребама и изради уџбеника за утврђене посебне програме за ученике одређене врсте и степена ометености.

- Омбудсман за дјецу ће активности усмјерити и на доношење одговарајућих системских превентивних програма о заштити дјеце и штетном утицају алкохола, дрога и дувана и игара на срећу и на дјецу и њихово одрастање.

Омбудсман за дјецу ће наставити сарадњу са дјецом и школама, тако што ће, према утврђеном плану, али и по позиву, организовати радионице у школама како би дјецу упознао са њиховим правима и могућностима заштите тих права те их подстакао на изношење њиховог мишљења.

Омбудсман за дјецу ће наставити сарадњу са савјетима ученика, актуелизирајући теме и проблеме о питањима за које сами сматрају да их треба додатно дефинисати, или о којима требају више знати, како би заједничким радом допринијели њиховом квалитетнијем остваривању.

Омбудсман за дјецу ће у раду са дјецом, посебно актуелизирати питања права, обавеза и одговорности дјеце у образовном систему у складу са Законом о основном васпитању и образовању и Законом о средњем образовању, те права дјеце у породици и права дјеце у сукобу са законом.

Обиљежавању Дјечије недјеље и Дана права дјетета, Дана безбједног интернета, Међународног дана дјеце жртава насиља као и других значајнијих датума, Омбудсман за дјецу ће и у наредној години посветити дужну пажњу, прије свега због промоције дјечијих права и активније улоге свих институција и служби и појединаца у заштити дјеце и њихових интереса.

Омбудсман за дјецу ће, наравно, континуирано радити по жалбама грађана којима се указује на повреду права и интереса дјеце, очекујући да се сваком годином, у укупном броју жалби препозна интерес дјеце као подносилаца жалбе.

Омбудсман за дјецу ће наставити сарадњу са медијима у циљу обавјештавања јавности о стању права дјетета, повреди тих права и активностима Омбудсмана за дјецу на унапријеђењу бриге за дјецу у појединим областима права дјетета, те подстицати субјекте заштите да свој рад са дјецом учине транспарентнијим у законом датим оквирима и потребама дјеце.

Сарадњу са невладиним организацијама о свим питањима у којима се заједничким ангажовањем може добити бољи резултат, посебно везано за примјену Протокола о поступању у случају насиља, злостављања и занемаривања дјеце, Омбудсман за дјецу ће наставити и у наредној години.

Омбудсман за дјецу ће наставити сарадњу са институцијама омбудсмана земаља окружења, те као пуноправан члан ЕНОЦ-а и ЦРОНСЕЕ активно доприносити унапријеђењу рада ових асоцијација.